

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN AF KANUNLARI
(1923–1960)

YÜKSEK LİSANS

DANIŞMANI

Doç. Dr. Rahmi DOĞANAY

HAZIRLAYAN

Mevlana AKAGÜNDÜZ

ELÂZİĞ 2006

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN AF KANUNLARI
(1923–1960)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez / / tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Danışman

Üye

Üye

Bu tezin kabulü, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun / / tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN AF KANUNLARI
(1923–1960)****Mevlana AKAGÜNDÜZ****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Tarih Anabilim Dalı****2006, Sayfa: XI + 90**

Yönetimler, kamu düzenini, huzur ve barışı sağlamak için geçerli kanunlar ve usullere göre suçluları yargılayıp, cezalandırırlar. Kamu düzeni kurulup, sükûnet hâkim olduktan sonra toplumsal uzlaşma adına af yasaları düzenlemek icap edebilmektedir.

Osmanlı imparatorluğu'nun yıkılmasından sonra kurulan yeni Türk devleti, şartların tabii sonucu olarak yaşanan bazı hâdiseler neticesinde yargılama ve cezalandırma yoluna gitmiştir. Şartlar oluştuğunda da çeşitli vesilelerle af yasaları çıkararak toplum içinde uzlaşma sağlamaya çalışmıştır. Buna en güzel örnek: Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında sonra, maziyi unutmak ve halkın sevgisini kazanmak adına çıkarılan 26 Aralık 1923 tarihli 391 no'lu af yasasıdır.

Anahtar Kelimeler: Af, Kanun, Adalet, Tarih

SUMMARY**Masters Thesis****AMNESTY LAWS WHICH WERE LEGISLATED IN PERIOD OF REPUBLIC
(1923–1960)****Mevlana AKAGÜNDÜZ****University of Firat
The Institute of Social Science
And Postgraduate Study in History****2006, Page: XI + 90**

Managements judge and punish the criminals with the valid laws and rules for providing public regularity, comfortable life and peace. After public regularity is appointed and serenity is accepted, fixing up amnesty laws, in the name of societal agreement, can be required.

New State of Turk which was built after Ottoman Empire, do judgment and punishment because of conditions' natural results. In necessary positions, State of Turk legislate amnesty laws with some causes for reaching an understanding. Best example for this is an amnesty law which is dated 26 December 1923 and number 391. It was lagislated to forget the past and to get affection of public.

Key Words: Amnesty, Law, Justice, History

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III
ÖNSÖZ	VI
KISALTMALAR LİSTESİ	VII
GİRİŞ	VIII

BİRİNCİ BÖLÜM
AF, AFFIN ÇEŞİTLERİ VE AF HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

1.1. Genel Af	2
<i>1.1.1. Genel Affın Tarifî ve Esası</i>	2
<i>1.1.2. Genel affın çeşitleri</i>	2
1.1.2.1. Yargılama Ya da Hükümden Önce Ya da Kesin Hükümden Sonraki Genel Af	2
1.1.2.2 Af Kapsamına Giren Suçlara Göre	2
<i>1.1.3. Genel Affın Özellikleri</i>	3
1.1.3.1. Genel Affın Sadece Fiilleri Nazara Alması (Genel affın “reele” olması)	3
1.1.3.2. Genel Affın Geçmişe Ait Oluşu	3
1.1.3.3. Genel Affın Kamu Davasına ve Mahkûmiyete Tesir Etmesi.....	3
1.1.3.4. Genel Affın Toplu (kolektif) Olması	4
1.2. Özel Af	4
<i>1.2.1 Özel Affın Tarifî ve Esası</i>	4
<i>1.2.2 Özel Affın Çeşitleri</i>	4
1.2.2.1 Özel Affın Cezaya Tesir Bakımından Çeşitleri	4
1.2.2.2 Özel Affın Bundan Faydalanacak Kimseler Bakımından Çeşitleri	4
<i>1.2.3. Özel Affın Özellikleri</i>	5
1.2.3.1. Özel Affın Mahkûmiyete Tesir Etmemesi	5
1.2.3.2. Özel Affın Mahkûmiyetten Sonra Olması	5
1.2.3.3. Özel Affın Ferdi Olması	5
1.3. Affın Aleyhinde Ve Lehindeki Görüşler	5
<i>1.3.1 Genel Affın Lehindeki Görüşler</i>	5

	<u>Sayfa No</u>
<i>1.3.2.Genel Affın Aleyhindeki Görüşler</i>	7
<i>1.3.3.Özel Affın Lehindeki Görüşler</i>	7
<i>1.3.4.Özel Affın Aleyhindeki Görüşler</i>	8
1.4 Affın Çıkarılış Nedenleri	9
<i>1.4.1 Kamuoyuna Açıklanan Nedenler</i>	9
<i>1.4.2 Kamuoyuna Açıklanmayan Nedenler</i>	9
1.4.2.1. Hazırlık Soruşturmasındaki Aksaklıklar	9
1.4.2.2. Yargılama Aşaması İle İlgili Olarak	9
1.4.2.3. İnfaz Sistemi ve İnfaz Kurumlarının Durumu	9
1.5. Türk Hukukunda Genel Ve Özel Affa Yetkili Organ	9
1.6. Affın Tarihi	10
<i>1.6.1.Osmanlılarda Af</i>	11

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ÇIKARTILAN AF KANUNLARI

2.1. KANUN NO: 135 “14 Temmuz 1921 Darülharpte Yaralılıkları Görülen Mahkûmların Affına Dair Yasa	13
2.2. KANUN NO: 158 “20 Ekim 1921 Şeyh Eşref Meselesinde Alâkadar Olanların Affına Dair Yasa”	13
2.3. KANUN NO: 162 “İzinnamesiz Akdi Nikâh Ve İzdivaçtan Dolayı Maznun Ve Mahkûm Olanların Affına Dair Yasa”	14
2.4. KANUN NO: 168 “5 Aralık 1921 Affı Umumî Hakkında Yasa” ...	14
2.5. KANUN NO: 170 “19 Aralık 1921 Hıyaneti Vatanîye Suçlularından Bir Kısımının Affına Dair Yasa”	14
2.6. KANUN NO: 179 “7 Ocak 1922 Genel Af”	16
2.7. KANUN NO: 318 “31 Mart 1923 Esirlerin Affı”	17

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİ ÇIKARILAN AF KANUNLARI

3.1 KANUN NO: 391 “26 Aralık 1923 Genel Af (Cumhuriyet'in İlânı Nedeniyle)”	20
3.2 KANUN NO: 445 “20 Mart 1924 Genel Affa Ek Yasa”	23
3.3 KANUN NO: 487 “16 Nisan 1924 Genel Af”	23
3.4 KANUN NO: 530 “11 Aralık 1924 Men'i Müskirat Affı”	25
3.5 KANUN NO: 1441 “13 Mayıs 1929 Kabahatlıların Affı”	26

	<u>Sayfa No</u>
3.6 KANUN NO: 2330 “26 Ekim 1933 10. Yıl Affı”	28
3.7 KANUN NO: 2887 “8 Ocak 1936 Tunceli Yasası”	33
3.8 KANUN NO: 3323 “14 Ocak 1938 2887 Sayılı Kanunun Tadiline Dair Kanun”	35
3.9 KANUN NO: 3527 “29 Haziran 1938 Af Yasası (Yüzelliliklerin Affı)”	36
3.10 KANUN NO: 3804 “19 Nisan 1940 Zلزهede Yararı Görülen Mahkûmların Affı”	43
3.11 KANUN NO: 4162 “26 Aralık 1941 Zلزهede Yararı Görülen Mahkûmların Affı”	50
3.12 KANUN NO: 4627 “2 Ağustos 1944 Müttefik Devletler Tebaası İçin Af”	51
3.13 KANUN NO: 4943 “14 Haziran 1946 Basın Affı”	52
3.14 KANUN NO: 5677 “14 Temmuz 1950 Genel Af”	53
3.15 KANUN NO: 6385 “11 Mart 1954 Orman Suçları Affı”	56
3.16 KANUN NO: 6910 “11 Şubat 1957 Ateşli Silâhlar Ve Bıçaklar Hakkında Yasa”	57
3.17 KANUN NO: 7132 “23 Haziran 1958 Orman Suçları Affı”	58
3.18 KANUN NO: 4 “23 Haziran 1960 Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Yasa (27 Mayısçılarının Affı)”	60
3.19 KANUN NO: 5 “28 Haziran 1960 Silah Taşıyanların Affı”	61
3.20 KANUN NO: 79 “10 Eylül 1960 Milli Korunma Suçlarının Affı”	62
3.21 KANUN NO: 113 “26 Ekim 1960 Genel Af”	67
3.22 KANUN NO: 134 “18 Kasım 1960 Genel Affa Ek Yasa”	70

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN BAZI ÖZEL AFLAR

4.1. Lütfi Fikri Bey Affı	74
4.2. Hacı Oğlu Seyfullah’ın Affı	74
4.3. Sungurlulu Yakup’un Oğlu İbrahim’in Affı	75
4.4. Abdullah Öztürk’ün Affı	75
4.5. Emin Okuttu’nun Affı	75
SONUÇ	77
KAYNAKLAR	81
EKLER	83
ÖZ GEÇMİŞ	90

ÖNSÖZ

Bütün toplumlar buhranlı dönemlerde bazı suçlara yönelim gösterebilirler. Koşullar, suçların doğuşuna neden olur. Yönetimler de kamu düzenini, huzur ve barışı sağlamak için geçerli kanunlar ve usullere göre suçluları yargılayıp cezalandırırlar. Kamu düzeni kurulup, sükûnet hâkim olduktan sonra bazı gerekçeler ve yaklaşımlarla, öncelikle de suçluların topluma kazandırılması ve toplumun uzlaştırılması adına bunları affetmek de bir siyaset gereği olarak uygulanmaktadır. Af, bu çerçevede toplumsal bir zorunluluk olarak doğmuştur ve bu yaklaşım devam etmektedir.

Osmanlı Devleti tarihe karışırken yeni Türk devletinin kurulması aşamasında yaşanan düşünce ve davranış farklılıklarından doğan pek çok anlaşmazlıkların çıktığı bir gerçektir. Yeni Türk devleti kurulduktan sonra da tabiidir ki, suçlar ve karşılığında cezalar olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti'nin temel amacı, geçmiş düzen ve bu düzenin unsurları ile savaşmak değil, mutlu, huzurlu ve müreffeh bir Türkiye kurmaktır. Eski addedilen bazı unsurlarla mücadelenin amacı da, çağdaş Türkiye'yi kurmak içindir.

Bu anlayış çerçevesinde, şartların tabii sonucu olarak yaşanan bazı olaylar sonucunda yargılamalar ve cezalandırmalar olmuş, şartlar oluştuğunda çeşitli vesilelerle çıkarılan aflar yoluyla, toplum içinde uzlaşma sağlama yoluna gidilmiştir.

Bu çalışma, Yeni Türk Devleti'nin Kamu düzenine katkı sağlamak adına çıkarmış olduğu af yasalarının incelenmesi ve bunların sonuçlarının devlet, yasalar ve muhatapları açısından değerlendirilmesi amacıyla ele alınmıştır.

Çalışmada karşılaşılan en büyük sorun, bu konuda daha önce herhangi bir araştırma yapılmamış olmasıdır. Konuyla ilgili fikir edinilecek araştırmaların yok denecek kadar az olması, konunun incelenmesinde özellikle metodolojik açıdan sıkıntılar doğurmuştur. Çalışma, ilgili alanda mükemmellik iddiasında değildir. Daha sonra yapılacak araştırmalara yol açabilmesi temennisiyle, mümkün olanı yapabileceği çabası içinde ele alınmıştır.

Bu araştırmada bana ilmi ve fikri birikimini her fırsatta aktarmaktan çekinmeyen Sayın Doç. Dr. Rahmi DOĞANAY hocama çok teşekkür ederim. Ayrıca Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi ve TBMM Kütüphanesi çalışanlarına da çalışmamda bana sağladıkları kolaylıklardan ötürü teşekkür ederim.

Elâzığ

Mevlana AKAGÜNDÜZ

Ağustos 2006

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokratik Parti
İ.A	: İslâm Ansiklopedisi
K	: Kanun
k.	: Kısım
m.	: Madde
s.	: Sayfa
TBMM Z.C.	: Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi
N.	: Numara
M.	: Milâdî

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin Mondros gibi ağır bir ateşkes anlaşması imzalayarak, tarih sahnesinden çekilmesinin ardından başlayan kurtuluş mücadelesi, çok yönlü olarak gelişmiş ve zorluklara rağmen başarıya ulaşmıştır. Kurtuluş Savaşı, sadece harici düşmanlara karşı verilmemiş, aynı zamanda muhalif dâhili unsurlarla da bazı konularda mücadele edilmiştir. Başarının reçeteleri kişi ve gruplara göre farklılıklar arz etmişti. Bir tarafta kurtuluşu geçmişin rehberliğinde gören kesim, diğer tarafta ise çağın icaplarına ayak uydurarak gelişmeyi öngören yenilikçi kesim vardı. Bu şartlarda Kurtuluş Savaşı, sadece vatanın kurtuluşunu sağlayan bir mücadele değil, aynı zamanda Türkiye'nin rejiminin değişmesine vesile olan bir mücadeledir.

Savaş sonrası kurulan yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti, yapısı ve kurumları ile birçok yönden Osmanlı Devleti'nden farklı olmuştur. Yeni kurulan bu devlet, imparatorluk yerine milli egemenliğe dayalı bir Cumhuriyeti hedef almıştı. Dolayısıyla eski ile yeni arasında içten içe bir mücadele yaşanmıştır.

Milli mücadele sırasında Türk Devleti ve toplumun çağdaşlaşması aşamasında yaşanan bir takım çatışmalar ve problemler Cumhuriyetin kurulmasından sonra da devam etmiştir. Şimdi yeni sorunlarla mücadele etmenin zamanı gelmiştir. Amaç çağın gerisinde kalmadan hızla ilerlemektir. Özellikle Cumhuriyetin kurulmasından sonraki çatışmalar, devletin geleceğini tehdit edecek boyutlara ulaşmıştır. Yeniliklere muhalif unsurlar ve teşebbüsler çıkmış, eski rejim taraftarları mazinin savunucuları olarak bazı değişikliklere karşı koymaya çalışmışlardır. Muhalefet bertaraf edilirken cezai müeyyideler de uygulanmıştır.

Ülkenin savaş sonrası bir huzur yaşaması gerekliydi. Ve bu huzur ortamı oluşmuyordu. Çatışmalar gerginliği arttırdıkça ülkenin ve sistemin vaziyeti kritik bir boyuta ulaşmıştı. Bunun farkına varan Türkiye Cumhuriyeti Devleti gerekli müeyyideler uygulamakla gidişatın ve kargaşanın önüne geçmeye çalışmıştır. Yaptırımların verdiği memnuniyetsizliklerin ikinci bir çatışmaya imkân vermemesine dikkat edilmiştir. Ancak muhaliflerden yanlış yolda olduğunun farkına varanlar da olacaktı. Onları kaybetmek değil kazanmak icap ediyordu. Çünkü yeni devletin maziden tamamen kopması, düşünülmesi mümkün olmayan bir durumdu ve bunun farkında olmamak imkânsızdı. Yani atılacak her yeni adım ve yapılacak hamleler için huzur ve barış ortamı sağlanmalıydı. Bu çerçevede toplumun kendi içinde, devlet ve düzenle

uyumu için muhtelif zamanlarda af yasaları çıkarılarak barış ve uzlaşma ortamı sağlanmaya çalışılmıştır.

Yapılan bu araştırma ile ulaşılmak istenen amaç, Yeni Türk Devleti'nin, huzur ve barışı sağlamak adına çıkarmış olduğu af yasalarını incelemek ve bu yasalardan ne kadar sonuç alındığını devlet, yasalar ve muhatapları açısından değerlendirmektir.

Bu araştırma, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi'ne hukuki ve sosyolojik bir bakış açısı getirme çabasının ürünüdür. Af kanunlarının incelenmesi ile tarihe, yasalar gözüyle de bakma fırsatı sunulmaktadır.

Konunun kapsamı belirlenirken, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarından bugüne kadar geçirdiği siyasî dönem baz alınarak hareket edilmiştir. Bu siyasî dönemi de iki safhada incelemek uygun olsa gerektir: Birincisi; imparatorluktan cumhuriyete geçişin ilk yılları olan, eski ile yeninin çatışmasının yoğun olduğu 1923–1960 dönemi, diğeri ise; 1960 askerî darbesinden sonraki çok seslilik ve hukukun üstünlüğü anlayışının öne çıktığı dönemdir. Konunun kapsamı, 1923–1960 yılları arasında çıkarılan af yasaları olarak sınırlandırılmıştır. Bu sınırlandırma, konunun genişliği bakımından yeterli görülmüştür.

Kanunlara, TBMM Kütüphane Dokümantasyon Merkezinden ulaşılmıştır. Kütüphanede bulunan Kanunlar Dergisinden ana kaynak olarak istifade edilmiştir. Önceleri “Kavanin Mecmuası” adı ile yayınlanan dergi, dil devriminden sonra “Kanunlar dergisi” adı altında yayınlanmaya devam etmiştir. Dergi aslına sadık kalınarak, yayınlandığı yıllardaki ismi ile verilmiştir.

Affi gerektiren sebeplerin ve affın nasıl çıkarıldığının tespit edilebilmesi için TBMM Zabıt Ceridesinden faydalanılmıştır. Ayrıca af kanununun çıkışını hazırlayan siyasî olaylara değinilmiştir. Metodolojik olarak konuya tarihi ve sosyolojik açıdan bakılmaya çalışılmıştır.

Araştırma dört bölüm halinde hazırlanmıştır. Birinci bölümde, Affın hukukî tanımı, çeşitleri, tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Bu bölümde daha çok hukukî kaynaklara başvurulmuştur. Özellikle Selahattin Keyman'ın “Türk Hukukunda Af” adlı eserinden sıkça faydalanılmıştır.

İkinci bölümde, Cumhuriyet döneminin anlaşılabilmesi için, Milli mücadele yıllarında çıkarılan af kanunlarına değinilmiştir.

Üçüncü bölümde, araştırmanın ana kısmını oluşturan 1923–1960 yılları arasında çıkarılan af kanunları incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise bazı ferdi özel af kanunları verilmiştir. Bu konu ayrı bir inceleme gerektirdiği için kısa tutulmuştur. Bireysel aflara örnekler, Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi'nden elde edilen belgelerden verilmiştir.

“Af” incelenirken hukukî bir ayrıma gidilmiş, “genel af” ve “özel af” olarak iki başlık altında incelenmiştir. “Af” tanımlanırken ve çeşitleri tespit edilirken Kemal Gözler¹, Selahattin Keyman², Mustafa Çağrıci³, Çetin Özek⁴ ve Ergün Aybars'ın⁵ eserlerinden yararlanılmıştır.

Affin lehindeki ve aleyhindeki görüşler konusunda İlhan Arsel'in “Anayasa Hukuku”⁶ ve “Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları”⁷ adlı eserlerinden istifade edilmiştir.

Affin tarihi gelişimi hakkında, Halil Demircioğlu⁸, Kemal Gözler⁹, Enver Ziya Karal¹⁰, İ.Hakkı Uzunçarşılı¹¹ ve Feroz Ahmad'ın¹² eserlerinden faydalanılmıştır.

İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçiş sürecindeki siyasî gelişmelerle ilgili olarak Selahattin Tansel¹³, Salahi R. Sonyel¹⁴, Rahmi Doğanay¹⁵, Gazi Mustafa Kemal¹⁶, Ahmet Mumcu¹⁷, Bülent Tanör¹⁸, Mümtaz Soysal¹⁹, Hamza Eroğlu²⁰, Tayyip Gökbilgin²¹, Kazım Karabekir²², Doğu Ergil'in²³ eserlerinden yararlanılmıştır.

¹ Kemal GÖZLER, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, *Anayasa Yargısı*, C.18, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2001.

² Selahattin KEYMAN, *Türk Hukukunda Af*, Ankara, 1965.

³ Mustafa ÇAĞRICI, “Af”, *İ.A. c.I. Diyanet Vakfı Yay. İstanbul*, 1988.

⁴ Çetin ÖZEK, “Umumî Af”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.24, N.1-4, İstanbul 1959.

⁵ Ergün AYBARS, *İstiklâl Mahkemeleri*, Ankara, 1982.

⁶ İlhan ARSEL, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 1964.

⁷ İlhan ARSEL, *Türk Anayasa Hukukunun Umumî Esasları*, Ankara, 1962.

⁸ Halil DEMİRCİOĞLU, *Roma Tarihi*, C.I, Ankara, 1998.

⁹ Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2000.

¹⁰ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Ankara, 1995.

¹¹ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, “1908 Yılında İkinci Meşrutiyetin Ne Suretle İlân Edildiğine Dair Vesikalar”, *Bellekten*, C.XX/77, Ankara, 1956.

¹² Feroz AHMAD, *İttihat Ve Terakki (1908-1914)*, İstanbul, 1999.

¹³ Selahattin TANSEL, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.I, İstanbul, 1991.

¹⁴ Salahi R. SONYEL, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, Ankara, 1995.

¹⁵ Rahmi DOĞANAY, “Saltanat'tan Cumhuriyet'e İmparatorluktan Milli Devlet'e”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 17, s. 49'dan ayrı basım, Mart 2001.

¹⁶ Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, Ankara, 1981.

¹⁷ Ahmet MUMCU, *Tarih açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1986.

¹⁸ Bülent TANÖR, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789-1980)*, İstanbul, 1998.

¹⁹ Mümtaz SOYSAL, *Anayasaya Giriş*, Ankara, 1969.

²⁰ Hamza EROĞLU, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1973.

²¹ Tayyip GÖKBİLGİN, *Milli Mücadele Başlarken*, C. 2, Ankara, 1965.

²² Kazım KARABEKİR, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, 1960.

²³ Doğu ERGİL, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara, 1981.

Cumhuriyet Dönemi ile ilgili bilgiler, TBMM Zabıt Cerideleri ve Kavanin Mecmualarından alınmış, günlük gazetelerden yararlanılmıştır.

Ekler kısmında 1921'den 1993 yılına kadar çıkarılan af kanunları liste halinde verilmiştir. Ayrıca bireysel aflara ait orijinal belgelerden birkaçı da ekler bölümünde verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AF, AFFIN ÇEŞİTLERİ VE AF HAKKINDAKİ GÖRÜŞLER

Af, bağışlama sözcüğü, köken olarak Yunanca “amnistie” (unutmak) sözcüğünden gelmektedir¹. Sözlükte, “yok etmek, silip süpürmek; fazlalık, artık” gibi manalara gelen af, bir ahlak ve hukuk terimi olarak genellikle, “kötülük ve haksızlık edeni, suç veya günah işleyeni bağışlama, cezalandırmaktan vazgeçme” anlamlarında kullanılmaktadır².

Af, devletin cezalandırma yetkisinden, eğer cezalandırmışsa da bu cezayı çektirme hakkından (infaz) vazgeçmesidir. Bazen sadece kesinleşmiş cezaları kaldıran, hafifleten veya değiştiren, bazen de kamu davasını düşüren veya mahkûmiyeti bütün neticeleri ile birlikte vaki olmamış sayan bir kamu hukuku tasarrufudur. Bu genel tarif, affin iki ayrı şekilde tezahür edebilen bir lütuf muamelesi olduğunu göstermektedir. Bunlardan biri, mahkûmiyet ve kamu davasını ortadan kaldıran genel af, diğeri de sadece cezaya tesir edebilen özel aftır. Bu fark genel olarak kıta Avrupa’sı hukukunda kabul edilmektedir. Türk hukuk sisteminde de af, genel olarak üzere iki şekilde kabul edilmiş bulunmaktadır. Özel af daha çok hukuksal, genel af ise bunun tam aksine önemli derecede politik bir içeriğe sahiptir. Bir tek şahıs yerine muayyen bir kategori suçuyla şamil olan aflar için kullanılmaktadır.

Genel af temel olarak geçmişin unutulması anlamına gelir. Özel af ise bir suçun bağışlamak, mazur görmek, affetmek şeklinde açıklanabilir. Sonuç olarak genel afta suçun bağışlanması değil, bütün sonuçları ile birlikte ortadan kaldırılması söz konusudur. Bu nedenle genel affin geçmişe etki ettiği ve geçmişte olan kötülükleri ilk nedenine kadar ortadan kaldırmayı amaçladığı söylenir³. Genel ve özel af teknik yönleri açısından da birbirinden tamamen farklıdır.

Bu nedenle özel af ile genel af arasında;

1. Genel afa özel af arasında mahkûmiyet ve kamu davasına tesir bakımından mevcut olan farklar.
2. Genel affin fiilleri, özel affin şahısları nazara alması.
3. Genel afa özel af arasında tesir zamanı bakımından mevcut olan farklar.

¹ Kemal GÖZLER, “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, *Anayasa Yargısı*, C.18, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2001, s. 298. (www.anayasa.gen.tr/af.htm;1.5.2004) ve Selahattin KEYMAN, *Türk Hukukunda Af*, Ankara, 1965, s. 44.

² Mustafa ÇAĞRICI, “Af”, *İ.A.* C.1. İstanbul, 1988, s. 394.

³ S. KEYMAN *a.g.e.*, s. 42.

4. Genel affin kolektif, özel affin ferdi oluşu⁴ açılarından ayrılıklar vardır.

1.1. Genel Af

1.1.1. Genel Affın Tanımı ve Esası:

Türk Ceza Kanununda “Umumî af”, hukuku amme davasını ve hükümlenen cezaları bütün neticeleriyle birlikte ortadan kaldırır.

Genel affın gayesi toplumda yatışmayı sulh ve sükûnu temin etmektir. Bu amacın gerçekleşebilmesi için de, mazide vuku bulmuş bir takım olayların unutulması⁵ ve bunların adeta hiç vaki olmamış gibi kabul edilmesi gerekmektedir.

Türk Ceza Kanununda genel af, terim olarak, Fransızcadaki “amnistie”, İtalyancadaki “amnistia” ve İngilizcedeki “amnesty” yerine kullanılmaktadır. Avrupa ve Anglo-Saxon dillerinde müşterek olan bu terim Yunancadan gelir ve mazinin unutulmasını ifade eder. Nitekim genel af mahiyetindeki bir kanun ilk defa M.Ö. 403 yılında Atina’da kabul edilmiştir. Thrasylbulus bu tarihte otuz tiranı (tyrans) Atina’dan sürdükten sonra, vatandaşları bundan evvelki siyasî faaliyetlerinden dolayı takibata uğramalarını yasaklayan bir kanun çıkartılmıştır. Bu kanun, eski siyasî mücadelelerin hatıralarının silinmesi amacını güdüyor ve hukuken geçmişin unutulmasını emrediyordu.

Genel af, bazı suçların bağışlanmasını veya mazur görülmesini değil, bunların unutulmasını ifade eder. Fakat hiçbir zaman bu fiillerin tasvip edildiği anlamına gelmez.

Genel affın bizatihi fiili de ortadan kaldırdığını iddia edenler de vardır. Ancak bu anlayış gerçeklere uymamaktadır. Genel af kanunları hemen her zaman üçüncü şahısların tazminat haklarını mahfuz tutmaktadırlar⁶. Genel af, işlenen suçları sadece hukuken ortadan kaldıran bir tasarruftur.

1.1.2. Genel Affın Çeşitleri:

1.1.2.1. Yargılama Ya da Hükümden Önce Ya da Kesin Hükümden Sonraki Genel Af

Tam Genel Af: Yargılamadan ya da kesin hükümden önce çıkarılan genel aftır.

Tam Olmayan Genel Af: Kesin hükümden sonra çıkarılan genel aftır.

1.1.2.2. Af Kapsamına Giren Suçlara Göre Genel Af

Mutlak Genel Af: Mutlak genel af, hiçbir ayırım yapmaksızın bütün suç ve suçları kapsayan bir genel aftır. Burada, ne affedilen suçlar ne de aftan istifade

⁴ K. GÖZLER, *a.g.m.*, s. 299.

⁵ Ergün AYBARS, *İstiklal Mahkemeleri*, Ankara, 1982, s. 18.

⁶ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 56.

edecekler bakımından bir tahdit konulmuştur⁷. Ancak, bu tip bir affa rastlamak çok güçtür.

Kısmî Genel Af: Bazı suçların af kapsamı dışında bırakıldığı ya da ceza miktarın göz önüne alındığı genel aftır. Bazı hallerde kanun koyucu, layık görmediği kimseleri affın haricinde bırakmaktadır. Failin mükerrir olması veya bazı ağır suçları ikna etmiş bulunması gibi haller, aftan istifade edip edememek hususunda ölçü teşkil etmektedir⁸.

1960 tarih ve 5677 sayılı Af Kanunu, 1. maddesi ile muayyen bir tarihten önce işlenmiş suçları affetmiş; fakat 2. maddesinin muhtelif bentleri ile de bazı suç kategorilerini 1. maddenin şümulü dışında bırakmıştır. 113, 134 ve 218 sayılı af kanunları⁹ da prensip olarak takip etmişlerdir.

Umumî Genel Af: Hiçbir sınırlayıcı hüküm koymaksızın bir veya birkaç kategori suçu affeden kanun, umumî bir genel af bahşediyor demektir¹⁰. Yani burada, genel affa dâhil fiillerden birini işleyen suçlar herhangi bir ayırıma tabi olmaksızın aftan faydalanabilmektedir.

1.1.3. Genel Affın Özellikleri

1.1.3.1. Genel Affın Sadece Fiilleri Nazara Alması (Genel affın “reele” olması):

Genel af bilhassa, bir kanun konusu olduğu anayasal sistemlerde muayyen bazı şahısları değil de, belli zamanlarda işlenmiş bir takım suçları nazara alan objektif bir tasarruftur¹¹.

Netice olarak genel af, şahıslara hitap etmez; bizatihi işlenen fiilleri istihdaf eder.

1.1.3.2. Genel Affın Geçmişe Ait Oluşu: Genel af kaide olarak maziye dönüktür ve fiilin cürmi mahiyetini bütün cezai neticeleri ile birlikte geçmişe şamil olmak üzere kaldırır.

1.1.3.3. Genel Affın Kamu Davasına ve Mahkûmiyete Tesir Etmesi: Genel affın önemli ve ayırıcı bir özelliği, hem kamu davasına hem de mahkûmiyete tesir edebilmesidir. Esasen genel affı özel aftan ayıran en önemli özellik de budur. Bir af, hen kamu davasına hem de kesinleşmiş hükme tesir ediyorsa, genel af sayılacaktır¹². Öyle

⁷ Çetin ÖZEK, “Umumi Af”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, C.24, N.1-4, İstanbul, 1959, s. 149.

⁸ Ç. ÖZEK, *a.g.m.*, s. 149.

⁹ 1960 yılında ordu idaresi tarafından çıkarılan 113 ve 134 no’lu Genel Af yasaları için üçüncü bölüme bakınız. 218 no’lu Af Yasası için de ekler kısmında bilgi verilmiştir.

¹⁰ Ç. ÖZEK, *a.g.m.*, s. 148.

¹¹ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 63.

¹² S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 64.

ise genel af üç şekilde tesir edebilmektedir: kesin hükümden sonra vaki olan genel af; takibat sırasında müdahale eden genel af; adlî kavuşturmada evvel çıkan bir genel af.

1.1.3.4. Genel Affin Toplu (kollektif) Olması: Türk Ceza Kanununda, af yasalarının 1. maddelerinde genel affi düzenlemekte, bunu takiben de toplu özel affa ait hükümlere yer vermektedirler¹³.

1.2. Özel Af

1.2.1. Özel Affin Tarifi ve Esası:

“Grace” teriminin karşılığı olarak kullanılmaktadır. “Grace” terimi geniş anlamıyla, Roma hukukundaki “Indulgentia” ve eski cezacıların kullandıkları “La gracia” yı karşılamaktadır¹⁴. Türk Hukukundaki karşılığı da özel affi ifade etmektedir. Özel af, siyasi olmaktan ziyade hukukî bir mahiyete sahiptir.

1.2.2. Özel Affin Çeşitleri:

1.2.2.1. Özel Affin Cezaya Tesir Bakımından Çeşitleri:

Özel affin uygulanmasında, cezaya tesir bakımından; cezayı tamamen kaldırması, cezayı azaltması, cezayı değiştirmesi gibi yönlerden çeşitlilikler görülmektedir. Cezayı değiştiren özel aflar, hükmedilmiş olan cezayı daha hafif bir cezaya dönüştürür¹⁵.

1.2.2.2. Özel Affin Bundan Faydalanacak Kimseler Bakımından Çeşitleri:

Ferdi özel af: Ferdi özel af tek bir hükümlü hakkında çıkartılır. Ve bununla bir mahkûmun cezası kaldırılır, hafifletilir veya değiştirilir.

1921 yılında çıkarılan bazı yasalarla da birçok kimsenin cezaları affolunmuş ya da “bakiyeyi müddeti cezaiyesi”/cezanın geri kalan bölümü affedildiği gibi 18 Temmuz 1921 günü ve 181 sayılı bir yasa ile de bir kişi hakkında verilmiş olan idam cezası kaldırılmıştır¹⁶.

Toplu özel af (Ferdi olmayan özel af): Buna fiili af da denilmektedir. Bu konuda sadece TBMM yetkilidir (Anayasa. m. 64).

Tam olmayan genel af cezayı tamamen ortadan kaldırır. Toplu özel af ise, mutlaka cezanın tamamını ortadan kaldırmaz; nitekim 5677 sayılı Af Kanunu 5. maddesinde, hükmedilmiş cezanın iki senenden fazla olması halinde bunun üçte ikisinin

¹³ 5677, 113 ve 134 sayılı Af Kanunları m. 1.

¹⁴ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 66.

¹⁵ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 68.

¹⁶ Sevgi KORKUT, “Af”, *TBMM. Araştırma Servisi*, Ankara, 1987, s. 7.

indirileceği, 2 seneden az bir mahkûmiyetin bahis konusu olduğu hallerde ise cezanın tamamının ortadan kalkacağı ifade edilmektedir.

Şartlı Özel Af: Türk Ceza Kanununda 5677 sayılı yasanın 6. maddesi ile toplu özel affi taliki şarta bağlamıştır. Bu madde hükmüne göre tespit edilen müddetler içinde savcıya müracaatla teslim olmayan kimseler 5. maddenin bahsettiği özel aftan faydalanamazlar. Ancak tayin edilen müddetten evvel yakalananların aftan istifade etmelerine bir engel yoktur.

1.2.3 Özel Affın Özellikleri:

1.2.3.1. Özel Affın Mahkûmiyete Tesir Etmemesi: Özel aftan faydalanan kimse, hukuken mahkûm sıfat ve statüsünü kaybetmez.

1.2.3.2. Özel Affın Mahkûmiyetten Sonra Olması: Özel af sadece cezayı mesuliyetleri kesin hükümlerle teyit edilmiş bulunan kimselere tatbik olunabilmektedir.

1.2.3.3. Özel Affın Ferdi Olması: Özel af kaide olarak ferdidir ve şahsen belli kimseler hakkında çıkartılır¹⁷.

1.3. Affın Aleyhinde Ve Lehindeki Görüşler

Af, meşruluğu hususunda münakaşalara yol açmış bir müessesedir. Lehindeki fikirler kanunları sosyal hayata uydurmak, bunların lüzumsuz şiddetini gidermek, tatbikatta görülen hak ve nezafete uymayan durumları ortadan kaldırmak gibi birbirine yakın gerekçelere dayanır. Büyük bir kısmı pozitivist yazarlar tarafından ileri sürülen aleyhteki görüşler ise, yukarıda işaret edilen zaruretlerin affı haklı göstermeye kâfi gelemeyeceği fikrinden hareket ederler. Zira bunlara göre bu mahsurları bertaraf edebilecek daha iyi vasıtalar mevcuttur.

1.3.1. Genel Affın Lehindeki Görüşler

Bütün memleketler, bazı nevi suçların kesretle işlendiği devreler geçirebilir. Özellikle kriz dönemlerinden sonra affın yatıştırıcı rolünü göz ardı etmemek gerekir. Çünkü sosyo-ekonomik bozukluklar suç ve suçlu doğurur. Toplumların o sırada içinde buldukları şartlar bu suçların işleniş sebeplerini kolaylıkla izah edebilir. Kamu düzeni tekrar kurulduktan sonra bütün bunları unutmak iyi bir siyaset icabı olacaktır. İhtilal ve iç karışıklıklardan sonra sükûn, ancak atıfet muamelelerinde bulunmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Böylece genel af, toplumların geçirdikleri siyasî krizlerden sonra ortaya çıkan ve yatıştırıcı tesirler icra eden bir müessese olmaktadır. Genel af, geçmişin unutulmasını ve istikbale dönülmesini mümkün kılmaktadır. İsyân ve benzeri

¹⁷ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 72.

durumlarda hükümet tehdit edilen otoritesini idame ettirebilmek için şiddetli bir şekilde hareket etmek zorundadır. Bu hâdiselerin üzerinden zaman geçip de sükûnet avdet ettikten sonra eskisi gibi sert hareket etmeye lüzum kalmayacaktır¹⁸.

Siyasî anlaşmazlıkların sebep olduğu mücadeleler sonunda, taraflardan biri başarıya ulaşıncaya geçmiş kavgaları tamamen unutmak seçilebilecek en iyi hareket tarzıdır. Bunun hukukî yolu da genel af çıkartmaktır¹⁹.

Ancak sadece siyasî ihtiraslara âlet olan genel aflar için aynı şey söylenemez. Zira bu müessese kamu düzeninin sağlanmasına hizmet ettiği nispette meşru görülmektedir. Bununla beraber genel affın hükümetlerin yüz yüze gelmekten çekindikleri güçlükleri kolayca yenmek için kullandıkları periyodik bir vasıta haline getirilmesi de doğru değildir. Böyle bir hareket tarzı zaaf ve korkuya delâlet eder. Hükümetler bilhassa kendilerini zayıf hissettikleri anlarda bu yola başvurmaktan çekinmelidirler: Çünkü genel af, rejimin kuvvetinin bir delili olmak durumundadırlar. Genel affı teklif eden veya bunu kabul eden bir rejim kendisine olan güvenini göstermiş bu suretle halka itimat telkin etmiş olacaktır. Bütün bunlar genel affın siyasî suçlar ile yakından ilgili olduğunu ortaya koymaktadır.

Fakat genel affın geçmiş bütün mücadeleleri unutturulabilmesi şartların tamamen değişmiş olmasına bağlıdır. Böyle tam bir değişikliğin vaki olmadığı durumlarda siyasî af, bir mütarekeye benzetilebilir. Toplum hayatı ve siyasî düzeni bozuk olan ortamlarda devamlı bir şekilde af kanunları çıkartmak genel bir barışı temin edememektedir²⁰.

Uzun tecrübeler insan düşüncesinin hatasız ve mükemmel bir mevzuat hazırlamak bakımından yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu nedenle af zarurî ve doğal bir gerekliliktir. Normal demokrasilerde affa lüzum yoktur. Demokratik rejimlerin ceza hukuku, insanî birer ceza hukukudur. İnsanî esaslardan mülhem olan bir ceza mevzuatında, af ve diğer merhamet muamelelerine yer vermek bir tezat gibi görünebilir. Fakat bu müşahede zahiridir. Çünkü demokrasilerde de ceza adaleti sadece bir mantık ameliyesi neticesinde ortaya çıkmaktadır. Akıl ve mantık ile cezalandırılanın duygu ve merhamet ile affedilmesi yerinde olabilir.

Bu itibarla her siyasî buhran, bir af çıkartmak suretiyle halledilebileceği yolunda yanlış bir sonuca da varmamak gerekir.

¹⁸ S. KEYMAN, *a.g.e.*, Ankara, 1965, s. 23–24.

¹⁹ İlhan ARSEL, *Anayasa Hukuku*, Ankara, 1964, s. 340.

²⁰ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 26–27.

1.3.2. Genel Affin Aleyhindeki Görüşler

Affin başlıca aleyhtarlarından olan pozitivistler, her şeyden evvel bu gerekçeleri hakikate uygun bulmazlar. Onlara göre af, hemen her zaman tavsiye, tazyik, iltimas, seçimlerde oy kazanmak gibi sebeplerle yapılır ki; bu da yetkinin kötüye kullanılmasından başka bir şey değildir. Oysa adaletin keyfi bir merhamet gösterisi ile değil, emin ve herkes için eşit usullerle gerçekleştirilmesi gerekmektedir²¹.

Nihayet af, tamiri mümkün olmayan bazı kayıplara neden olduğu için de, reddedilmesi gereken bir müessesedir. Çünkü affedilen bir suçlunun ikinci bir suç işlemesi sık sık karşılaşılan durumlardan biridir. Bir mahkûmu işlediği suçtan dolayı bağışlamak her suçun mutlaka bir ceza göreceği prensibini yok etmektir. Ayrıca cezalar hafifletildiğinde af lüzumsuz olacaktır. Sonuç olarak ceza zaruri ise sonradan kaldırılmamalı, zaruri değil ise mahkûm buna hiç çarptırılmamalıdır.

Genel affa karşı yöneltilen bir diğer tenkit de, af kanunlarının buna layık olanlar ile olmayanlar arasında bir ayırım yapmayıdır. Fakat her şeyden evvel, bir yasama organı bütün mahkûmlar hakkında yeterli bilgi toplamak bakımından gerekli vatsıya sahip değildir. Bu mahsurlar sebebiyle, genel affın çıkarılmasında yasama organı ile yürütme organının teşrik-i mesai etmeleri uygun görülmüştür. Nitekim Fransa'da genel affın tatbikinde daha fazla adaleti sağlamak için böyle bir yola başvurulmuştur. Genel af mahiyetinde özel af adını alan bu usul de, parlâmento çıkarttığı genel af kanununda sadece buna dâhil olacak suçları tespit eder. Bunun dışında af kanununda öngörülen suçların failleri arasından kimlerinden bundan faydalanacağını tespit etmek işi yürütme organına bırakılır²².

1.3.3. Özel Affin Lehindeki Görüşler

Bu müessese, iyi hali tespit edilen bir mahkûmun affını mümkün kılar ve bu suretle suçluların ahlâken değişmelerine vesile olur.

Hükümlü, suçundan duyduğu nedameti ve iyi halini devam ettirmek hususundaki kararını davranışlarıyla ifade ve izhar edebiliyorsa, mahkûmiyetinin daha fazla uzamasında fayda yoktur.

Ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun bir kanun yinede bazı eksikliklerle malûl olacaktır. Bundan da, bir kanunun mutlak surette âdil olamayacağı neticesi çıkar. Zaman zaman hükmedilen cezanın işlenen fiile nazaran pek ağır olduğu görülmektedir.

²¹ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 28.

²² S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 30.

Bilhassa eski mevzuatın hâkim olduğu memleketlerde pozitif hukuk kaideleri ile sosyal telâkkiler arasında bir uygunsuzluk bulunabileceğini ve ceza kanunlarının verilmesini emrettiği cezaların bazen çok sert ve şiddetli görülebileceğini kabul etmek gerekir.

Bütün bunlar, cezanın ancak hüküm gününde ve geçici olarak tespit edilebileceğini göstermektedir. Bu gibi mahzurları bertaraf edebilmek için, o gün için ağır görülen cezaların hafifletilmesi düşünülebilir. Fakat ceza kanununun tadili zannedildiği kadar kolay bir iş değildir. Bu itibarla gerekli kanun değişikliği yapıncaya kadar, adalet hissini rencide eden münferit olaylar hakkında özel af yetkisini kullanmak faydalı olabilir.

Netice olarak ferdi özel af, hukukun sert genellemeleri karşısında hakkaniyet icaplarına değer verilmesini ifade eder. Böylece değişen ahlâk telâkkileri ile ilgisini kaybetmiş bulunan kanun hükümlerinin aşırı şiddeti önlenmiş olur. İyi bir şekilde kullanılan ferdi özel af yetkisi, mahkûmlara ıslahı nefis etmek hususunda, yarar sağlayabilir.

Ceza hukukunda mevcut olan şartla salıverme müessesesi, yukarıda sözü edilen ıslah gayesini gerçekleştirmek bakımından daha tesirlidir. Ayrıca, şartla salıverme müessesesi affa nazaran daha mükemmel ve daha teminatlıdır.

Özel af, adli hataların düzeltilmesinde de başvurulabilecek bir çaredir. Hüküm zamanında, sanığın suçlu olduğu yolunda kesin bir kanaate varılmasına rağmen, sonradan bunun hakikate uymadığı anlaşılabilir.

Kanunî yollarla tashih edilemeyen hataların ancak özel affa düzeltilmesi mümkün görülebilmektedir²³. Burada gerekli olan şey “af” değil, “hatanın” toplumca tamiridir.

1.3.4. Özel Affın Aleyhindeki Görüşler

Eğer özel af yetkisinin haklı olduğu kabul edilecek olursa, cezanın zararlı olduğu neticesine varmak gerekecektir. Böylece, birinci ihtimalde kanunu ilga etmek, ikinci ihtimalde ise özel affı reddetmek doğru olacaktır²⁴.

Gerçekten de özel affa yöneltilebilecek en önemli tenkit bu yetkinin yargı kuvvetine müdahaleye yol açabilmesi ve mahkemelerin bağımsızlığı prensibini ihlal edebilmesidir.

²³ İ. ARSEL, *a.g.e.*, s. 339; S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 32

²⁴ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 33.

Ferdi özel affin, ancak ceza adaletinin şiddet ve yanlışlıklarına çare teşkil edecek başka vasıtaların mevcut olmaması halinde faydalı neticeler verebileceği ileri sürülmüştür.

1.4. Affin Çıkarılış Nedenleri

1.4.1. Kamuoyuna Açıklanan Nedenler

Daha çok yöneticilerin kamuoyuna açıkladıkları nedenlerdir; İyilik, lütuf, uygar dünyanın bir parçası olarak barışı sağlamak gibi... Ya da siyasal beklentiler sonucu ortaya atılan veya söylenen nedenler.

1.4.2. Kamuoyuna Açıklanmayan Nedenler

Suçluların izlenmesi, kovuşturma ve cezalandırma işlemleri sırasındaki aksamalar. CYUY'na ceza davalarındaki “ mecburilik” sistemi yerine “takdirlik” sisteminin getirilmemesi sonucu savcılığın dava açmak zorunda kalması.

1.4.2.1 Hazırlık soruşturmasındaki aksaklıklar: (Adli kolluğun kurulamayışı)

1.4.2.2 Yargılama aşaması ile ilgili olarak: Yargı, personel, yargılama yeri ve araç yetersizliği sonucu birikme ve yargılamada gecikmeler.

1.4.2.3 İnfaz sistemi ve infaz kurumlarının durumu: Bugün Adalet Bakanlığı verilerine göre 2000 yılının başında yetmiş bine yakın tutuklu ve hükümlü bulunmaktadır. Türkiye’de her bin kişiden biri tutuklu veya hükümlü olup, bu sayı düşündürücüdür.

Ayrıca beslenme sorunu da diğer birçok sorunlar gibi çözülemiyor. Aslında ceza evlerinde bir günlük iaaşe bedeli düşük seviyededir. O zaman da tutuklu ve hükümlüler kendi yemeklerini pişirmek istiyor, izin vermek durumunda kalınıyor. Bu düzenleme birçok yasak maddenin içeri girmesine neden oluyor²⁵.

1.5. Türk Hukukunda Genel ve Özel Affa Yetkili Organ

1876 tarihli Kanunî Esasî devresinden önceki dönemlerde bütün yetkiler padişahta toplandığı için doğal olarak af yetkisi tümü ile padişaha aitti²⁶. Fakat bu dönemden sonra anayasa ve iç tüzük hükümleri padişahın lehine olarak önemli derecede kısılmıştı. 1909 tarihli Kanunî Esasînin 7. maddesi değişerek genel af konusunda özel bir hüküm koymuştur. Sözü edilen hüküm, genel affın meclisi umumînin tasvibi ile ilân edilebileceğini kabul etmiştir. Bu suretle genel af ilânı padişahın tekelinden çıkmış ve

²⁵ Ferai TİNÇ, *Hürriyet Gazetesi*, 14 Şubat 2000.

²⁶ Enver Ziya KARAL, *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Ankara, 1995, s. 222.

meclisin onayına bırakılmıştır. Özel af konusunda herhangi bir değişiklik yapılmamış yetki padişahıtan alınmamıştır²⁷.

Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümeti devresinde güçler birliği esası kabul edilmişti. Tüm yetkiler mecliste toplandığı için genel af ve özel af yetkisi de meclise aitti. Nitekim bu devrede Adana ve havalisinin Fransızlar tarafından tahliye edilmesi üzerine genel af ilan edilmiştir²⁸.

Cumhuriyet devrine gelindiğinde görülüyor ki 1924 Anayasasının 26. maddesi ile genel af yetkisi yasama organına tanınmıştır. Özel af yetkisi ise hem yasama hem yürütme organına verilmiştir²⁹. 1961 Anayasası ile bu durum değişmemiştir. 1961 anayasasının 97. maddesi ile Cumhurbaşkanına “...sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek ve kaldırmak” üzere ferdi af yetkisi verilmiştir. 1982 anayasasında Cumhurbaşkanının bu yetkisi 104/b maddesinde yinelenmiştir³⁰. Cumhurbaşkanının bu yetkisi, sınırlandırılmış özel af yetkisi niteliğindedir. Türkiye’de Cumhurbaşkanının özel af yetkisi tek başına kullanıp, kullanamayacağı hususu tartışmalıdır³¹. 1982 Türk Anayasası, Cumhurbaşkanının dışında, Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne de gerek genel af, gerek özel af yetkisini vermiştir. Zira Anayasanın 87’nci maddesine göre, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkilerinden biri de “genel ve özel af ilân etmek”tir. Türk Anayasası, TBMM’nin genel ve özel af yetkisini iki bakımından sınırlandırmıştır. Anayasaya göre, “Anayasanın 14’üncü maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler” Türkiye Büyük Millet Meclisinin af yetkisinin dışında kalmaktadır (m.87). Keza Anayasaya göre orman suçları hakkında da genel veya özel af çıkarılamaz (m.169/3)³².

1.6. Affın Tarihi

Toplumsal bir sistem, beklenti ya da gereklilik olan, gündemdeki öncelikli yerini koruyan af, uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir.

Bilinen ilk yazılı af, MÖ 404 yılında Atinalı General Thrasybule tarafından ilan edilmiştir. Atinalı General, ilan ettiği bu affa “Geçmiş Şeyleri Unutma Yasası” adını vermiştir. B.Valeere, 2385 yıl önce ilan edilen bu genel affın söz ederken “Thrasybule,

²⁷ S. KEYMAN, *a.g.e.*, s. 86.

²⁸ Düstur, Üçüncü Tertip, Kanun no: 168, C, II. s. 188.

²⁹ İ. ARSEL, *Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları*, Ankara, 1962, s. 365.

³⁰ 7 Kasım 1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, *Resmi Gazete*, 9.11.1982, Sayı: 17863 Mükerrer; *Düstur*, Beşinci Tertip, C.22, s. 3.

³¹ Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, 2000, s. 510–512.

³² K. GÖZLER, *a.g.m.*, s. 300.

geçmiş şeylerden bahsetmeyi yasak eden bir kanun ilan etti” demektedir. Avrupa tarihinde derebeyleri, krallar, imparatorlar ve papalar af kurumunu sık sık kullanmışlardır. Atina’da askerlik görevinden ve savaştan kaçarak site haklarını yitirenler bu haklarını ancak genel af ile yeniden kazanabiliyorlardı. Roma tarihinde ise genel af, önemli günlerde, bayramlarda ya da büyük zaferlerden sonra Senato kararı ile ilân ediliyordu. Fransa’da meydana gelen ünlü Vandee iç savaşında iktidara baş kaldıranların kavuşturma ve cezaları, ilân edilen genel bir af ile ortadan kaldırılmıştı. İmparatorluk ve Restorasyon yönetimleri af ilân ederken ne sınırlarını ne de etkilerini kayıtlamamış, böylelikle genel affa zamanın gereklerine uyum sağlayacak bir esneklik verilmek istenmiştir³³.

1.6.1. Osmanlılarda Af

Osmanlılarda padişahın tahta çıkışında, doğum ya da sünnetler nedeni ile değişik tarihlerde af çıkarılmıştır. Daha sonraki dönemlerde örneğin “Meşrutiyet İnkılâbı sırasında, halkın harekete gelmesiyle telâşa düşen hükümet, İstanbul’daki ve diğer bazı yerlerdeki siyasî mahkûmlar ve sürgünler için genel af ilân etti³⁴.

Sait Paşa bu af hakkında, hatıratında şöyle yazar: “*Meşrutiyet’in resmen ilân edildiği gün olan 24.7.1908’de Makedonya’daki siyasal suçluların affı iradesi çıkmıştı, bu da tabii bir şeydi zira hükümet oralara hâkim olamadığı için bunu ilân etmezse iş kendiliğinden olacak ve hükümet küçük düşecekti. Ancak o günlerdeki kargaşalık sayesinde Rumeli hapisanelerinde bulunan suçlular zorla çıkıp dağılmışlardı. Bu hal Anadolu’ya da yayılmaya başladyısa da orada kuvvetle bunun önüne geçilebilmişti. Fakat İstanbul’da gerek zaptiye, gerek harbiye nazırları kuvvet sarf edemeyeceklerini söylemeleri üzerine bütün suçlular serbest bırakıldı.*”³⁵

Balkan Savaşı sırasında, Arnavutluk isyan hareketine katılan gerek ahali, gerek memur-asker ve jandarma için ilân edilen afta ise şöyle deniliyordu; “*Bu kanun yalnız muhasamata iştirak eden veya ef’al-i siyasîye ve askeriyeden beyan eylemiş olduğu efkârdan dolayı suçlu bulunanlar hakkında takibatı men eder, adî cürümlere tasrih edilmez.*” Balkan savaşından sonra ise yapılan barış antlaşması uyarınca siyasal suçların

³³ S. KORKUT, *a.g.m.*, s. 1; Halil DEMİRCİOĞLU, *Roma Tarihi*, C.1, Ankara, 1998, s. 178–179.

³⁴ İ.Hakkı UZUNÇARŞILI, “1908 Yılında İkinci Meşrutiyetin Ne Suretle İlân Edildiğine Dair Vesikalar”, *Belleten*, C.XX/77, Ankara, 1956, s. 172–174; Feroz AHMAD, *İttihat Ve Terakki (1908–1914)*, İstanbul, 1999, s. 32.

³⁵ Sait PAŞA, *Sait Paşa’nın Hatıratı*. C.2, k.2, İstanbul, 1328, s. 445–446.

yanı sıra adi suçları da içeren genel af ilan edilmiştir. 15 Haziran 1915'te "zat-ı padişahının iadesi afiyetleri" nedeniyle genel bir af ilân edilmiştir³⁶.

³⁶ Seha MERAY, *Ceza Hukukunda Af*, Ankara, 1944, s. 18.

İKİNCİ BÖLÜM

MİLLİ MÜCADELE DÖNEMİNDE ÇIKARILAN AF KANUNLARI

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması gereğince İtilâf Devletleri tarafından yurdun dört bir yanı işgal edilmişti. Bu işgallere İstanbul Hükümeti'nin kayıtsız kalması üzerine, Anadolu'da başlayan ulusal uyanış milli güce dönüşerek, İstanbul Hükümeti'nden bağımsız hareket etmeye başlamıştı. Bu bağımsız hükümet, yurdun düşmanlardan temizlenmesi için gereken asker ihtiyacını karşılamaya yönelik af yasaları çıkarmıştır. Yani kurtuluş mücadelesine taraftar toplamak için affın sakinleştirici ve unutturucu etkisine başvurulmuştur.

2.1 KANUN NO: 135

“14 Temmuz 1921 Darülharpte Yaralılıkları Görülen Mahkûmların Affına Dair Yasa”

Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim 1923 tarihine kadar (1921–1923) Büyük Millet Meclisi'nce çıkarılan ilk af yasası, Birinci Dünya Savaşı esnasında milli duygularla hareket eden mahkûmların topluma kazandırılması için çıkarılmış olan 14 Temmuz 1921 tarihli ve 135 sayılı “Darülharpte Yaralılıkları Görülen Mahkûmların Affına dair Yasa”dır.

2.2 KANUN NO: 158

“20 Ekim 1921 Şeyh Eşref Meselesinde Alâkadar Olanların Affına Dair Yasa”

Bundan sonra çıkartılan diğer bir af kanunu ise; 20 Ekim 1921 tarihli 158 sayılı “Şeyh Eşref Meselesinde Alâkadar Olanların Affına Dair Yasa”dır.

Bayburt'ta ortaya çıkan ve kendisini kutsal bir varlık gibi gören ve çevresindekileri de buna inandıran Şeyh Eşref, Padişah ve Halifeyi tanımayarak, beklenen mehdi imzalarıyla etrafa bildiriler gönderir. Halkın kendisine katılmasını sağlayarak baş kaldırır. Kendi adına hutbe dahi okutur. Buna rağmen ilgililer sorunu barışçı yollarla çözmeye çalışırlar ancak başarılı olamazlar. Şeyh Eşref, gönderilen subay ve askerleri esir eder ve sonuna kadar da savaşacağını bildirir. Sorununun barışçı yollarla çözülemeyeceği anlaşılınca zor kullanma yoluna başvurulur. Nitekim “Hart köyü” kuşatılır. Şeyh Eşrefin direnmesi üzerine gece yarısına kadar çarpışma devam

eder. Yapılan mücadelede sonunda Şeyh Eşref öldürülür¹. Müritleri de teslim olur. Bu çarpışmada 3 subay ile 43 er şehit düşer².

Şeyh Eşref etrafında toplanan insanların saf ve kandırılmaya müsait tabiata sahip olduğu göz önünde bulundurularak affedilmeleri uygun görülmüş ve Milli Mücadeleye kazandırılmaları sağlanmaya çalışılmıştır.

2.3 KANUN NO: 162

“3 Kasım 1921 İzinnamesiz Akdi Nikâh Ve İzdivaçtan Dolayı Maznun Ve Mahkûm Olanların Affına Dair Yasa”

3 Kasım 1921 tarihine gelindiğinde 162 sayılı “İzinnamesiz Akdi Nikâh ve İzdivaçtan Dolayı Maznun ve Mahkûm Olanların Affına Dair Yasa” ile sosyal hayata nizam getirmek üzere ilk adımın atıldığı görülmektedir.

2.4 KANUN NO: 168

“5 Aralık 1921 Affı Umumî Hakkında Yasa”

5 Aralık 1921 tarihinde Milli mücadele ruhunu topluma benimsetmek için 168 sayılı kanun ile dönemin ilk “genel affı” çıkarılmıştır.

2.5 KANUN NO: 170

“19 Aralık 1921 Hıyanet-i Vatanîye Suçlarından Bir Kısımının Affına Dair Yasa”

19 Aralık 1921 tarihinde 170 sayılı “Hıyaneti Vatanîye Suçlarından Bir Kısımının Affına Dair Yasa” mecliste kabul edilmiştir. Önemli olduğu düşünüldüğü için bu kanun ayrıntısı ile verilecektir.

TBMM’de Riyaset-i Celile’ye 170 sayılı af kanununun çıkarılma gerekçesi sunulurken şöyle ifade edilmişti:

“Esbabı Mucibe

Büyük Millet Meclisinin ilk teşekkül ve küşadı anlarında ve am takip eden günlerde Ferit Paşa Kabinesinin ifadat ve teşvikat-ı hainanesi yüzünden masum halkın cehaletinden bi’l-istifade yer yer çıkardıkları isyanların tevlit ettiği zararlar hiç şüphesiz pek azim olmuştur. Maahaza gün geçtikçe Büyük Millet Meclisinin mücadele ve gayesi millet ve memleketin istiklâlini temin olduğu anlaşıldıkça isyanlar da sönmüştür; Sakarya muzafferiyet-i şerefine millet ve memleketin pek ziyade muhtaç olduğu vahdeti efkâr ve sükûnu bir kat daha temin ve takviye edecek olan, bir aff-ı

¹ Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, Ankara, 1981, s.249–250; Tayyip GÖKBİLGİN, *Milli Mücadele Başlarken*, C. 2, Ankara, 1965, s. 287.

² Kazım KARABEKİR, *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, 1960, s. 411.

umumi-i siyasyeye fevkalâde ihtiyaç ve zaruret vardır. Zaten ceraim-i siyasyenin tesirâtı seriü'z-zeveldir. O tesirat ise bugün mündefî bulunmuş olması esbabına binaen ber-vech-i âti mevad-ı kanuniyenin müstaceliyet ve ehemmiyetine binaen hemen ruzname-i müzekerata alınarak müsaceliyetle müzakeresini teklif eyleriz”³.

Adliye Encümeni sunduğu mazbatada da affin gerekliliğini savunmuştur. Büyük Millet Meclisi, dışarıdaki düşmanlarına karşı mücadelelerinde muvaffak olabilmesi için içteki fesatlıkları ve isyanları yatıştırmak ve yok etmek için ilk olarak Hıyaneti vataniye Kanununu çıkarmıştır. Aynı sebepler doğrultusunda, çıkan isyanları tamamen bastırıştır. Aynı zamanda Meclisin ve Hükümetin amacı halkın en cahil tabakası nezdinde dahi anlaşılmalı olup, isyan edenlerin veyahut isyana alet olanların vicdanlarında pişmanlıktan başka eser kalmamıştır.

İstanbul hükümetinin çalışmaları ile isyanlara katılan halkın, kör olduğu ve cehaletinden dolayı bu ayaklanmalara katıldığı belirtilmiş⁴, milli mücadelenin kazanılması için insan kaybetmek değil, insan kazanmak gerekliliğine değinilmiştir. İşte bu gibi gerekçelerden ötürü bir af yapmak lüzumu doğmuştur⁵.

Bitlis milletvekili Yusuf Ziya Bey, konuşmasında; “*günahkârların, günahlarından hesap sormak; mücrimlerin cürümlerinden hesap sormak, ceza vermek, nasıl icabı adalet ve siyaset ise, yanlışlıkla günah işleyenleri, hata ile cürüme düşenleri affetmek, şanı merhamet ve insaniyettir*”⁶ diyerek af taraftarı olduğunu belirtmiştir.

Çıkarılacak olan affin kapsamı Meclis’te tartışmalara neden olmuştur. Mesela Mersin milletvekili Selahattin Bey, affin kapsamı konusunda tereddütlerini şöyle dile getirmiştir: “*Köyleri basanlar, adam öldürenler, köyleri soyanlar, köydeki bir takım adamları isyana sürükleyenler, bunlarda müteşebbisdir. Bunlar af olunuyor mu? Oluyorsa katilden dolayı olan mesuliyetleri ne oluyor?*”. Bu soruya Canik milletvekili Nafiz Bey ise şöyle cevap vermiştir: “*Müteşebbis ve muharriklerin, teşebbüs ve tahrikât-ı fiile iktiran etmiş ise bunlarda affin haricinde bırakılmıştır*”⁷.

Vatana ihanet edenlerin hepsi affedilmemiştir. Affedilmeyenler asıl failler, teşebbüs ve tahriklerinde başarıya ulaşmış kimselerdir. Anavatan’dan uzak, yabancı bir

³ TBMM Zabıt Ceridesi, C.15. Ankara, 1958, s. 65–66.

⁴ TBMM Z.C., C.15., s. 66; Trabzon Milletvekili Hafız Mehmed tarafından ileri sürülen bu görüşün devamında “--- bir körün görmediğinden dolayı, ika ettiği cürümle cahil bir adamın hakikati görmediğinden dolayı yapmış olduğu vaka arasındaki farkı nazar-ı dikkate alın...” demiştir.

⁵ TBMM Z.C., C.15. s. 68,70.

⁶ TBMM Z.C., C.15. s. 71.

⁷ TBMM Z.C., C.15, s. 74.

devlete ilhaka çalışanlar ve casusluk edenler ile devletin maddî ve manevî kuvvetini yıkmak için çalışanlar da af kapsamından çıkarılmışlardır⁸.

Neticede kanun tasarısı Mecliste kabul edilmiş, aşağıdaki son şeklini almıştır.

Hıyanet-i Vataniye Mücriminden Bir Kısımının Aflarına Dair Kanun

MADDE 1: Hıyanet-i vatanîye cürümünden dolayı İstiklâl mahkemeleriyle Mehakim-i nizamiye ve Divan harpler tarafından idama mahkûm edilen eşhasın cezaları müebbet küreğe ve müebbet kürek cezaları on beş sene muvakkat küreğe tahvil ve maadası affedilmişlerdir. İşbu efalden maznun bulunanlar dahi evrakına nazaran bu aftan istifade eyleyeceklerdir. Ancak ceza-yı vatandan bir kısmının tefrik veya ecnebi bir Devlete ilhakına çalışanlar ve casusluk edenler ve halen memalik-i ecnebiye ve bilâd-ı meşgulede bulunanlarla ihtilâs ve rüşvet ahz eyleyerek Devletin kuva-yı maddîye ve manevîyesini tenkis etmiş olanlar işbu aftan müstesnadır.

MADDE 2: 23 Nisan 1336 tarihinden itibaren şimdiye kadar haklarında hıyanet-i vatanîye cürümünden dolayı tahkikat ve takibat-ı kanunîye icrasına mübaşeret edilmemiş olanlar aleyhinde artık takibat-ı kanunîye icra edilemez.

MADDE 3: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 4: İşbu kanun Büyük Millet Meclisi tarafından icra olunur.

19 Kânunuevvel 1337 ve 19 Rebiyülâhır 1340⁹

2.6 KANUN NO: 179

“7 Ocak 1922 Genel Af”

Milli mücadele ruhunu topluma benimsetmek için çıkarılan bir diğer yasa, 179 no’lu, 7 Ocak 1922 tarihli “Genel Af” yasasıdır. Toplam 4 maddeden oluşan yasa ile ülke genelinde cezalarının üçte ikisini çekmiş olan mahkûmların kalan cezaları affedildi; Ayrıca işgal edilen yerlerdeki zanlıların ve suçlu bulunan küçük kabahat ve cinayet işleyenlerin haklarındaki davalar ertelendi.

Mecliste kabul edilen kanunun son şekli aşağıdaki gibidir.

Sülûsanı Müddeti Cezaiyelerini İkmal Eden Mahkûminin Aflarına ve İşgal Olunan Mahaller Ahalisinden Maznun ve Müttehim Olan Cünha ve Cinayet Erbabı Haklarındaki Hukuku Umumiye Davasının Teciline Dair Kanun

⁸TBMM Z.C., C.15. s. 72–73.

⁹Kavanin Mecmuası, C.1, Ankara, 1943, s. 197.

MADDE 1: Fiil-i şeni mahkûmları müstesna olmak üzere sülûsan-ı müddeti cezaiyelerini ikmal eden bilumum mahkûminin bakiye-i müddet-i cezâiyeleri affedilmiştir.

MADDE 2: İşgalden evvel buldukları mahallerde haklarında tahkikat ve takibat-ı adliye başlayıp da evrak-ı davaları elde bulunmayan bi'l-cümle cünhâ ve cinâyet maznun ve müttehimleri haklarındaki tahkikat ve takibat imkân husulünde tecdit edilmek üzere tecil edilmiştir. Bu kabil mazunin ve müttehimin halen mevkuf buldukları mahal mahkemelerince iki yüz liraya kadar kefalet-i nakdiye veya maliyeye raptan ve kefalet irae edemeyenler zabıta nezareti altında bulunmak üzere tahliye edilirler. Ancak cünha maznunları kefaletten ve zabıta nezareti altında bulunmaktan müstesnadırlar.

MADDE 3: Memalik-i meşgulede mahkûm olup ta hükümleri henüz kesb-i katiyet etmeyen ve işgal dolayısıyla dâhile naklolunup evrak-ı esasîleri elde bulunmayan eşhastan fiil-i şeni mahkûmlarından maadasının nısıf müddet-i cezaiyeleri affolunmuştur.

MADDE 4: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 5: İşbu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye ve Adliye vekilleri memurdur.

7 Kânunusani 1338 ve 8 Cemaziyülevvel 1340¹⁰

2.7 KANUN NO: 318

“31 Mart 1923 Esirlerin Affı”

Milli mücadelenin kazanılmasından sonra Lozan’da, Türkiye ve Yunanistan Hükümeti arasında imzalanan itilaf name gereğince, Türkiye Hükümeti elinde bulunan askeri ve sivil esirleri hakkında af kanunu çıkarmak durumundaydı. Bu mecburiyetten hareketle 31 Mart 1923 tarihinde esirlerin affedildiğine dair bir kanun yayınlanmıştır¹¹.

Mahkûm Askeri ve Sivil Üsera Hakkında Aff-ı Umumi İlânına Dair Kanun

MADDE 1: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ve Yunan fevkalâde murahhasları tarafından Lozan’da mütekabilen kabul edilen 30 kânunusani 1339 tarihli İtilâf namenin dördüncü ve beşinci maddeleri mucibince Türkiye Hükümeti elinde bulunup iade edilecek olan askeri ve sivil üseradan hukuk-u umumiyeye ait ceraimden dolayı mahkûm veya takibata maruz bulunanlar haklarında affı umumî ilân edilmiştir.

¹⁰ Kavanin Mecmuası, C.1., Ankara, 1943, s. 206.

¹¹ TBMM Z.C., C.28, Ankara, 1961, s. 333–335.

MADDE 2: İşbu kanun tarihi neşrinden itibaren mer'iyü'l-icrâdır.

MADDE 3: İşbu kanunun icrasına Adliye ve Müdafaa-i Milliye Vekilleri memurdur

31 Mart 1339 ve 10 Şaban 1341¹²

¹² Kavanin Mecmuası, C.1., s. 371.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN AF KANUNLARI (1923–1960)

Mondros Mütarekesinden sonra, Anadolu'nun yer yer işgal edilmesine karşı, İstanbul Hükümeti'nin kayıtsız kalması neticesinde halk, kendi başının çaresine bakma yolunu seçti. M. Kemal ve arkadaşları bunu, milli harekete dönüştürerek ve kurumlaştırarak daha geniş ufuklara yönlendirdiler. Nitekim TBMM'nin açılması, bu kurumlaşmanın en somut göstergesidir¹.

TBMM'nin çıkarttığı ilk anayasa olan 1921 Anayasası ile artık Cumhuriyete doğru gidişin açık delilleri dile getirilmiştir. Bunun en büyük göstergesi Meclis'te çeşitli sosyal zümrelerin temsil edilmesidir².

Oluşturulan güçler birliği ve meclis hükümeti sistemi, bir yandan bağımsızlık için savaşanlara ulusal-siyasal birlik olanağı sağlarken diğer yandan da saltanatın yıkımını kolaylaştıracak hukukî zemini kuruyordu. 1921 Anayasası dağılan ve yok olan Osmanlı İmparatorluğu yerine, yeni bir devletin kuruluşunu hukukî yönden belirtmiş ve ortaya koymuştur³.

Milli Mücadelenin kazanılmasından kısa bir süre sonra, Lozan Barış görüşmelerine İstanbul Hükümetinin de çağrılması, saltanatın kaldırılmasını gerekli kılan sebeplerden birisi oldu. Saltanatın kaldırılışı ile halifeliğin de kaldırılacağı yolunda kaçınılmaz bir izlenim doğdu. Meclisteki bazı İttihat Terakkiciler ve bazı doğulu mebuslar, kişisel ihtiraslar içinde bulunanlar büyük bir muhalefetle devrimin yapılmasına karşı koyuyorlardı. Kabine buhranının büyümesi, M. Kemal'in kurmak istediği Cumhuriyete zemin hazırladı. 29 Ekim'de Cumhuriyet ilan edildi. Cumhuriyetle birlikte seferberlik kaldırıldı, af yasası çıkartılarak eski dönemin unutulduğu vurgulanmaya çalışıldı⁴.

¹ Selahattin TANSEL, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C.I, İstanbul, 1991, s. 25; Salahi R. SONYEL, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika I*, Ankara, 1995, s. 7–21,214; Rahmi DOĞANAY, “Saltanat'tan Cumhuriyet'e İmparatorluktan Milli Devlet'e”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 17, Mart 2001, s. 56–57; Mondros Mütakeresinin uygulanması karşısında Türk Milleti'nin almış olduğu vaziyet hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. S. TANSEL, *a.g.e.* s. 136–150; Mustafa Kemal ATATÜRK, *Nutuk*, Ankara, 1981, s. 1–12; Doğu ERGİL, *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara, 1981, s. 46–49.

² Ahmet MUMCU, *Tarih açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1986, s.55.

³ R. DOĞANAY, *a.g.m.* s. 60; Hamza EROĞLU, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1973, s. 131; Bülent TANÖR, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789–1980)*, İstanbul, 1998, s. 262; Mümtaz SOYSAL, *Anayasaya Giriş*, Ankara, 1969, s. 161–163.

⁴ Ergün AYBARS, *İstiklâl Mahkemeleri*, Ankara, 1982, s. 15–18.

3.1 KANUN NO: 391

“26 Aralık 1923 Genel Af (Cumhuriyet’in İlânı Nedeniyle)”

Cumhuriyet’in ilânından sonra çıkarılan ilk af yasası 26 Aralık 1923 tarihli 391 sayılı “Genel Af” yasasıdır. Bu af yasasının çıkarılış nedenlerini “Adliye Encümeni Mazbatası” mecliste şu şekilde ifade ediyordu:

“Memleketin büyük bir muzafferiyet ihraz ederek yeni bir hayatı inkişaf dâhil olduğu şu hengamede bir takım ceraim irtikabederek cezasını görmekte bulunmuş bir kısım evladi vatanın çektikleri cezayı kafi görerek bunların tehzihi ahlaka vatana nafi iktisat unsurları olmasını temin maksadıyla”⁵ diyerek ifade ederken affın dışında tutulacak zümreyi de belirtmiş ve şöyle devam etmişti: “fülişeni (ırza geçme) maddesinden mahkûm bulunanlar müstesna olmak kaydı ile”⁶. Bunların dışında Osmanlı hükümeti tarafından mahkûm edilmiş şahısların adaletsizliğe maruz kalmış olma ihtimali, maziyi ortadan kaldırma arzusu ve yeni kurulan hükümete karşı halkın sevgisini kazanma düşüncesi ilâve edilecek gerekçeler arasında gösterilmiştir⁷.

Mecliste uzun tartışmalara neden olan bu af kanunu öncelikle “cezalarının üçte ikisini çekenlerin affı” hususunda meclise sunulmuş fakat sonra yeterli görülmemekle daha kapsamlı bir af yasası çıkarılmak kaydıyla Heyet-i Umumiyyeden Adliye Encümenine iade kılınmıştır⁸.

Affa taraftar olanların gerekçelerine bakıldığında yukarıda sayılan gerekçelere ilâveten şunlar görülmektedir:

1. Savaştan yeni çıkmış ve yeni devlet kurmuş bir toplumun her şeyden önce gereksinim duyduğu nüfus potansiyeline ulaşmak. Bilindiği gibi güçlü olmanın ilk şartı yeterli nüfusa sahip olmaktır. Özellikle Zonguldak milletvekili Tunalı Hilmi Bey bu fikrin en ateşli savunucusu olarak mecliste ön plâna çıkar⁹.

2. Hapishanelerde bulunanların % 80’i köylüdür ve cahildir. Kandırılmaya ve aldatılmaya müsait yapıya sahiplerdir. Bu yüzden bilmeyeni mazur görmek adalet icabıdır. Bilselerdi yapmazlardı mantığıyla olaya bakılması teklif edilmiştir¹⁰.

⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, C.1, Ankara, 1961, s. 773.

⁶ TBMM Z.C., C.1, s. 773.

⁷ TBMM Z.C., C.4, Ankara, 1961, s. 150.

⁸ TBMM Z.C., C.4, s. 151.

⁹ TBMM Z.C., C.4, s. 287.

¹⁰ TBMM Z.C., C.1, s. 233.

3. Hapishanelerde bulunanların beslenmesi, bakımı için harcanacak giderlerin devlete maddî bir külfet getirmesi. Af yasası ile bunlar hayata atılacak; tüketim daha da azalacak, üretim artacak¹¹.

Af yasasına karşı olanların düşüncelerine bakıldığında;

1. Affetmenin suç işlemeyi ve zarar vermeyi tabiat haline getirmiş olanlar için yararlı olamayacağı, içerden çıktıktan sonra eski alışkanlıklarından vazgeçmeyeceği ve yine toplumun huzurunu bozacağı endişesi¹².

2. İstiklâl Harbinin devam ettiği esnada cephe gerisinde halkın can, mal ve namus güvenliğini bozan hainlerin millet üzerinde bıraktığı derin tesirler ki buna örnek vermek gerekirse

Erzurum'un sükûtunda hapsanenin kapılarını açarlar, fakat çıkan mahkûmlar katiyen düşmanla muharebe etmeyerek dağa çekilirler, Askere giden, göğsünü kurşuna geren kardeşlerinin mallarını yağma ederler. Evlerini harap ederler. Fransızların Gaziantep'i işgal ettikleri zaman da buna benzer olayların varlığı bilinmektedir¹³.

Düşmanın denize döküldüğü esnada askerlerimizden bir kısmı memleketine dönerken, meselâ Ulukışla'da köyüne giden bir asker yolda eşkıyalar tarafından hücumla maruz kalır, Neyi varsa soyulup götürülür ve öldürülür¹⁴.

3. Zalimleri affedelim derken, zulme maruz kalanların haklarını yememek gerekliliği¹⁵.

4. Özellikle ırza geçme, kız kaçırma, şekavetle mahkûm olanların affın dışında tutulması isteği. Bilindiği üzere namus meselesinde Anadolu halkı çok hassastır. Yıllarca sonra bile olsa insanlarımızın zihinlerinden silinmeyecek kadar derin izler bırakır. O nedenle bunun dikkate alınması vurgulanmaya çalışılmıştır¹⁶.

Affi Umumî Lâyîhası üç ahkâmı ihtiva ediyordu. Birincisi; maznunların yarı cezalarının affı, İkincisi; zanlıların cezalarının tecili, Üçüncüsü; rüşvet, irtica, hıyanet-i vatanîye, ırza geçme meselelerinin aftan istisnası¹⁷.

Tartışmaların uzun sürmesi, maddelerin tek tek oylamaya sunulmasıyla ancak aşılabilmiş ve karara varılabilmektedir. Söz konusu kanunla, 29 Ekim 1923 tarihine kadar

¹¹ TBMM Z.C., C.4, s. 287.

¹² TBMM Z.C., C.4, s. 409. özellikle Kütahya Milletvekili Ragıp Bey bu mevzunun üzerinde ısrarla duran şahıs olarak dikkatimizi çekmektedir.

¹³ TBMM Z.C., C.4, s. 463.

¹⁴ TBMM Z.C., C.4, s. 243.

¹⁵ TBMM Z.C., C.4, s. 463.

¹⁶ TBMM Z.C., C.4, s. 409.

¹⁷ TBMM Z.C., C.4, s. 229.

işlenmiş suçlara verilen cezaların yarısı affa tabi tutuluyordu. Yasayla, af kapsamına gireceklerin üç ay içerisinde teslim olmaları koşulu getiriliyordu. Bundan üç ay sonra yasaya eklenen bir madde ile kürek veya bir yerde zorunlu ikamet cezasına mahkûm edilenlerin cezalarında indirimle gidildi.

Kanunun son şekli aşağıda verilmiştir.

26 Aralık 1923 Genel Af (Cumhuriyet'in İlanı Nedeniyle)

Kabul tarihi

26.12.1923

MADDE 1: Cumhuriyet'in ilân tarihi olan 29 Teşrinievvel 1339 tarihine kadar ıka edilmiş bulunan bilumum ceraim failleri hakkında hükmolunmuş veya olunacak cezaların nısfı af ve tenzil olunmuştur.

MADDE 2: Birinci maddede mezkûr tarihe kadar ıka olan ceraim failleri hakkında hükmolunmuş veya olunacak idam cezaları on beş sene küreğe ve müebbet kürek cezaları on sene küreğe ve müebbet kalebentlik cezaları on sene kalebentliğe ve müebbet nefi cezaları da üç sene nefiye tahvil olunmuştur.

MADDE 3: Cinayet mahkûm ve maznunlarından elyevm hali firarda bulunanlar işbu kanunun her mahalde neşri ilânı tarihinden itibaren üç ay zarfında teslim-i nefis eylemedikleri takdirde birinci ve ikinci maddeler ahkâmından istifade edemezler

MADDE 4: İşbu kanun ahkâmı 24 Temmuz 1339 tarihli Lozan muahedenamesine merbut aff-ı umumî beyanname ve protokolünde istihdaf edilen eşhasa şamil değildir.

MADDE 5: Vakti seferde icraatı Hükümete karşı gelenler için ciheti askeriyece ittihaz olunacak tedabir hakkında 14 Mayıs 1331 tarihli kanun-u muvakkat ahkâmının tatbik ve icrası dolayısıyla maznun ve mahkûm olanların kâffesi hakkında aff-ı umumî ilân olunmuştur. Mondros mütarekesini müteakip müdafaa ve istihlâsı vatan uğrındaki fiillerinden dolayı İstanbul Hükümeti zamanında muhtelif mehakim ve divan-ı harplerce mahkûm ve maznun bulunanlar dahi işbu affı umumîden müstefit olurlar

MADDE 6: İşbu kanun tarihi neşrinden muteberdir.

MADDE 7: İşbu kanunun icrayı ahkâmına Dâhiliye, Adliye ve Müdafaa-i Milliye vekilleri memurdurlar.

18 Cemaziyülevvel 1342 ve 26 Kânunuevvel 1339¹⁸

¹⁸ Kavanin Mecmuası, C.2, Ankara, 1942, s. 179.

3.2 KANUN NO: 445

“20 Mart 1924 Genel Affa Ek Yasa”

Yukarıda ayrıntılarıyla verilmiş olunan 391 no’lu Af Yasasının ardından üç ay gibi kısa bir sürenin geçmesinden sonra Genel Affa ek bir yasa çıkarılmış, kürek veya bir yerde zorunlu ikamet cezasına mahkûm edilenlerin cezalarında indirimde gidilmiştir.

Kanunun son şekli aşağıda verilmiştir.

26 Kânun-u evvel 1339 tarihli Aff-ı umumî kanunun birinci maddesine müzeyyel kanun

Kabul tarihi

20.03.1924

MADDE 1: 26 Kânun-u evvel 1339 tarihli Aff-ı umumî kanunun birinci maddesine fırka-i atıye ilâve edilmiştir.

Esasen muvakkat kürek veya kalebentlik cezalarına mahkûm edilmiş veya edilecek ceraim faillerinin Kanun-u cezanın sekizinci maddesine tevfikan yirmi seneyi müteceviz bulunan müddet-i mahkûmiyetleri on seneye tenzil olunmuştur.

MADDE 2: İşbu kanun tarih-i neşrinden muteberdir

MADDE 3: İşbu kanunun icrasına Adliye ve Dâhiliye vekilleri memurdur.

14 Şaban 1342 ve 20 Mart 1340¹⁹

3.3 KANUN NO: 487

“16 Nisan 1924 Genel Af”

Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti Devletini içte ve dışta önemli sorunlar bekliyordu. İçte bir yandan ekonomik sorunlar çözümlenmeye çalışılırken, diğer yandan da ülkeyi çağdaş milletler düzeyine çıkaracak devrimlerin yapılması gerekiyordu. Sorunlar çoktu: savaş sonrası ülkedeki acı durum, yokluk, sosyal çöküntü, yabancı şirketlerin millileştirilmesi, yeni işletmeler açma zorunluluğu, ekonomik bağımsızlığa kavuşma gereği, nüfus mübadelesi, açlık sorunu, köylünün üretim sorununu çözmek ve eşkıyalık.

Bütün bu iç sorunların yanı sıra dış politikada da büyük güçlükler vardı. Musul sorunu, Osmanlı borçlarının dağılımı²⁰ vs...

¹⁹ Kavanin Mecmuası, C.2, s.281.

²⁰ Semih YALÇIN, “Misak-ı Milli Ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi”, *Misak-ı Milli Ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara, 1998, s. 155–175. Bilindiği gibi bu mesele Türk siyasetini uzun süre meşgul etmiş, zaman zaman Türkiye – İngiltere ilişkilerini savaş noktasına getirmiştir. Neticede Musul Misak-ı Millî’den verilen çok önemli bir tavizdir. Ayrıntılı bilgi için Semih Yalçın’ın zikredilen eserine bakınız. Ayrıca: Nejat GÖYÜNÇ, “Musul Misak-ı Millî’ye dâhil midir, değil

İstiklâl Savaşı kazanılmış, Lozan Anlaşması kabul edilmiş ve Cumhuriyet ilân edilmişti. Fakat ümmetçi toplum fikri halen varlığını koruyordu. Muhaliflerin faaliyetlerinin artması, Türk devrimi için tehlike arz ediyordu. Özellikle İstanbul basınında beliren muhalif yayın endişe verici boyutlara ulaşıyordu. Devrimin gerçekleştirilmesi, karşı güçlerin bastırılması ile sağlanabilirdi. M. Kemal'in amacı çağdaş demokratik bir ülke kurmaktı. Fakat önce devrim yapılmalı ve yerleşmeliydi.

Artan muhalefet karşısında İstanbul İstiklâl Mahkemesi Yargıç Kurulu kuruldu. Bu kurul; Tanin, İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinin sahipleri ve müdürlerini gözaltına aldı. Bunlar vatana ihanetten tutuklandı²¹.

10 Aralık 1923'ten 5 Şubat 1924'e kadar çalışan İstiklal Mahkemeleri, ortamın yumuşaması ve bakılacak dava kalmaması üzerine Meclis kararıyla görevine son verildi. İstiklâl Mahkemeleri, bu süre zarfında vatana ihanet ve suikast suçu ile 16 ve komünistlikten dolayı bir kişi olmak üzere toplam 17 kişiyi yargıladı. Yumuşama ortamının güçlendirilmesi amacıyla 16 Nisan 1924'te, 1 Ağustos 1914'ten 20 Kasım 1922'ye kadar işlenmiş suçlar için genel af çıkarıldı²². Bu kararın verilmesine Lozan Anlaşmasının henüz sonuçlanmamış olması da muhtemelen etki etmişti.

Aşağıda verilecek af kanunu bu konuyu kapsadığı gibi Türkiye'den ayrılan topraklarda yaşayanların affını da kapsamakta; yalnız vatana ihanet suçuyla anılan yüz elli şahıs bundan müstesna tutulmaktaydı. Ayrıca İstiklal Mahkemesince adi suçlardan dolayı mahkûm edilenler ve Divan-ı Harplerce hüküm giyenler dahi affediliyordu.

Kanunun son şekli aşağıda verilmiştir.

Aff-ı Umumî Kanunu

Kabul tarihi

16.04.1924

MADDE 1: 1 Ağustos sene 1914 tarihinden 20 Teşrinisani sene 1922 tarihine kadar geçen müddet zarfında askeri veya siyasî mahiyeti haiz ceaimden ve Lozan Sulh muahedenamesine vazî'î-imza ecnebi bir devlete veya tebaasına her hangi bir muavenet fiilinden veyahut bu kabil ceraiye bedihi bir surette mürtebit bilcümle cinayet ve cünha efalinden maznun ve mahkûm olup ta Türkiye'den ikamet eden veya ikamet etmiş olan veyahut Lozan muahedesi mucibince Türkiye'den ayrılan arazi ahalisinden

midir?", *Misak-ı Milli Ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara,1998, s. 47-51; Fahir ARMAOĞLU, *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Ankara, 2000, s. 324.

²¹ E. AYBARS, *a.g.e.*, s. 20-31.

²² E. AYBARS, *a.g.e.*, s. 64-72.

bulunan kâffe-i eşhas ile mezkûr 20 Teşrinisani 1922 tarihinden mukaddem Türkiye’de ika edilen aynı mahiyeti haiz cürümlerden maznun ve mahkûm bulunan Düvel-i mezkûre tebaası haklarından affı umumi ilân edilmiştir.

MADDE 2: Mudanya mukavelenamesi mucibince Düvel-i itilâfiye ordularının mevcudiyeti tanınmış olan menatıkta 20 Teşrinisani sene 1922 tarihinden sonra Düvel-i mezkûre ordularına hıdemat-ı gayr-i müselleha ifa etmiş olan kesen aff-ı umumîden müstefit olacaklardır.

MADDE 3: Lozan muahedenamesine merbut aff-ı umumî beyanname protokolünde istihdaf edilen yüz elli şahıs işbu aftan müstesnadır.

MADDE 4: İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren mer’idir. Ancak 24 Temmuz sene 1923 tarihli aff-ı umumî beyannamesi mucibince Türkiye’ye karşı taahhüdâtını ifa etmeyen Devletler tebaası hakkında işbu kanunun hükmü Düvel-i mezkûrenin taahhütlerini ifa etmelerini müteakip tatbik olacaktır.

MADDE 5: Mevadd-ı sabıkanın daire-i şumulünden hariç olup İstiklâl mehakimi tarafından mahkûm edilen bilcümle ceraim-i adîye ashabı ile bunların sebebi mahkûmiyetleri olan fiilde aslen ve feran methaldar olarak el-yevm maznun veya mehakim-i umumîye ve Divan-ı harplerce mahkûm bulunanlar dahi işbu aff-ı umumîden istifade ederler.

MADDE 6: İşbu kanunun icra-yı ahkâmına Adliye ve Müdafaa-i Milliye vekilleri memurdur.

12 Ramazan 1342 ve 16 Nisan 1340²³

3.4 KANUN NO: 530

“11 Aralık 1924 Men’i Müskirat Affı”

Siyasî olayların affının ardından toplum hayatını ilgilendiren bir düzenlemeyle karşılaşılmaktadır. Bu düzenleme sarhoş edici maddelerin ithali, nakli ve satışı fiillerinden dolayı mahkûm bulunanların cezalarının affolunmasıyla ilgiliydi. Ayrıca müskirat (sarhoş eden şeyler) imali ve kullanımı nedeniyle mahkûm olanların cezalarının asgarîsinden fazlaları affediliyordu.

14 Eylül 1336 Tarih ve 22 Numaralı (Men’i Müskirat Kanunu) Mucibince Mahkûm Bulunanların Affı Hakkında Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilân: 07. 01. 1341 – Sayı: 81)

Kabul tarihi

²³ Kavanin Mecmuası, C.2, s. 350.

11.12.1924

MADDE 1: 14 Eylül 1336 tarihli Men'i Müskirat Kanunu mucibince müskirat ithal ve nakil ve fûruhtu fiillerinden dolayı mahkûm bulunanların cezaları affolunmuştur. Mezkûr kanun mucibince müskirat imal ve istimali ve sarhoşluk cürümleriyle mahkûm olanların cezalarının 9 Nisan 1340 tarihli kanunla bu fiiller için mevzu ve muayyen cezaların haddi asgarîlerinden fazlaları, affedilmiştir.

Kezalik müskirat istimalinden dolayı hapisle mahkûm olan kimselerin müddet-i mahkûmiyetlerinin işbu fiil hakkında kanun-u ahirin tayin ettiği ceza-yı nakdinin haddi asgarîsine kanunen tekabül edecek miktardan ziyadeleri dahi affedilmiştir.

MADDE 2: İşbu kanun tarih-i neşrinden itibaren meriyü'l-icradır.

MADDE 3: İşbu kanunun icrasına Adliye vekili memurdur.

14 Cemaziyülevvel 1343 ve 11 Kânunuevvel 1340²⁴

3.5 KANUN NO: 1441

“13 Mayıs 1929 Kabahatlıların Affı”

16 Nisan 1924 Genel Af yasasının ardından uzun bir müddet geçtikten sonra toplumla uzlaşmayı sağlamak amacıyla çeşitli konuları kapsayan, bazı kabahatlerin affı görülmektedir. Adliye encümeni mazbataları muharriri Kocaeli milletvekili Selahattin Bey tarafından sunulan bu kanun teklifi²⁵; mecliste herhangi bir tartışma söz konusu olmadan tek oturumda çözümlenmiştir.

Bu kanun ile memurların memuriyet vazifeleri ile alâkalı işledikleri suçlar ve efrad-ı askeriyenin askerlik vazife veya sıfatlarından dolayı işledikleri suçlar, tazminat kabilinden olan para cezaları, kız ve kadın ve erkek kaçırınlar, zorla ırza geçen ve küçükleri baştan çıkarın ve iffete saldıranlar, vatan aleyhinde çalışanlar, yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmağa yönelik suçlar, evvelce neşredilmiş olan tecil kanunlarından yararlananlardan erteleme müddeti içinde ikinci bir suç işleyen ve mezkûr kanunlar hükümlerine göre her iki suçtan dolayı inceleme veya muhakemeleri icra kılınmakta olanlar ve yahut mahkûm edilenler hariç, diğer suçlardan davalı ve mahkûm olanların haklarındaki takibatın icrası ve hükümlerin infazı erteleniyordu.

Ayrıca bu af yasası, genel ve özel kanunlarda yazılı kabahat fiillerinden mahkûm olanların affedilmesini, şapkayı vesile ederek Devletin emniyetini ihlâlden dolayı hüküm giyenlerin kalan cezalarının affolunmasını kapsıyordu.

²⁴ Kavanin Mecmuası, C.3, Ankara, 1942, s. 26.

²⁵ TBMM Z.C., C.11, Ankara, 1929, s. 48.

Kanunun son şekli aşağıda verilmiştir.

Kabahatliilerin Affı ve Bazı Cürümlerin Takibatı ve Cezalarının Tecili Hakkında Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilân: 16. 05. 1929 – Sayı: 1194)

Kabul tarihi

13.05.1929

MADDE 1: Umumî ve hususî kanunlarda yazılı kabahat efalinden maznun veyahut gıyabında veya vicahinde mahkûm olanlar affedilmiştir.

MADDE 2: Türk Ceza Kanununun ikinci kitabının birinci babının birinci faslında yazılı vatan aleyhinde ve ikinci faslında yazılı Devlet kuvvetleri aleyhine ve üçüncü babının beşinci faslında yazılı imamlar, hatipler, vaizlerle ruhanî reislere müteallik ve beşinci babının birinci faslının 312. maddesinde yazılı suçlar ve ikinci faslında yazılı cürüm ikai için cemiyet teşkil edenler ve sekizinci babının birinci faslında yazılı cebren ırza geçen ve küçükleri baştan çıkaran ve iffete taarruz edenlere ve ikinci faslında yazılı kız ve kadın ve erkek kaçırarlara ve beşinci faslında yazılı zinaya ve dokuzuncu babının 455. maddesinde ki suç hariç olmak üzere adam öldürmeğe ve onuncu babının ikinci faslında yazılı yağma ve yol kesmek ve adam kaldırmağa mütedair cürümlerle eski ceza kanununda yukarıda yazılı fasıllar ve maddelere uyan cürümler müstesna olmak üzere diğer cürümlerden maznun veya gıyabında yahut vicahinde mahkûm olanların haklarındaki takibatın icrası ve hükümlerin infazı tecil edilmiştir.

MADDE 3: Memurların memuriyet vazifelerine müteallik işledikleri cürümler ile efrad-ı askeriyenin askerlik vazife veya sıfatlarından mütevellit cürümleri tecile tabi değildir.

MADDE 4: A) Irza, mala ve cana karşı vuku bulan tasaddi ve taarruz üzerine adam öldürüp de kanun-î esbabı muhaffefe ile veya ırza, mala ve cana karşı işlenen cürümlerde eski ceza kanununa göre fer'an zimethal ve Türk Ceza Kanununa göre şeriki cürüm sayılarak asıl faillerden daha hafif bir ceza ile mahkûm olmuş veya aynı sebep ve suretlerle mahkûm olacaklardan cezalarının üçte birini bitirenlerin geri kalan cezaları tecil olunur.

B) Şapkayı vesile ederek Devletin emniyeti dâhiliyesini ihlâlden dolayı eski ve yeni ceza kanunlarının birinci baplarının ikinci fasıllarında yazılı hükümlere göre mahkûm olanların bakiye-i cezaları tecil olunmuştur.

MADDE 5: Hususî kanunlarda yazılı tazminat kabilinden olan para cezaları tecile tabi değildir.

MADDE 6: Evvelce neşredilmiş olan tecil kanunlarından istifade edenlerden tecil müddeti içinde ikinci bir cürüm işleyen ve mezkûr kanunlar hükümlerine göre her iki cürümden dolayı takibat veya muhakemeleri icra kılınmakta olanlar veyahut mahkûm edilenler tecilden istifade edemezler.

MADDE 7: Tecilden istifade edenler, haklarındaki takibat ve muhakematın icrasını talep ederlerse mevkuf olmayarak tahkikat ve muhakemat icra olunur. Mahkûm olurlarsa cezaları tecil edilir.

Bu maddenin hükmü 1239 ve 1316 numaralı tecil kanunlarına da şamildir.

MADDE 8: Mevkuf olmayan maznunlar bu kanunun neşri tarihinden ve mevkuf olan maznunlarla mahkûmlar tahliyeleri tarihinden itibaren yaptıkları cürüm veya haklarındaki hükmün tabi olduğu müruru zaman müddetinin yarısı içinde aynı neviden veya daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm işledikleri takdirde haklarında Türk Ceza Kanununun memnu fiilleri ile cezaların içtimai hakkındaki hükümleri tatbik olunur.

MADDE 9: Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 10: Bu kanunun hükümlerini İcra ve Adliye ve Dâhiliye Vekilleri memurdur.

15 Mayıs 1939²⁶

3.6 KANUN NO: 2330

“26 Ekim 1933 10. Yıl Affı”

Cumhuriyetin ilânının 10. yıl dönümü bayram kabul edilmiştir. Böyle büyük ve nadir bayramlarda Devletin bazı suçluları affederek, onların da bayram sevincine katılmalarını sağlamak gelenek haline gelmiştir. İşte bu gelenek yine bozulmamış, bazı suçluların affına dair kanun hazırlanmıştır.

Bu af, kaza veya hata ile işlenen suçlar ve ileride ıslahı mümkün olabilir ümidinde bulunulan cürüm sahipleri için bir defaya mahsus olmak üzere çıkarılmış bir af kanunudur.

Meclis’te af yasası kabul edilmeden önce milletvekilleri arasında kesin görüş ayrılıkları yaşanmamıştı; ancak affın kabul edilmesinden sonra toplumda bir huzursuzluğun çıkmasından endişe edenler vardı. Denizli milletvekili Emin Aslan Bey, buna dair endişelerini şöyle ifade etmektedir: “*Bendeniz endişe ediyorum ki faziletli*

²⁶ Kavanin Mecmuası, C.7, Ankara, 1929, s. 509–510.

birçok vatandaşlarımızın emniyetini, umumî huzur ve asayişini bazı sabıkalılar aştan istifade ederek ihlâl edebilirler". Bu tür endişelerin giderilmesi için Dâhiliye vekili Şükrü Kaya Bey konuşmasında; *"Hükümet bu af kanunu getirirken memleketin asayiş ve intizamını, memleketin hissiyatını düşünmüş, her ciheti nazarı itibara almıştır"* ²⁷ demiştir.

Bu yasayla 5 yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenler ile yalnız para cezasına dayalı olan suçlar hakkında takibat yapılmamasına karar verilmiş, yine bu yasa ile 3 yılı geçmeyenlerin cezasının ferî cezalar da dâhil olmak üzere affına ilişkin düzenlemeler getirilmiştir.

Söz konusu yasal düzenlemede değişik suçlar için de belli oranlarda ceza indirimi uygulanması sağlandı. On seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezaların üç senesi indirilmiş, eski ceza kanununa göre kürek cezasına mahkûm edilenlerin cezaları hapse, kalebentlik cezası sürgüne çevrilmiş, sürgün cezaları on seneye, müebbet ağır hapis cezaları yirmi sene ağır hapis cezasına, müebbet sürgün cezaları ise yirmi seneye indirilmiştir.

Söz konusu kanunun sekizinci maddesinde: Terakkiperver Fırkası mensupları ve İzmir suikastı mahkûmları affediliyordu. Urfa milletvekili Ali Saip Bey, İzmir Suikastçılarının affedilmesini sakıncalı görmüş ve gerekçelerini şu şekilde sunmuştur; *"Yüzelliliklerin affa dâhil edilmediklerinden dolayı, hükümete teşekkür etmek lâzımdır. Fakat Yüzelliliklerin yanında bir de İzmir suikastçılarını mukayese etmeliyiz.*

Efendiler; Yüzellilikler İstanbul'da veyahut vatanın herhangi bir köşesinde vatana suikast etmek istiyorlardı. Bunların kimisi yazısı ile kimisi sözü ile fakat İzmir suikastçuları bir vatani öldürmek istediler. Dünya kurulalı beri milleti tarafından bu kadar sevilmiş bir reisi suikast bombaları ile milleti reisinden ayırıp, bu vatani öldürmek istiyorlardı. Peki, arkadaşlar biz bunları affedelim, fakat bu hainler ne yüzle memleket içerisine çıkacaklar." Ali Saip Bey'in bu sözleri üzerine mecliste söz alan Dâhiliye vekili Şükrü Kaya Bey şu cevabı vermiştir; *"Efendim, tarihte vatana suikast edenler mahkeme tarafından cezalarını görmüştür. Affını istediğimiz şahıslar, büyük cezaya duçar olmuş adamlar değildir. Azamî ceza müddetleri on senedir. Altı senesi esasen geçmiştir. Bununla beraber, Büyük Gazi'nin bu husustaki merhametini de göz önüne almak lâzımdır. Bu hükümetten kendileri istemiştir"* ²⁸.

²⁷ TBMM Z.C., C.17, Ankara, 1933, s. 51.

²⁸ TBMM Z.C., C.17, s. 53.

Cumhuriyet aleyhtarı basın ve yayın affa dâhil tutulurken, hukuk-u amme para cezaları da affedilmiştir. Yine bu yasa ile medenî kanunun yayınlanmasından önce akdedilmiş nikâhlardan henüz nüfusa kaydedilmemiş olanları ve mevcut ise bunlardan doğan çocukların nüfusça tescilinin sağlanması yolunda karar alınmıştır.

Aftan herkesin yaralanmasına izin verilmemiştir. Hırsızlık, haramîlik, rüşvet vermek ve rüşvet almak, müzayede ve münakaşaya fesat karıştırmak, kaçakçılık, yağma, yol kesme, adam kaldırmak ve millet meclisi azasına karşı yapılan katil fiilleri ile hırsızlığı mizaç haline getiren mahkûmlar aftan istisna tutulmuştur; Ayrıca belediye borçları da affın dışında bırakılmıştır.

Bu düzenlemelerden sonra kanunun son şekli aşağıdaki gibidir.

10. Yıl Affı

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 28.10.1933- sayı: 2540)

Kabul tarihi

26.10.1933

MADDE 1: Kanunun, ferî ceza veya para cezası ile birlikte yahut yalnız olarak yukarı haddi beş seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile veyahut yalnız para cezası ile cezalandırdığı suçlardan dolayı maznun bulunanlar hakkında takibat yapılmaz

MADDE 2: Üç seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza veya para cezası ile mahkûm olanlar ferî cezalara da şamil olmak üzere affedilmiştir. Bu kanunun neşrinden evvel haklarında verilen mahkûmiyet kararları infaz edilmiş olanlar da 12. madde hükmü dairesinde bu maddenin hukukî netayicinden istifade ederler.

MADDE 3: Hükmedilmiş veya edilecek olan on seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezaların üç senesi indirilir.

MADDE 4: Hükmedilmiş veya edilecek olan on seneden fazla cezaların beş senesi indirilir. Şu kadar ki; geri kalan ceza miktarı yedi seneden aşağı olamaz.

MADDE 5: Müebbet ağır hapis cezaları yirmi sene ağır hapis cezası olarak çektirilir.

MADDE 6: Müebbet sürgün cezaları yirmi seneye indirilir.

MADDE 7: A) 1274 tarihli mülga ceza kanunu mucibince müebbet küreğe mahkûm olup Türk Ceza Kanununun 588. maddesi ile cezaları hapse çevrilen mahkûmların cezaları 15 seneye indirilir.

B) Mezkûr mülga kanuna göre müebbet kalebentliğe mahkûm olup da Türk Ceza Kanununun 588. maddesi mucibince cezaları sürgüne çevrilenlerin cezaları on seneye indirilir.

C) Muvakkat kalebentlik cezası ile mahkûm olup da cezaları sürgüne çevrilmiş olanların cezalarının yarısı indirilir.

D) 825 numaralı kanunun 17. maddesinin 2. bendi mucibince mahpusiyet halini ihtiyar edenler hakkında dahi B ve C fıkraları hükümleri tatbik olunur.

MADDE 8: Hıyaneti Vatanîye Kanunu ve zeyil ve tadillerine göre mahkûm edilen mefsuh Terakkiperver Fırkası mensupları ve destekçileri İzmir suikastı mahkûmları affolunmuştur.

MADDE 9: Türk Ceza Kanununun 158 ve 159. maddeleri ile 1881 numaralı matbuat kanununda yazılı suçlarla mahkûm ve maznun olanlar affedilmiştir. 11. maddenin B fıkrasıyla 14. maddesi hükmü 8. madde ile bu maddeye şamil değildir. Matbuat kanununun 29 ve 32. maddelerinde yazılı suçlar bu madde hükmünden müstesna olup bu kanunun diğer maddeleri hükümlerine tabidir.

MADDE 10: Bu kanundaki para cezasından maksat belediye varidatına dâhil olan para cezalarından başka umumî veya hususî kanunlarında yazılı olan hukuk-u amme para cezalarıdır.

Şu kadar ki; 1918 numaralı kanun ile zeyil ve tadilleri ve gümrük ve inhisar kanunları şümulüne giren yalnız para cezasını veya müsadereyi veya bir meslek ve sanatın yapılmamasını veya bu cezalardan birini veya bir kaçını istilzam eden suçlar hakkında takibat yapılmaz.

Bu suçlardan dolayı mahkeme, heyet ve komisyonlarca verilmiş ve henüz infaz edilmemiş olan kararlar da infaz edilmez.

Bu hüküm, kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, saklanması, alınması, satılması ve memlekete sokulması cürüm veya kabahat olan eşyanın, müsaderesine karar vermeğe mani değildir.

Yukarıdaki fıkra haricinde kalan eşya gümrük ve diğer devlet ve belediye vergi ve resimlerinin ödenmesi halinde sahiplerine verilir.

MADDE 11: Aşağıda yazılı olanlar bu kanundan istifade edemezler:

A) Zimmet, ihtilâs, irtikâp ve irtişa, müzayede ve münakaşaya fesat karıştırmak ve kaçakçılık fiillerinden biri ile maznun veya mahkûm olanlar;

B) Hırsızlıktan mükerrir ve diğer cürümlerden herhangi biri ile ikiden fazla mahkûm olanlar;

C) Türk Ceza Kanununun 10. babının ikinci faslında yazılı yağmaya, yol kesmeğe ve adam kaldırmağa müteallik suçlardan biri ile maznun veya mahkûm olanlar;

D) Türk Ceza Kanununun 271. maddesine ve 449. maddesinin 2 numaralı bendinde yazılı cürümlerden biri ile maznun veya mahkûm olanlar;

E) 3. veya 4. maddelere göre hükmedilmiş veya edilecek cezalara bağlı ferî cezalar.

MADDE 12: Bu kanunun 1. ve 2. maddeleri hükümlerin istifade edenlerin memuriyetten muvakkaten ve müebbeden mahrumiyet veya bir sanat ve bir mesleğin icrasından men edilmek gibi kanunî tesir ve neticelere ve memurin ve hâkimler kanunlarıyla bunlara müzeyyel kanunlara ve sair hususî kanunlara tevfikan yapılmış ve yapılacak olan tasfiye ve memuriyetten af ve ıskat ve sair umum inzibatî ve idarî muamelelere ve 347, 854 ve 1289 numaralı kanunlar mucibince devlet hizmet ve müessesatında istihdam edilmemelerine dair verilen karara bu kanun ahkâmı şamil değildir.

Ali karar heyetince intaç edilmeyen evrak devlet şurasına tevdi ve mülkiye dairesince 6 ay içinde 1289 numaralı kanun dairesinde tetkik olunarak karara bağlanır.

MADDE 13: Hilâfetin ilgasına ve Osmanlı Hanedanının Türkiye Cumhuriyeti Memleketi haricine çıkarılmasına dair olan 431 numaralı kanunda yazılı eşhas ile Lozan muahedesi ile merbut aff-ı umumî protokolünde istihdaf edilen 150 şahıs af edilmemiştir.

MADDE 14: Firar halinde olup bu kanunun meriyete girdiği tarihten itibaren 3 ay içinde hükümete müracaat ile teslim olmaya maznun veya mahkûm şahıslar bu kanunun hükümlerinden istifade edemezler.

MADDE 15: Yukarıdaki maddeler hükümleri 28 Temmuz 1933 tarihinden sonra işlenmiş olan cürümlere şamil değildir.

MADDE 16: A) 4 Teşrinievvel 1926 tarihinden evvel aktolunan nikâha müstenit evlenmelerin ve bu evlenmelerden doğup nüfus idaresince tescilleri yapılmamış olan çocukların alâkadarların vesikalarla veya köy ve mahalle veya belediye ilmühaberler ile vuku bulacak müracaatları üzerine kayıt ve tescil muameleleri yapılır.

B) Kanun-u Medenînin meriyetinden bu kanunun neşri tarihine kadar evlendirme memuru huzurunda yapılmış akde müstenit olmayarak birleşip karı koca halinde yaşayanlardan çocuk olduğu takdirde bu yaşayış evlenme akdi sayılarak bu birleşmelerin evlenme sureti ile ve bunlardan doğan çocukların da nesebi sahih olarak kadın ve erkeğe izafesiyle tescili yapılır. Şu kadar ki; erkek evli ise bu suretle vaki olan birleşmelerde bu hükümler cari olmaz. Ancak bu birleşmelerden hâsıl olan çocuklar yukarıdaki hükme göre tescil olunur.

C) Bu kanunun neşrinden evvel vaki olan bu gibi birleşmelerden kanunun neşri tarihinden itibaren üç yüz gün içinde çocuk doğduğu takdirde dahi yukarıdaki hükümler cari olur.

D) Tescil muameleleri için bir sene zarfında müracaat edilmelidir.

E) Tescil muamelesi alâkadarların kaymakam veya valiye vuku bulan müracaatları üzerine keyfiyetin idare heyetlerince yaptırılacak tahkikat neticesinde bu heyetlerin tanzim edecekleri mazbatalar üzerine icra olunur.

F) Veli veya vasi tescil için müracaat etmedikleri halde çocuk reşit olduktan sonra bu kanuna göre tescil talebinde bulunmağa hakkı vardır.

G) İhtilâf ve itiraz vukuunda keyfiyet mahkemece hallolunur.

H) Tescile müteallik harç, resim ve cezalar affedilmiştir.

MADDE 17: Bu kanunun hükümlerinden istifade edecek mevkuf ve mahpusların salıverilme işleri kanunun meriyete girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde ikmal edilir.

MADDE 18: Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 19: Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

26 Teşrinievvel 1933²⁹

3.7 KANUN NO: 2887

“8 Ocak 1936 Tunceli Yasası”

1933'te çıkarılan 10. yıl affi gibi genel affin ardından 1936 yılında Tunceli vilâyeti için düzenlenen kısmî bir affa karşılaşılmaktadır. O dönemler, bölgede karşılaşılan en büyük sorun vatanî görevden kaçınma olarak dikkatleri çekmektedir. Devlet bu şahısları topluma kazandırmak için af yasası çıkararak sorunun üstesinden

²⁹ Kavanin Mecmuası, C.12, Ankara, 1934, s. 1057–1059.

gelmeye çalışmıştır. Nitekim kanun tasarısı iki defa müzakere edildikten sonra leh ve aleyhte hiçbir görüş bildirilmeden sunulduğu şekli ile mecliste kabul edilmiştir³⁰.

Bu kanun ile Munzur vilâyeti halkından olup da zamanında nüfus ve askerlik şubelerine müracaatla kayıtlarını yaptırmamış saklılar ile yoklama kaçağı, bakaya, firarî ve izinsizlerin yazımı ve cezalarının affı sağlanmıştır.

Kanunun son şekli aşağıda verilmiştir.

Tunceli Vilâyeti Halkından Olup ta Nüfus ve Askerlik Kanunlarına Göre Kendilerine Verilmesi Lâzım Gelen Bazı Cezaların Affına ve Nüfus Yazımı İle Askerlik İşlerine Dair Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilân: 13. 01. 1936 – Sayı: 3204)

Kabul Tarihi

08. 01. 1936

MADDE 1: Tunceli vilâyeti halkından olup ta her ne sebeple olursa olsun şimdiye kadar nüfus kütüklerine yazılmamış veya doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve kayıp vakalarını yazdırmamış olanlar hakkında (2576) sayılı kanun hükümlerine göre tayin edilen cezaları affedilmiştir.

Bu kanunun tatbik olunduğu müddetçe yukarı fıkrada yazılı nüfusa ait işlerden dolayı takip dahi yapılmaz.

Bu vilâyet ahalisinden nakli hane ve tebdil-i mekân vukuatını yaptırmamış olanlardan kanuna göre alınması lâzım gelen cezalar da affedilmiştir.

MADDE 2: (2576) sayılı kanunun pulsuz ve cezasız tescile dair hükümleri Tunceli vilâyeti halkı hakkında iki yıl müddetle tatbik olunur.

MADDE 3: Tunceli vilâyeti halkından 1316'dan 1331 yılına kadar (1331 dâhil) doğumlulardan iki yıl içinde kendilerini nüfus kütüklerine kaydettirip askerlik şubesine başvuranların askerlik muamelelerinden dolayı görecekları cezalar affolunur ve yalnız muvazzaf hizmetleri yaptırılır.

Büyük yaşta bulunanlar yaşlıları arasında ihtiyata geçirilir.

MADDE 4: Yoklama kaçağı, bakaya, saklı, firarî ve izinsizlerden iki yıl içinde askerlik şubelerine başvuranların bu suçlarından dolayı haklarında takip yapılamaz.

MADDE 5: Bu kanun neşri tarihinden itibaren iki yıl müddetle mer'idir.

MADDE 6: Bu kanun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

³⁰ Bkz. TBMM Z.C., C.7, Ankara, 1936, s. 68; Ayrıca bkz.. TBMM Z.C., C.8, Ankara, 1936, s. 3, 15.

3.8 KANUN NO: 3323**“14 Ocak 1938 2887 Sayılı Kanunun Tadiline Dair Kanun”**

1936'da Tunceli vilâyeti halkından olup da nüfus ve askerlik kanunlarına göre kendilerine verilmesi lâzım gelen bazı cezaların affına ve nüfus yazımı ve askerlik işlerine dair olan 2887 no'lu kanunun çıkarıldığı izah edilmişti. Aynı amaçla daha kapsamlı bir yasa hazırlanarak 14 Ocak 1938'de yürürlüğe kondu. Yasa, 2887 sayılı kanuna bir madde ilâvesi ve 1,3 ve 4. maddelerinin değişimini kapsamaktaydı. Kanun, hiçbir görüş belirtilmeden tek celsede oy birliği ile kabul edilmişti.

Değiştirilen üçüncü maddede asker kaçağı saklıların muvazaflık hizmetleri altı aya indiriliyordu. Dördüncü maddede ise bu kanunun yürürlükte olduğu dönemde askerlik şubesine gelenlere ceza verilmeyeceği altı ay askerlik yaptırılacağı bildiriliyordu.

Kabul edilen kanun aşağıda verilmiştir:

2887 Sayılı Kanunun Tadiline Dair Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 27.1.1938-Sayı: 3819)

Kabul tarihi

14.1.1938

MADDE 1: 2887 Sayılı kanunun birinci maddesi aşağıda yazıldığı şekilde değiştirilmiştir:

Tunceli vilâyeti halkından olup ta her ne sebeple olursa olsun şimdiye kadar gizli kalanlarla doğum, ölüm, evlenme, boşanma ve kayıp vakalarını yazdırmamış olanlar hakkında (2576) sayılı kanun hükümlerine göre tayin edilmesi lazım gelen cezalar affolunmuştur.

Bu kanunun tatbiki müddetçe yukarıdaki işlerden dolayı takip dahi yapılmaz. Ve verilecek nüfus cüzdanlarından cüzdan bedeli, harç ve damga resmi alınmaz

Bu vilâyet ahalisinden nakli hane ve tebdil-i mekân vukuatını yaptırmamış olanlardan alınması lâzım gelen cezalar da affedilmiştir.

MADDE 2: (2576) sayılı kanunun pulsuz ve cezasız tescile dair hükümleri Tunceli vilâyeti halkı hakkında (bir) ikinci kanun 1940 yılına kadar tatbik olunur.

MADDE 3: 2887 sayılı kanunun üçüncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

³¹ Kavanin Dergisi, C.16, Ankara, 1936, s. 131.

Tunceli vilâyeti halkından olan 1316–1335 (dâhil) doğumlulardan saklı, yoklama kaçağı ve bakayanın askerlik işlerinden dolayı görecekleri cezalar affolunur. Ve muvazzaflık hizmetleri altı aya indirilir. Daha büyük yaşta bulunanlar yaşlıları arasında ihtiyata geçirilir.

MADDE 4: 2887 sayılı kanunun dördüncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

2887 sayılı kanunun neşrinden evvel, firarî ve izinsizlerden iş bu kanunun meriyet müddeti içinde askerlik şubelerine gelenlere ve getirilenlere bu suçlardan dolayı ceza verilmez ve piyade kıtalarında altı ay muvazzaf hizmete tabi tutulur.

2887 sayılı kanunun neşrinden sonraki firarî ve izinsizlerden bu kanunun meriyet müddeti içinde şubelerine gelenlere bu suçlardan dolayı ceza verilmez ve sınıflarına mahsus muvazzaflık müddetleri tamamlattırılır.

MADDE 5: Bu kanun neşri tarihinden ikinci kanun 1940 tarihine kadar muteberdir.

MADDE 6: Bu kanun hükümlerini yürütmeğe İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

22 Kânunusani 1938³²

3.9 KANUN NO: 3527

“29 Haziran 1938 Af Yasası (Yüzelliliklerin Affı)”

Millî mücadeleye karşı çıkanlar, Kurtuluş Savaşının kazanılması üzerine kitleler halinde yurt dışına kaçmışlar; bunların içinden bazıları yeni filizlenen Türkiye Cumhuriyetini yıkmak için Yunanistan ve Suriye’de yuvalanmışlar, bu iki devletten sıcak ilgi ve destek görmüşlerdi. İşte vatan hainliği ile suçlanan bu kişilerden 150’sinin, Lozan Barış Antlaşmasına dayanılarak, Türkiye’de oturmaları yasaklanmış ve bu yasaklılara, siyasî edebiyatımızda “Yüzellilikler” adı takılmıştır.

Eşkiyadan devlet adamına, kaymakamdan valiye, din görevlisinden politikacıya, çeteciden generale, gazeteciden sanatçıya, devlet memurundan müsteşara kadar çok çeşitli kişilerden oluşan Yüzelliliklerin ve onlarla aynı görüşü paylaşanların yurt dışına kaçışları, oralardaki yaşayışları ve faaliyetleri, 1922 yılından 1938 yılına kadar on beş yıl boyunca Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından dikkatle izlenmiş, bunların durumu uluslar arası sözleşme, dört kanun ve bir kanun tasarısına konu olmuş, bu süre içinde TBMM’ni, hükümeti, yargı organlarını, güvenlik güçlerini, basın ve kamuoyunu sürekli meşgul etmiştir.

³² Kavanin Dergisi, C.18, Ankara, 1938, s. 134.

Genellikle her barış antlaşması bir genel af hükmünü içerir. Bu genel af, adı suçlar için değil, savaş ile ilgili yani siyasi ve askeri suçlar içindir. İlke olarak, savaş ile ilgili suçlar hakkında savaşan taraflarca kovuşturma yapılmaması esasına dayanıyor. Bunun gerekçesini Cemil Bilsel şöyle açıklamaktadır:

*“Harp içinde yapılan işler, sulhtan sonra takip edilir ve cezalandırılır ise, harbin yaraları yeniden deşilir ve kanar. İki memleket arasında unutulmaması lâzım gelen acılar yeniden yaşanır. Bu, artık dost yaşamak kararıyla silâhı bırakan iki memleketi yeniden harbe sürükleyebilir. Çünkü muhakeme veya mahkûm edilen sulh, acı harp hatıraları ile dolu dünün kapanması ve unutulması üzerine kurulur. Bu dünü silmek için de, harpte yapılan bütün suçlar ve zararlar üzerine sulh ile bir sünger geçirilmesi lâzımdır. Af ve unutma, işte bu suretle sulh muahedelerinin, umumî hükümlerden olmuş ve muahedelere geçmiştir.”*³³

Lozan Barış Antlaşmasında da bu ilkeye uyuldu. Antlaşmaya bağlı Genel Affa İlişkin Beyanname (**Déclaration relative à l’Amnestie**); 1 Ağustos 1914–20 Kasım 1922 tarihleri arasında Türkiye veya Yunanistan’da ikamet eden veya etmiş kişiler tarafından işlenen askeri veya siyasi nitelikteki suçlar için taraflara bir kovuşturmada bulunmamaları, tam ve mutlak bir genel af ilân etmeleri yükümlülüğünü getirdi.

Ancak 24 Temmuz 1923 günü, bu beyanname ile birlikte bir de protokol imza edilmişti. Bu Protokol’e göre de Türkiye, bu nitelikte suç işlemiş bulunan yüz elli kişinin “Türkiye’ye giriş ve orada ikametini yasaklamak”, “halen Türkiye’de bulunanları oradan çıkarma ve yabancı ülkedekilerin dönüşlerini men” hakkını saklı tutuyordu.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti, anlaşmanın kendine tanıdığı bu hakkı kullanarak, 1 Haziran 1924 tarihinde bir kararname yayımlandı. Bu kararnameyle, af dışında kalacakları belirleyen “Yüz Elli Kişilik Liste’yi” onayladı. İşte bu “Yüz Elli Kişilik Liste”de adları yazılı olanlara siyasi literatürde “YÜZELLİLİKLER” denilmektedir³⁴.

Suçları ne idi?

1. İç ayaklanmalar çıkartılması,
2. Kuva-yı İnzibatiyenin kurulması,
3. Sevr antlaşmasının kabul ve imzalanması,

³³ Cemil BİLSEL, *Lozan*, C.2, Ankara, 1933, s. 288–289.

³⁴ Kemal ERDEHA, *Yüzellilikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi*, İstanbul, 1998, s. 15–16.

4. Çerkez Ethem ayaklanması,
5. İzmir’de Çerkez kongresinin toplanması,

İlk bakışta birbirleriyle ilgisiz gibi görünen bu olayların ve eylemlerin ortak bir niteliği bulunmaktadır. Bu ortak nitelik, Ankara’da toplanan Büyük Millet Meclisinin otoritesini tanımamak, bu otoriteye karşı gelmektir. Bu fiil ise, 29 Nisan 1921 tarihinde çıkartılan 2 sayılı Hıyanet-i Vatanîye Kanunu’na “VATANA İHANET” suçunu oluşturmaktadır.

Yeni Türk Devletinin Yüzelliliklere karşı tutumu, bir babanın asi evlâdına karşı olan tutumuna benzer. Evlât, babasına karşı gelmeyi arttırdıkça baba da, ona karşı olan tutumunu sertleştirir. Hatta bu tutumunu onu evlâtlıktan reddetmeye kadar götürür. Evlât, asilikten vazgeçip af dileyince de baba ona sevecen kollarını açar. Yeni Türk Devleti de hayınlıklarının devam ettirdikleri sürece Yüzelliliklere karşı tutumunu gittikçe şiddetlendirmiş, bu tutumunu onları vatandaşlıktan çıkarmaya kadar götürmüştür. 1920’li yıllar böyle önlemlerle geçmiştir. Ta ki emperyalist güçlerin desteklerinin çekmeleri üzerine can derdine düşüp hayınlıklarının bir yana bırakıncaya kadar. Bunun üzerine Devletin bu siyasî muhaliflere karşı tutumunda gitgide bir yumuşama olmuş, şefkat ve merhamet duyguları ağır basmağa başlamış, sonunda konu bir af ile noktalanmıştır³⁵.

Affi gerektiren sebepler;

1. Yüzelliliklerin bir kısmından gelen af istekleri,
2. Türkiye’deki ailelerinin yükselen feryatları,

3. Yüzelliliklerin son tarihlerdeki sağlık durumları ki Yüzelliliklerden yaşayanların en gençleri durumunda olan Refik Halid Karay, Refii Cevay Ulunay, Tarık Mümtaz Göztepe gibiler bile artık elli yaşına ulaşmışlardı. Devletçe yaptırılan bir araştırmaya göre, yarısına yakını öbür dünyaya göçmüştü. Kalanlardan bazılarının da bir ayağı çukurdaydı. Bu da merhamet duygularının kabarmasına yol açıyordu³⁶.

Nitekim hükümetçe hazırlanan ve Başbakanlığın 23 Mayıs 1938 gün 62171 sayılı tezkeresiyle Büyük Millet Meclisine sunulan Af kanunu tasarısının gerekçesi de merhamet üzerine bina edilmişti. Gerekçede, Osmanlı devletinin çöküşüne sebep olarak sanayi devriminin dışında kalınması ve milliyetçilik akımlarına sırt çevrilmesi gibi olaylar sayıldıktan sonra, Kurtuluş savaşının ne zor şartlar altında yapıldığı

³⁵ K. ERDEHA, *a.g.e.*, s. 121–122.

³⁶ K. ERDEHA, *a.g.e.*, s. 144.

anlatılmakta, Cumhuriyet rejiminin 1938 yılında ulaşmış olduğu düzey vurgulanmakta ve şu yargıya varılmaktaydı:

*“Bu kadar kavi esaslara istinat eden rejimin bin bir bedbaht saik ve sebeplerle kendisine bidayetten beri muhalefet veya ihanet etmiş olanlardan artık bir endişesi kalmamış olması icap eder. Haksızlıklara karşı çetin ve kahir bir çehre gösteren Cumhuriyet’in zavallı ve biçarelere karşı da merhameti yüksek olur.”*³⁷

Niçin merhamet etmek gerektirdiği de şöyle açıklanmaktaydı:

“Bunlar (Yüzellilikler) vatan dışında ve yad ellerde kusur ve hatalarının töhmetlerini vicdanlarında taşıyarak Türk milletinin zaferini ve her sahadaki terakki ve inkişafını hasret ve hicapla görerek mustarip bir ömür sürmektedirler.

Hâlbuki bunların çocukları ve akrabaları aramızda yaşamakta, memleket ve militle beraber ve farksız olarak vatanın nimetlerinden istifade etmekle ve külfetlerine katlanmaktadırlar. Fakat şu farkla ki bunların daima vicdanlarında şu veya buna karabetli (yakınlığı) olmak şaibesini taşımakta ve hicabını duymaktadırlar. Bu vaziyette bulunan vatandaşlarımız, bu kadar ağır manevî ıstıraplardan kurtulmayı Cumhuriyet’in şefkatinden bekledikleri gibi Kemalist rejimin on beş seneden beri aff-ı umumî harici olarak memleket dışında kalan Yüzellilikler hakkında merhametin esirgenmesi için hiçbir mani ve mahzur kalmamıştır.”

Merhameti kötüye kullanmaya kalkacaklar hakkında da gerekçede şu uyarı yapılmaktaydı:

*“Affolunup da içeriye geldikten sonra Kemalist rejimin, Türk kanunlarının her vatandaşa temin ettiği hürriyet, refahtan istifadeye yalnız kendi irade ve hareketleri hâkim olacaktır.”*³⁸

İşte bu sebeplerle hükümet bir af kanunu tasarısı hazırlamıştı. Başbakanlığın 23 Mayıs 1938 tarihli ve 6/2171 sayılı tezkeresiyle Büyük Millet Meclisine sunulan af tasarısı, “ufak tefek avarız” olarak üç türlü suçları kapsıyordu:

1. İstiklâl Mahkemeleri kararıyla mahkûm olanlar: 11 Eylül 1920 tarihli ve 21 sayılı Fırarîler hakkında kanunla kurulan İstiklâl Mahkemeleri 1920–1922 ve 1925–1927 dönemlerinde de faaliyette bulunmuşlardı. Bu tasarı ile affedilmesi önerilen hükümlüler 1925–1927 döneminden kalma 25 kişi idi. (İlk döneme ait mahkûmlar daha önce affedilmişlerdi.)

³⁷ TBMM Z.C., C.26, Ankara, 1938, s. 477.

³⁸ TBMM Z.C., C.26, s. 309 (Af kanunu layihasının icap eden sebepleri)

2. Heyet-i mahsusa kararlarıyla caiz-i istihdam sayılmayanlar: Türkiye bir ihtilâl dönemi yaşamıştı. Bu dönem sırasında devrime ayak uyduran memurlar da vardı, uyduramayanlarda. Kurtuluş savaşı kazanıldıktan sonra, devrime ayak uyduramamış memurları ayıklamak için önce 23 Eylül 1923 tarihli ve 347 sayılı, sonra 26 Mayıs 1926 tarihli ve 854 sayılı kanunlarla Heyet-i mahsusa (özel kurul)'lar oluşturulmuştu. Bu kurullar, özellikle işgal bölgelerindeki memurların geçmiş tutumlarını inceleyerek, caiz-i istihdam yani “çalıştırılabilir” olup olmadığına karar veriyorlardı. Bu ayıklama sonucunda birçok memur işinden olmuştu. Bu tasarı, işte bu nedenle işinden olmuş memurlar için, bazı kayıtlarla yeniden işe alınabilme olanağını getiriyordu.

3. Yüzellilikler: Nihayet bu tasarı ile Yüzellilikler affediliyordu.

Tasarı, 1 Haziran 1938 tarihinde TBMM Adliye Komisyonunda görüşüldü³⁹. Encümen'de, teknik nitelikte bazı eklemeler ve çıkarmalar yaptıktan sonra hükümet, af tasarısını aynen kabul etti⁴⁰.

Yüzelliliklerin affının basına nasıl yansıdığına bakıldığında;

Yüzelliliklerin affı konusunun ilk kez basında yer alması şöyle olmuştu: o tarihte Türkiye sınırlar dışında bulunan Hatay'da çıkan Yeni Gün gazetesi, Dış İşleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras'ın Suriye'den geçerken verdiği demece dayanarak yakında Yüzelliliklerin affedileceğini yazmıştı. Bu haber İzmir'de çıkan Yeni Asır gazetesi tarafından alınmış, oradan da İstanbul basınına intikal etmişti⁴¹. 1938 yılının Mayıs ayı başında henüz bu ihtimal uzak görüldüğünden, haber üzerinde kimse fazla durmamıştı.

Af tasarısının 1 Haziran 1938 tarihinde TBMM Adalet Komisyonunda kabul edilmesi üzerine, af konusu, bütün basında yer almaya başladı. Ancak gazeteler, affa ilişkin haberleri, yorumsuz olarak, taraf tutmaksızın vermeye özen gösteriyorlardı: İki tanesi müstesna.

Bunlar, o tarihlerde Türkiye'nin iki büyük basın organı olan Cumhuriyet ve Tan gazeteleriydi. Bu iki gazete, af konusunda birbirlerine zıt tutum takınmışlardı. Cumhuriyet gazetesinin başında, aynı zamanda milletvekili olan Yunus Nadi, Tan Gazetesinin başında ise gazetenin başyazarlığını yapan Ahmet Emin Yalman vardı⁴².

³⁹ Cumhuriyet Gazetesi, 2 Haziran 1938.

⁴⁰ TBMM Z.C., C.26, s.309/6.

⁴¹ Tan Gazetesi, 6 Mayıs 1938, s. 1.

⁴² K. ERDEHA, *a.g.e.*, s.149.

Yalman tarafından bu gazetede yazılan bir başyazı yine af konusunu ele alıyordu. “Af Kararının Manaları” başlığını taşıyan bu başyazıda, af kararının büyüklüğüne değiniliyor, affin anlamı şöyle yorumlanıyordu:

“Bu çapta bir karara varabilmenin bir inkılâp idaresi bakımında manası şudur:

Bünyem normal ve sağlamdır. Yeni bir nesil yetişmiş ve yeniyi tamamıyla benimsemiştir. Gençlik bu emaneti taşımaya ve inkişaf ettirmeye olgun bir hale gelmiştir. Bunun için kendime güveniyorum. Hiçbir vehim ve endişe duymuyorum. Normal kanunlarım, siyasî bünyeyi her fena ihtimale karşı korumaya kâfidir. Fevkalâde tedbire ihtiyaç kalmamıştır. Şahsî ihtiras ve menfaatten veya yabancı telkinlerden doğmuş, yıkıcı, menfi, kirli emellere sahip çıkan fertler bulunsa bile, milli bünyede böyle mikroplara karşı mukavemet vardır. Bunların hastalık doğurmasına meydan bırakmaz, hastalık istidatlarını nefretle içinden atar...”⁴³

Cumhuriyet gazetesi, 28 Mayıs 1938 sayılı sayısında “Milletin namusuna ihanet edenleri affedebilir miyiz? Yüzelliliklerin inkılâpla, rejimle, herhangi bir ideoloji ile alâkaları olamaz, onlar Cumhuriyetin ilk günlerinde de bizim için bir tehlike teşkil edemezlerdi. Çünkü temsil ettikleri şey fikir değil melânetti”⁴⁴ diyerek affa olan karşılığını belirtmiştir.

Basında bu konunun özenle işlenmesi şüphesiz konunun hassasiyetinden kaynaklanıyordu. Fakat af kanunu ile geçmiş dönemin acı hatıralarını halkın beyninden silmek isteyen politikanın tüm kesimler tarafından benimsenmesi uzun sürmeyecek, hararetle tartışmalar, çıkarılan yasa ile son bulacaktı.

Söz konusu kanun aşağıda verilmiştir:

Af Kanunu

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 16.7.1938-Sayı: 3961)

Kabul tarihi

29.6.1938

MADDE 1: İstiklâl mahkemeleri kararı ile mahkûm edilmiş olanlar af edilmişlerdir.

⁴³ Tan Gazetesi, 2 Mayıs 1938.

⁴⁴ Cumhuriyet Gazetesi, 28 Haziran 1938. s.1 Daha ayrıntılı bilgi için bakınız: Tan Gazetesi, 8 Haziran 1938, “Affin umumileştirilmesi cereyanı”; 9 Haziran 1938, A.E. Yalman, “Umumî af caiz mi?”; 12 Haziran 1938, A.E. Yalman, “Ceza evlerinde neler gördüm?”; 13 Haziran 1938, A.E. Yalman, “Mazi içimde işleyen bir adliye mekanizması”; 15 Haziran 1938, A.E. Yalman, “Türk inkılâbına lâyük bir adliye sistemi.”

Bu af infaz edilmemiş cezalarla mahkûmiyetleri infaz olunanlar hakkında bütün hukukî ve ferî netayiç ve tesiratına şamildir.

MADDE 2: Lozan'da akdi olunan 24.07.1923 tarihli umumî af beyanname ve protokolünde mevzubahis yüz elli kişilik listede isimleri yazılı şahıslar affolunmuşlardır.

Şu kadar ki, bu şahıslara, mesbuk memuriyetlerinden dolayı tekaüd maaşı tahsis edilmez ve bu şahıslar kanunun meriyete girdiği tarihten itibaren sekiz sene müddetle Türk ceza kanununun 20. maddesiyle diğer kanunlara göre amme hizmetlerinden sayılan işlerde kullanılamazlar ve bulunamazlar.

Bu kanunun meriyetinden evvel 1064 sayılı kanunun hükümlerinden doğan bütün hukukî netice ve muameleler mahfuzdur.

MADDE 3: 25 Eylül 1339 tarih ve 347 ve 26 Mayıs 1926 tarih ve 854 sayılı kanunlara göre teşekkül etmiş olan Heyet-i mahsusalarca haklarında bir daha Devlet hizmetlerinde istihdam edilmemelerine karar verilen eşhasın ve 24 Mayıs 1928 tarih ve 1289 sayılı kanunla Âli karar heyeti ve 26 Teşrinievvel 1933 tarih ve 2330 sayılı kanunun 12. maddesi mucibince Devlet Şûrası mülkiye dairesi taraflarından tedkik ve tasdik edilenler de dâhil olmak üzere verilmiş olan kararlar refedilmiştir.

Ancak bu suretle haklarındaki kararlar refedilmiş olanlar bu kanunun meriyetinden itibaren iki sene müddetle maaşlı memur olarak istihdam edilemezler

MADDE 4: Birinci ve üçüncü maddeler hükmünden istifade edenler hakkında Hâkimler ve Memurin kanunları ile bunlara müzeyyel kanunlara ve sair hususi kanunlara göre yapılmış ve yapılacak olan bütün inzibatî muamelelere ve askerlikten tard ve ihraç cezalarına ve askeri nispetlerinin kesilmesi kararlarına affin ve refi hükmünün şümulü yoktur.

MADDE 5: Birinci ve ikinci maddelerde yazılı af ve refi hükümlerinden müstefit olan şahıslar lüzum görülürse İcra Vekilleri Heyeti kararı ile vatandaşlıktan ıskat edilebilirler

MADDE 6: 28 Mayıs 1927 tarih ve 1064 sayılı kanun ilga edilmiştir.

MADDE 7: Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 8 Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

7 Temmuz 1938⁴⁵

⁴⁵ Kavanin Dergisi, C.18, Ankara, 1938, s. 1151-1152.

3.10 KANUN NO: 3804

“19 Nisan 1940 Zelzelede Yararı Görülen Mahkûmların Affı”

Yüzelliliklerin affı gibi siyasî nitelik taşıyan bir Af kanunun ardından 1940 ve 1941 yıllarında sosyal içerikli af yasalarının çıkarıldığı görülmektedir. Bu yasalar; 1939 tarihinde ve müteakip günlerde vuku bulan zelzelede felâkete uğrayanların kurtulmasında hizmetleri görülen bazı mahkûmların cezalarının affına dair yasalardır.

Türkiye, Alp kıvrım sisteminin ve buna bağlı olarak devam eden Kuzey Anadolu Fay Hattı'nın üzerinde bulunmaktadır. Etkin bir deprem kuşağında yer alan Anadolu'nun, çeşitli defalar zelzele felâketine maruz kaldığı bilinmektedir. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre, incelenilen dönemde, 26.12.1939 yılında Erzincan'da 7,9 şiddetinde bir depremin 32962 kişinin ölümüne sebep olduğu görülmektedir⁴⁶.

Adam öldürmek, ırza geçmek, gasp, kızlık bozmak gibi suçlarla mahkûm edilmiş ve genel af ile affedilmesi mümkün görünmeyen bu suçlular, bazı özel durumlarda affedilmiştir ki buna en iyi örnek 3804 ve 4162 no'lu af kanunlarıdır. Bu af kanunları ile yukarıda zikredilen suçlardan mahkûm olanların, zelzelede yararları görülmesinden dolayı affedilmesi kararlaştırılmıştır.

Yasaların tam metni ve affedilecek olanların listesi aşağıda verilmiştir:

27 Kânunuevvel 1939 Tarihinde ve Müteakip Günlerde Vuku Bulan Zelzele Felâkete Uğrayanların Kurtulmasında Fevkalâde Hizmetleri görülen bazı Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilân: 26. 04. 1940 – Sayı: 4494)

Kabul tarihi

14. 07. 1940

MADDE 1: Bağlı listede adları ve soyadları yazılı (241) mahkûmun mahkûmiyet müddetlerinin beşte dördü ve hukuk-u amme ve tazminat kabilinden olan para cezaları affedilmiştir. Bunların muhakeme masrafları ile iaşe bedelinden olan borçları da terkim olunmuştur.

MADDE 2: Bu kanunun inzibatî cezalara tesiri yoktur.

MADDE 3: Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 4: Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

⁴⁶ <http://www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/afetler>.

24 Nisan 1940⁴⁷*Birinci maddede bahsedilen liste :*

<u>Sıra no</u>	<u>Babasının Adı</u>	<u>Adı-Soyadı</u>	<u>Suçun nevi</u>
1	Mustafa	Ferhat Ataman	Adam öldürmek
2	Mehmet	Mustafa Uzun	“ “
3	Musa	Âdem Topaz	“ “
4	Mehmet	Hikmet Firanş	“ “
5	Mehmet	Refik Özcan	“ “
6	Süleyman	Hasan Tufan	“ “
7	Necib	Sabit Öcel	“ “
8	Gazi	Selim Aydemi	“ “
9	Salim	Arif Dışpınarr	“ “
10	Yusuf	Mehmet okutan	“ “
11	Selim	Hasan Baycan	Adam öldürmeğe teşebbüs
12	İsmail	Osman Aslan	Adam öldürmek
13	Mehmet	Tevfik Şahin	“ “
14	Hamdi	Bekir Şimşek	“ “
15	Alişer	Süleyman Sezgingül	“ “
16	Alişer	Hasan Zengin	“ “
17	Mustafa	Celâl Özel	“ “
18	Mehmet	Timur Kırıkoğlu	“ “
19	İsmail	Haydar Kaya	“ “
20	Derviş	Nuri Esmer	“ “
21	Hasan	Hayrullah Çaltu	“ “
22	Yaşar karısı	Vesile Topçu	“ “
23	Salih	Hasan Timurlenk	“ “
24	Yusuf	Mustafa Sever	“ “
25	İskender	Ali Demir	“ “
26	Salih	Osman Sever	“ “
27	Osman	Osman Çelik	“ “
28	Ali Rıza	Ziya Karal	“ “
29	Hüseyin	Ali Cenab	“ “
30	Ömer	Niyazi Çınardağ	“ “
31	Mustafa	Mehmet Şahin	“ “
32	Hasan	Mehmet Atak	“ “
33	Mahmut	Abdürrezzak Karatepe	“ “

⁴⁷ Kavanin Dergisi, C.21, Ankara, 1940, s. 238–244.

34	Mahmut	Ali Dağdaş	“ ”
35	Memiş	Paşo Karadağ	Adam öldürmek
36	Ali Rıza	İbrahim Dalgıç	Ölüme sebebiyet
37	Salih	Mesrur Günay	Irza geçmek
38	Veli	Ahmet Kaya	Sirkat
39	Mehmet	Hüseyin Kılınç	Adam öldürmek
40	Alişer	Mustafa Sezgingül	“ ”
41	Hüseyin	Ali Sezgingül	“ ”
42	Hüseyin	Ali Akar	“ ”
43	Süleyman	Mustafa Ceylân	“ ”
44	Ali	Hızır Bakış	Yaralama
45	Mehmet	Abdulkâdir Yılmaz	Gasb
46	Hüseyin	Ömer Narin	Adam öldürmek
47	Pertev	Tevfik Özbilen	“ ”
48	Hasan	Ethem Neptün	İhtilâs
49	Pehlül	Zihni Kaya	Adam öldürmek
50	Ahmet	Hakkı Karakaş	İhtilâs
51	Ali	Mehmet Çelebi	Adam öldürmek, gasb
52	Mehmet	Hadar Duman	Adam öldürmek
53	Mehmet	Hasan Uğurlu	“ ”
54	Mehmet	Vahap Çakır	“ ”
55	Ahmet	Hüseyin Gülaçtı	
56	İsmail	Mehmet Çaz	Vazifeden men
57	İbrahim	Nuri Oranlı	Irza geçmek
58	Yusuf	Şükrü Derdiyok	Tahkir
59	Ahmet	Abdullah Dayı	Adam öldürmek
60	Ali	Haşim Arabul	“ ”
61		Recep Çingil	“ ”
62	Tahir	Mürsel Taş	“ ”
63	Kazım	Nazım Şen	“ ”
64	Ahmet	Cemal Karadağ	“ ”
65	Halil	Hasan Keçeloz	“ ”
66	Tahir	Mehmet Ceylan	“ ”
67	İmam	Beşir Şen	“ ”
68	Yusuf	Süleyman Ortaburun	“ ”
69	Şaban	Hüseyin Er	“ ”
70	Muharrem	Salih Özsan	“ ”
71	Mevlûd	Mihrali Çelik	“ ”
72	Eyüp	Mehmet Ali Özübek	“ ”

73	Feyzullah	Halil Akyol	“	“
74	Mevlūd	Yusuf Çelik	“	“
75	Ali	Şevki Ekinci	“	“
76	Hüseyin	Mehmet Yelek	“	“
77	Halil	Tevfik Türkmen	“	“
78	Ali	Gazi Yıldırım	“	“
79	Fevzi	Zihni Akkuş	“	“
80	Ali	Hasan Kunaş	“	“
81	Hasan	Ömer Aslan	“	“
82	İbrahim	Hacı Ömer Karakaş	“	“
83	Hasan	Bektaş Gülmez	“	“
84	Osman	Mehmet Erçelik	“	“
85	Eyüp	İhsan Yazıcı	“	“
86	Mehmet Ali	Hakkı Yeğen	“	“
87	Cevahir	Rıza Şamil	“	“
88	Hayri	Ahmet Yıldırım	“	“
89	Şükrü	Mehmet Turan	“	“
90	Abdullah	Süleyman Demirci	“	“
91	Ömer	Mehmet Genç	“	“
92	Osman	Mehmet Sıra	“	“
93	Halil	Yusuf Ansar	“	“
94	Hasan	Durmuş Balcı	“	“
95	Ali	Mehmet Aydın	“	“
96	Hasan	Fehmi Baş	“	“
97	Kılıç	Tahir Kılınç	“	“
98	Habib	İbrahim Ergün	“	“
99	İbrahim	Aziz Yılmaz	Soygun	
100	Mehmet	İsmail Ergün	“	
101	Şirin	Üzeyir Keleş	“	
102	Ahmet	Ömer Arpacı	Adam öldürmek	
103	İbrahim	Hüseyin Bakar	Soygun	
104	Bekir	Neşet Yılmaz	“	
105	Osman	İsmail Yılmaz	Kızlık bozmak	
106	Aziz	İbrahim İnan	Adam öldürmek	
107	Celil	Tahsin Barut	Soygun	
108	Osman	Mehmet Ekinci	Adam öldürmek	
109	Osman	Şerif Ekinci	“	“
110	Haydar	Hasan Yılmaz	Soygun	
111	Hasan	Osman Babaç	“	

112	Halet	Ziya Sayılkan	Adam öldürmek
113	İbrahim	Mehmet Uçar	Irza geçmek
114	Abdullah	İsmail Süzer	Kız bozmak
115	Turab	Kazım Erduç	Irza geçmek
116	Sadet	İbrahim Yenice	Kızlık bozmak
117	Halil	Ahmet Akar	Hırsızlık
118	Şaban	Akgül	Soygun
119	Kurd	Zühtü	Adam öldürmek
120	Osman	Musa Şen	“ “
121	Hacı Ahmet	Kadir Özkorkmaz	“ “
122	Mevlüt	Zekeriye Kırantaş	“ “
123	Hasan	Mehmet Aslan	“ “
124	Ömer	Mustafa Tıraş	Soygun
125	Rasim	Osman Demir	Adam öldürmek
126	Ali Osman	Abdurrahman Gültekin	“ “
127	Avadis	Mühtedi Mehmet Çağlar	“ “
128	Ali	Mustafa Karakaya	Soygun
129	Şükrü	Fikri Karabulut	Adam öldürmek
130	Mehmet	Hüseyin Değer	“ “
131	Mehmet	Mustafa Ejder	Kız kaçırmağa teşebbüs
132	Osman	Turan Kaya	Adam öldürmek
133	Mehmet	Şakir Şah	“ “
134	Osman	Zekeriya Bulduk	“ “
135	Aziz	Dursun Uğur	“ “
136	Hacı Ali	Mehmet Çiçek	“ “
137	Mevlüt	Ali Aslan	“ “
138	Feyzullah	Hakkı Ercan	“ “
139	İbrahim	Ahmet Uyar	“ “
140	Hasan	İbrahim Kahveci	Adam yaralama
141	Mustafa	Hasan kahveci	Yaralamak
142	Aziz	Vahid Taş	Adam öldürmek
143	Mehmet	Dursun İsrail	Haneye girmek
144	Şih	Seyfullah Karhin	Sirkat
145	Arif	Şevki Bayraktar	Ölüye el uzatmak
146	Hüseyin	Eyüb Bulut	Adam öldürmek
147	Ahmet	Paşa Çevre	Adam öldürmek
148	Mehmet	Kadir Ağca	Hırsızlık
149	Mehmet Ali	Kazım Kaymakçı	Irza geçmek
150	Mustafa	Dursun Tatarlı	Hırsızlık

151	İsmail	Hasan Akarçeşme	Adam öldürmek
152	Mehmet	Hasan Orak	Irza geçmek
153	Ahmet	Mehmet Güldiken	“ ”
154	Salih	Süleyman Sivritepe	“ ”
155	Rüstem	Halil Yılmaz	Adam öldürmek
156	Bekir	Hacı Mehmet Dokumacı	“ ”
157	Ali	Rıza Hıyarcı	Yaralamak
158	Mustafa	Kazım Eşkün	Hırsızlık
159	Hal Musa	Halil Çınar	Yaralamak
160	Osman	Sefer Çolak	Ölüme sebebiyet
161	Ruşen	İbrahim Bayraktar	Irza geçmek
162	Muharrem	Hasan Yıldırım	Zimmet
163	İbrahim	İsmail Eker	Yaralamak
164	Hasan	Mehmet Gezen	Hırsızlık
165	Ömer	Hüseyin Açikel	“
166	Mustafa	Hamid Topal	“
167	Aziz	Ali Kavrazlı	Emniyeti suiistimal
168	Hüseyin	Ömer Düvenci	Yaralamak
169	Mustafa	İbrahim Muslu	Hırsızlık
170	Mustafa	Şevki Muslu	“
171	Ahmet	Nadir Boztepe	Dövmek
172	Mustafa	Ömer Ekinci	Yaralamak
173	Mustafa karısı	Keziban Karabul	Çocuk Düşürmek
174	Mehmet kızı	Fatma Çolak	Zina
175	Mustafa	Osman güler	Adam öldürmek
176	Ramazan	Hasbi Tezzavi	Zorla irza geçmek ve çalmak
177	Abdullah	Halil Güvenilir	Öldürmeğe teşebbüs
178	Abdullah	Yahya Güvenilir	Adam öldürmek
179	Mehmet	Şükrü Yılmaz	Ölüme sebebiyet
180	Tahsin	Şevki Korkancı	Hırsızlık
181	Ahmet	Abdullah Yılmaz	“
182	Tevfik	Hurşit Partal	“
183	Mutu	İsmail Albayrak	Tütün kaçakçılığı ve iftira
184	Ahmet	Cafer Baki	Kaçakçılık
185	Şükrü	Mustafa Karabelâ	“
186	Ali	Halil Doğan	Ölüme sebebiyet
187	İbrahim	Davud Yeter	Zina
188	Hasan	Hasan Tunç	Adam öldürmek
189	Niyazi	Nazmi Özkan	Kız kaçırmak

190	Mustafa	Abdullah Atalay	Kadın kaçırmak
191	Dursun	Reşid Atalay	“ “
192	İsmail	Mustafa Atalay	“ “
193	Ahmet	Mehmet Atalay	“ “
194	Yusuf	Rasim Aydoğan	Hırsızlık
195	Murad	Mustafa Ağâh	Adam öldürmek
196	Hacı Mehmet	Ahmet Elmacı	Kız kaçırmak ve bozmak
197	Dilaver	Halil Atan	Katle teşebbüs
198	Abidin	Ahmet Polat	“ “
199	Salih	Salim Ahiska	Yaralamak
200	İbrahim	Aziz Öztürk	Hırsızlık
201	Mustafa	Halis Avcı	“
202	Ali	Mehmet Vanlı	“
203	Ali	Faik Şen	Yaralamak
204	Ramazan	Hüseyin Kayalar	“
205	Mustafa	Hüseyin Malkuc	Ölüme sebebiyet
206	Mustafa	Şakir Narlı	Yaralama
207	Necib	Aziz Meşe	Cebren ırza geçmek
208	Ahmet	Musa Kara	Yaralama
209	Hüseyin	Kamil Aşken	Fiil-i şeni
210	Ahmet	Hüseyin Çalkara	“ “
211	Veli	Ahmet Karadağ	Kaçakçılık
212	Halil	İbrahim Karaüzüm	Zina
213	Ziya	Ali Öz	Yaralama
214	Kamil	Ahmet yol açar	Hırsızlık
215	Kadir	Ömer Karameşe	Adam öldürmek
216	Ahmet	Tahir Gülmez	Kız kaçırmak
217	Ahmet	Emin Gülmez	“ “
218	Hüseyin	Kadir Yılmaz	Irza geçmek
219	Kürd O. Salih	Ahmet Yılmaz	Adam öldürmek
220	Zekeriya	Hüsnü Demirbağ	Yalan şahadet
221	Hasan	Ali Yücel	Adam öldürmek
222	Mustafa	Nuri Nur	“ “
223	Mehmet	Süleyman Çetin	“ “
224	İzzet	Tahir Seçgin	Kız kaçırmak ve ırza geçmek
225	Yusuf	Hasan Aydın	“ “ “ “
226	Said	Ahmet Uysal	Fiil Şeni
227	Mustafa	Mehmet Yılmaz	Katil
228	Mustafa	Hüseyin Demir	Katil

229	Ali	Mahir Erdoğan	Asker kaçağı
230	Kadir	Kaya Tiryaki	Kaçakçılık
231	Ahmet	Mehmet Aydın	Kızlık bozmak
232	Şükrü	Lütfü Şişli	Yaralamak
233	İsmail	Halid Cılız	Kaçakçılık
234	Osman	Aziz Öztürk	Yaralama
235	Numan	Hamdi Aslan	Yaralama
236	Emin	Muttalib Yalçın	Kaçakçılık
237	Mustafa	Yunus Çeleb	Sahte hüviyet taşımak
238	Abdullah	Ahmet Demir	Vazifede hakaret
239	Ahmet	Hüseyin İkiz	Adam öldürmek
240	Ömer	Sıdık Yamak	Emniyeti suiistimal
241	Durmuş	Dursun Yılmaz	Hırsızlık

3.11 KANUN NO: 4162

“26 Aralık 1941 Zelzelede Yararı Görülen Mahkûmların Affı”

3804 no’lu kanunun devamı olarak çıkarılan 4162 no’lu yasanın tam metni ve affedilen kişilerin isimleri aşağıda verilmiştir.

27 Kânunuevvel 1939 Tarihinde ve Müteakip Günlerde Vuku Bulan Zelzele Felâkete Uğrayanların Kurtarılmasında Fevkalâde Hizmetleri Görülen Bazı Mahkûmların Cezalarının Affı Hakkında Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilân: 05. 01. 1942 – Sayı: 4998)

Kabul tarihi

26. 07. 1941

MADDE 1: Bağlı listede adları ve soyadlarıyla suçlarının nevi ve cezaları yazılı dört mahkûmun mahkûmiyet müddetlerinin beşte dördü ve hukuk-u amme ve tazminat kabilinden olan para cezaları affedilmiştir. Bunların mahkeme masraflarıyla iaşe bedelinden olan borçları terkin olunmuştur.

MADDE 2: Bu kanunun inzibatî cezalara tesiri yoktur.

MADDE 3: bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

MADDE 4: Bu kanunun icrasına İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

27 Kânunuevvel 1941⁴⁸

⁴⁸ Kavanin Dergisi, C.23, Ankara, 1942, s. 65–66.

Birinci maddede bahsedilen liste :

Sıra No:	Babasının Adı:	Adı Soyadı	Suçun Nevi	Mahkûmun Aldığı Ceza Miktarı Ve Geri Kalan Ceza
1.	Mustafa	Şaban Özgür	Vazifeyi suiistimal	5 aydan 4 ay 26 güne
2.	Ali	Mustafa Karakurt	Hırsızlık	1 yıl 3 aydan 10 ay 26 güne
3.	Osman	Ahmet Yolaçan	Adam öldürmek	18 yıl 3 aydan 16 yıl 7 ay 12 güne
4.	Hüseyin	Dursun Gürbüz	Adam öldürmek	6 yıldan 4 yıl 4 ay 19 güne

3.12 KANUN NO: 4627

“2 Ağustos 1944 Müttefik Devletler Tebaası İçin Af”

I. Dünya Savaşından sonra İtilâf kuvvetleri ve Almanya arasında imzalanan Versay Antlaşması'nın Almanya'ya yüklemiş olduğu külfet, Almanya'nın saldırgan ve yayılmacı siyaset takip etmesine sebep oldu. Almanya'nın bu politikasına karşı diğer devletler, kendi aralarında saldırmazlık ve güvenlik paktları imzaladılar. Türkiye ise Almanya ile siyasî ve iktisâdi münasebetlerini kestikten sonra diğer devletlere yakınlaşma girişimlerinde bulundu⁴⁹. İşte bu girişimlerden biri de Müttefik Devletler halkından olup da siyasî veya askeri gayelerle işledikleri suçlardan dolayı mahkûm edilen suçlular için çıkarılan 4627 no'lu af yasasıdır.

Çıkarılan af kanununun tam metni aşağıda verilmiştir.

Bazı Suçlardan Mahkûm Bulunanların Affına ve Bu Suçlardan Maznun Olanlar Hakkında Takibat Yapılmasına Dair Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 08. 08. 1944 – Sayı: 5777)

Kabul tarihi

02. 08. 1944

MADDE 1: Müttefik Devletler tebaasından bulunan eşhas tarafından siyasî veya askeri saik ve gayelerle işlenen suçlardan mahkûm edilen suçluların cezaları bütün hukukî neticeleriyle affedilmiştir.

Yine bu şahıslardan bu kabil suçlarla maznun olanlar hakkında da takibat yapılmaz.

⁴⁹ TBMM Z.C., C.13, Ankara, 1944, s. 18.

MADDE 2: Bu kanun neşri tarihinden mer'idir

MADDE 3: Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

4 Ağustos 1944⁵⁰

3.13 KANUN NO: 4943

“14 Haziran 1946 Basın Affı”

1946 yılının seçim arifesinde, 1881 sayılı Matbuat Kanununa aykırı hareket suretiyle yapılan suçların affedildiği 4943 no'lu af yasası, basın yoluyla vatandaşlara hitap etmek mevkiinde bulunan yurttaşlar arasında dargınlığın ve husumetin, hiç olmazsa bir zaman için bertaraf edilmesi ve seçimlerde gereken desteği temin edebilme arzusunun bir sonucuydu.

Siirt milletvekili B. Türkay, mecliste basın affının gerekçesini şu şekilde yorumluyordu: *“Bu ceza ve suçları kaldırıyorum, ancak bundan sonra birliği, dayanışmayı, güveni bozacak yalan neşriyata ve bu gibi suçlara karşı şimdiye kadar gösterdiğim müsamahayı da kaldıracağım.”* Dedikten sonra gazetelerin hatalarına da değiniyor, yalan ve mübalâğalı haberlerden rahatsız olduğunu vurguluyordu. Son olarak: *“Gönül ister ki, bu gazetelerin sorumluları bu af kanunundan sonra, bu şekilde birliği, tesanüdü bozan ve yabancıların, memleketi yanlış anlamalarına sebep olan ve bazı yabancı ajanslara delil ve mesnet teşkil eden yalan haberler neşriyatına son versinler”*⁵¹ temennisinde bulunarak konuşmasını noktalıyordu.

Gaziantep Milletvekili Dr. A. Melek, *“1881 sayılı Matbuat Kanununa aykırı hareket suretiyle yapılan suçların affını isteyen tasarıyı getirmekle Cumhuriyet Halk Partisi hükümeti matbuat hakkındaki geniş düşüncesini bir kere daha ispat etmiş olduğu meydandadır”* demiş ve *“affedilen basın mensuplarının aftan istifade ile madden cezadan kurtulmakla beraber manen daha büyük bir ahlâkî mesuliyetin atlına girdiklerini, bu nedenle önceki suçlarını tekrarlamamaları gerektiğini”* ifade etmiştir⁵².

Adalet Komisyonu Sözcüsü Ş. Devrin Bey aftan yaralanacak olanlara göndermeler yaparak şunları söylüyordu: *“Eğer bu suçu işlemiş olan, tesadüfen işlemiş ise ve ahlâkî vasıfları kuvvetli ise bunu bir daha işlemeyeceği tabidir. Yok, eğer aftan istifade edenin suç işlemeye yeni bir temayülü varsa Ceza Kanununun hükümleri dairesinde yeni baştan takibe maruz kalır”*⁵³.

⁵⁰ Kavanin Dergisi, C.26, Ankara, 1944, s. 720.

⁵¹ TBMM Z.C., C.24, Ankara, 1947, s. 332.

⁵² TBMM Z.C., C.24, s. 332-333

⁵³ TBMM Z.C., C.24, s. 333-334.

Herhangi bir karşıt görüş olmadan tek celsede kabul edilen söz konusu af yasasının tam metni aşağıda verilmiştir:

Af Kanunu

(Resmi Gazete ile ilân: 18. 06. 1946 – Sayı: 6336)

Kabul tarihi

14. 07. 1946

MADDE 1: Gazete, kitap veya mecmua vasıtasıyla veya 1881 sayılı Matbuat Kanununa aykırı hareket suretiyle 7. 6. 1946 tarihine kadar işlenmiş olan suçlardan dolayı kovuşturma yapılmaz.

Bu suçlar sebebiyle verilmiş olan cezalar ortadan kaldırılmıştır.

MADDE 2: Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 3: Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

15 Haziran 1946⁵⁴

3.14 KANUN NO: 5677

“14 Temmuz 1950 Genel Af”

Cumhuriyetin ilânının ardından iktidara gelen CHP 30 yıl süreyle yurdun kaderini elinde tutmuştu. Bu süre zarfında çok partili sisteme geçiş denemeleri Terakki Perver Cumhuriyet Halk Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası ile gerçekleştirilmeye çalışıldı ise de istenilen düzeyde gerçekleşmedi. Şeyh Sait İsyanı ve Menemen Olayı iki partinin kapatılmasını zorunlu kılan hadiseler olarak tarihe geçti. Çok partili hayata geçiş, II. Dünya Savaşı tehlikesinin doğması ve halkın henüz demokrasi anlayışını hazmetmemiş olması gibi nedenler ile ancak 1950 yılında gerçekleşme şansını buldu.

14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimler, büyük bir güvenlik içinde geçmişti. Seçim sonuçlarına göre Demokrat Parti oyların %55’ini, CHP yüzde %41’ini almıştı. Neticede demokrat parti 408 milletvekili ile iktidarı ele geçiriyordu⁵⁵. Demokrat Parti iktidara geçtikten kısa bir süre sonra halkla bütünleşmek için genel bir af çıkarma geleneğini sürdürdü.

Söz konusu af kanunu 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen bazı suçların affını içermekteydi. Hükmü fer’i ve mütemmim(devamlı işlenen cürümler) cezalar da af kapsamına girmektedir. Bunlara ilâveten, ölüm cezası 20 yıl ağır hapis ve müebbet ağır hapis cezası 15 yıl ağır hapis cezasına çevrildi. Firar halinde olup da bu kanunun

⁵⁴ Kavanin Dergisi, C.28, Ankara, 1946, s. 822.

⁵⁵ Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri Ve Gelişimi*, İstanbul, 1986, s. 186.

yürürlüğe girdiği tarihten itibaren memleket içinde bulunanlar 6 ay ve memleket dışında olanlar 8 ay zarfında Cumhuriyet Savcılıklarına müracaatla teslim olmadıkları takdirde 5. madde hükmünden istifade edemeyecekleri belirtildi. İnfaz edilmemiş bulunan para cezaları ve bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asker kaçağı, izinsiz, bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlar ve askerlikten kurtulmak için hile yapanlar kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içinde resmî mercilere teslim olmak şartıyla, affolunmuşlardı.

Söz konusu af yasasının tam metni aşağıda verilmiştir:

Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun

(Resmi Gazete ile ilân: 15.7.1950– Sayı: 7559)

Kabul tarihi

14.07.1950

MADDE 1: 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen suçlar hakkında takibat yapılmaz ve hükmedilmiş cezalar infaz olunmaz.

Bu madde hükmü fer'i ve mütemmim cezalar ile ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şamildir.

MADDE 2: Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar, bu kanunun 5. maddesi hükmü saklı kalmak şartıyla, 1. maddenin şümulü dışında bırakılmıştır:

A) Türk Ceza Kanununun, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132 ve 133. maddelerinde yazılı suçlarla bunların 168, 171 ve 172. maddelerde gösterilen şekilleri ve 135. maddenin 2. bendinde ve 136, 137, 138, 140, 141, 142 ve 143. maddelerinde yazılı suçlar;

B) Miktar ve kıymetçe (500) liradan fazla olan (500 lira hariç) zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet suçları ile Türk Ceza Kanununun 366, 367 ve 368. maddelerinde yazılı müzayede ve münakasaya fesat karıştırmak suçları ve 4237 sayılı Kanunun şümulü içine giren suçlar;

C) Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 417, 418, 429 ve 430. maddesinin birinci fıkrasıyla, 431, 435 ve 436. maddelerinde yazılı suçlar. Ancak, kaçırmak evlenmek amacıyla yapılmış ve kaçırılan kimsenin ırzına geçilmemiş ise 1. madde hükmü uygulanır.

D) Türk Ceza Kanununun 374, 448, 449, 450 ve 451. maddeleri ile diğer kanunlarda yazılı aynı mahiyetteki adam öldürme suçları;

E) Türk Ceza Kanununun 495, 496, 497, 498 ve 499. maddelerinde yazılı suçlar;

F) Askeri Ceza Kanununun 55, 56, 94, 97, 100, 101, 102, 103 ve 104. maddeleriyle 148. maddesinin (B) bendi ve yukarıdaki bentlerde Türk Ceza Kanununun maddelerine atıf suretiyle cezalandırdığı fiiller;

G) Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı ölüm cezasını müstelzim suçlar;

H) Tekerrür hükümlerinin tatbikini gerektiren aynı cinsten suçlar;

MADDE 3: Bu kanunun 1. maddesinden faydalanan hükümlüler, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, mahkûm oldukları cezanın zaman aşımı süresi içinde ve her halde 5 yıl zarfında aşağı haddi 6 aydan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı müstelzim aynı cinsten diğer bir cürüm işledikleri takdirde, evvelce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın infaz edilmeyen kısmı aynen çektirilir.

MADDE 4: Bu kanunun hükümleri, kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması, alınması ve memlekete sokulması suç teşkil eden veya inhisara tabi bulunan eşyanın müsaderesine karar vermeye mâni değildir.

Ancak; Gümrük Resmî ile gümrüklerde alınmakta olan Hazineye özel idarelere ve belediyelere ait bilumum vergi ve resimlerle ve orman mahsullerinin tarife bedellerine müteallik ilgili dairelerin her türlü talep hakları mahfuz kalmak üzere kaçak olduğu sanılan maddeler sahiplerine iade olunur.

MADDE 5: Bu kanunun 1. maddesinde gösterilen cürümlerden dolayı hükmedilmiş ve edilecek cezaların üçte ikisi, hükmedilmiş ve edilen miktar 2 seneden az ise (İki sene dâhil) tamamı indirilir.

Ölüm cezası 20 yıl ağır hapis ve müebbet ağır hapis cezası 15 yıl ağır hapis cezasına çevrilir.

MADDE 6: Firar halinde olup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren memleket içinde bulunanlar 6 ay ve memleket dışında olanlar 8 ay zarfında Cumhuriyet Savcılıklarına müracaatla teslim olmadıkları takdirde 5. madde hükmünden istifade edemezler.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asker kaçağı, izinsiz, bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlar ve askerlikten kurtulmak için hile yapanlar kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 3 ay içinde resmî mercilere teslim olmak şartıyla, affolunmuşlardır.

MADDE 7: Bu kanun hükümlerinin, Hâkimler ve Memurin Kanunları ile bunlara ek kanunlara ve sair hususî kanunlara tevfikân verilmiş ve verilecek idarî ve

inzibatî karar ve yapılmış ve yapılacak işlemlere ve subay, askeri memur, gedikli erbaş ve erbaşların cezalarının hukukî neticelerinden olan rütbenin kaybedilmesi ve orduya subay, memur, gedikli olarak kabul olunmamak ve askeri nispetin kesilmesi işlemlerine şümulü yoktur.

28 Şaban 1342 ve 3 Nisan 1340 tarih ve 460 sayılı Muhamat Kanununun madde-i muvakkatesinde yazılı meclis tarafından verilen avukatlık veya dava vekilliğinden çıkarma kararları kaldırılmıştır.

Bu kararlara göre meslekten çıkarılmış olanlar Muhamat Kanunu ile kazanılmış haklara hanel gelmemek üzere Avukatlık Kanunu hükümleri dairesinde baroya kaydolanabilirler.

Hususî kanunlara göre mercilerince verilmiş olan ve bu kanunun neşri tarihinden infaz edilmemiş bulunan para cezaları da 1. madde hükmüne tâbidir. Vergi cezaları ve misil zamları bu hükümden hariçtir.

MADDE 8: Bu kanun hükümlerinden faydalanmak tutuk ve hükümlülerin salıverme işleri kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren on beş gün içinde tamamlanır.

MADDE 9: Bu kanun yayımı tarihinden yürürlüğe girer.

MADDE 10: Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

20 Temmuz 1950⁵⁶

3.15 KANUN NO: 6385

“11 Mart 1954 Orman Suçları Affı”

Seçimlerden kısa bir zaman sonra çıkarılan genel af kanununun ardından 11 Mart 1954 yılında bazı orman suçlarının affını ve bazı suçlardan dolayı ödenmesi gereken tazminatların affını içeren 6385 no’lu Af Yasası görülmektedir.

Halkın yakacak odun ve barınak temini için ormanları tahrip ettiği bilinen bir gerçektir. Bu tahriplerin, halkın yoksul ve bilinçsiz olmasından kaynaklandığı düşünülerek, suçluların bir daha aynı hataya düşmemesi şartıyla affedilmeleri gündeme gelmektedir. Hükümet bu gibi nedenlerle orman suçları için af yasası çıkarmayı gerekli görmüştü.

Af kanunu orman mahsullerinin tarife bedellerine müteallik olan tazminat davalarının affını ve 15 Mayıs 1950 tarihinden 1 Mart 1954 tarihine kadar işlenmiş olup da yirmi kental odun veya kömür veyahut dört metre küp gayri mamul keresteyi geçmeyen orman suçlarıyla ilgili verilen cezaların affını kapsıyordu.

⁵⁶ Kavanin Dergisi, C.33, Ankara, 1951, s. 68–69.

Çıkarılan af yasasının tam metni aşağıda verilmiştir:

Bazı Orman Suçlarının Affına Ve Bazı Suçlardan Mütevellit Teminatın Terkinine Dair Kanun

(Resmi Gazete ile neşir ve ilânı: 18. 03. 1954 – Sayı: 8661)

Kabul tarihi

11. 03. 1954

MADDE 1: 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenmiş suçlardan dolayı, bazı suç ve cezaların affı hakkındaki 5677 sayılı Kanun hükümlerine tevfikan ceza takibinden düşen ve aynı kanunun 4. maddesiyle mahfuz tutulan orman mahsullerinin tarife bedellerine müteallik olan tazminat davaları, bu kanunun meriyete girdiği tarihten itibaren açılmaz, açılmış olanlar da mahkemelerce rüyet edilmeyerek sukut eder.

Yukarıdaki fıkra yazılı davalardan dolayı mahkemelerce hükmedilmiş bu kabil tazminatın, bu kanunun meriyete girdiği tarihte henüz tahsil edilmeyenlerinin kayıtları borçluların lehine olarak terkin edilir.

MADDE 2: 15 Mayıs 1950 tarihinden 1 Mart 1954 tarihine kadar işlenmiş olup da mevzuu yirmi kental odun veya kömür veyahut dört metre küp gayri mamul keresteyi geçmeyen orman suçlarıyla; 3116 sayılı Kanunun 122, 123 ve 124. ve 3116 Sayılı Kanunun 5653 Sayılı Kanunla muaddel 114, 115 ve 116. maddelerinde yazılı bulunan suçlardan dolayı takibat yapılmaz ve verilen cezalar infaz edilmez.

Birinci madde hükmü bu suçlar hakkında da tatbik olunur.

MADDE 3: Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 4: Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

15 Mart 1954⁵⁷

3.16 KANUN NO: 6910

“11 Şubat 1957 Ateşli Silâhlar Ve Bıçaklar Hakkında Yasa”

Orman suçlarının affını kapsayan 6385 no’lu yasanın ardından bu defa ateşli silâhlar ve bıçaklar hakkında 6910 no’lu yasa çıkarıldığı görülmektedir. Sosyal gerginliği önlemek amacıyla çıkarılan bu yasa: 6136 sayılı Kanunun yürürlüğe girdiği tarih ile 6768 sayılı Kanunun 6 aylık intikal müddetinin bitimi olan 11. 1. 1957 tarihi arasında ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri ve kanunen yasaklanan bıçak ve benzerlerini bulunduranlarla, taşıyanlar hakkında takibat yapılamayacağı belirtiliyordu. Anlaşılacağı üzere kanun değişikliğinin altı aylık müddet zarfında gerçekleşmesi

⁵⁷ Kanunlar Dergisi, C.36, Ankara, 1954, s. 1171.

sebebiyle bu dönem yok sayılmıştır. Altı aylık süre zarfında izinsiz ateşli silah ve bıçak taşıyanlar affedilmiştir.

Sözü edilen kanunun tam metni aşağıda verilmiştir.

Ateşli Silâhlar Ve Bıçaklar Hakkındaki 6136 Sayılı Kanuna 6768 Sayılı Kanunla Eklenen Muvakkat 5. Maddenin Tadiline Dair Kanun

(Resmi Gazete ile ilânı: 16. 02. 1957 – Sayı: 9537)

Kabul tarihi

11. 02. 1957

MADDE 1: 6136 sayılı Kanuna 6768 sayılı Kanunla eklenen muvakkat 5. madde aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Muvakkat madde 5. : 6136 sayılı Kanunun meriyete girdiği tarih ile 6768 sayılı Kanunun 6 aylık intikal müddetinin hitamı olan 11. 1. 1957 tarihi arasında ateşli silâhlarla bunlara ait mermileri ve kanunen memnu bıçak ve benzerlerini bulunduranlarla taşıyanlar hakkında takibat yapılamaz. Hükmolunan cezalar icra ve infaz edilemez ve kanunî neticeleri ortadan kalkar.

MADDE 2: Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

MADDE 3: Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

14 Şubat 1957⁵⁸

3.17 KANUN NO: 7132

“23 Haziran 1958 ORMAN SUÇLARI AFFI”

11 Mart 1954'te çıkarılan Orman suçları affının yeterli olmadığı düşünülerek⁵⁹ 23 Haziran 1958'de tekrar orman suçları affı çıkarılmıştır.

Orman suçları ile ilgili çıkarılan ilk af yasası gayri mamul keresteyi geçmeyen orman suçlarıyla ilgili verilen cezaların affını ve tazminat kabilinden cezaları içeriyordu. Oysa ikinci af kanunu mamul, yarı mamul ve gayri mamul suçları da kapsıyordu. Kanunun birinci maddesinde mamul ve yarı mamulden maksadın ne olduğu açıkça izah ediliyordu. Af, 15. 8. 1956 tarihinden 1. 5. 1958 tarihine kadar işlenmiş olan 20 kentali geçmeyen (20 dâhil) odun, 10 kentali geçmeyen (10 dâhil) kömür, 5 metre mikâbı geçmeyen (5 dâhil) gayr-i mamul ve 3 metre mikâbı geçmeyen (3 dâhil) mamul ve yarı mamul emvale müteallik orman suçlarının affedilmesini içeriyordu.

Sözü edilen kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

⁵⁸ Kanunlar Dergisi, C.39, Ankara, 1957, s. 231.

⁵⁹ TBMM Z.C., C.4, s. 610–614.

Bazı Orman Suçlarına Ve Bunlardan Mütevellit İdare Şahsı Haklarının Sükûtuna Dair Kanun

(Resmi Gazete ile ilân: 2. 7. 1958 – Sayı: 9944)

Kabul tarihi

23. 6. 1958

MADDE 1: 15. 8. 1956 tarihinden 1. 5. 1958 tarihine kadar işlenmiş olan, 3116 sayılı Kanunun 122, 123 ve 124. , aynı kanunun 5653 sayılı Kanunla muaddel 114 ve 6831 sayılı kanun 19, 74, 76, 109 ve 110. maddelerinde yazılı suçlarla mevzuu 20 kentali geçmeyen (20 dâhil) odun, 10 kentali geçmeyen (10 dâhil) kömür, 5 metre mikâbı geçmeyen (5 dâhil) gayr-i mamul ve 3 metre mikâbı geçmeyen (3 dâhil) mamul ve yarı mamul emvâle müteallik orman suçlarından dolayı takibat yapılmaz ve verilen cezalar infaz olunmaz.

Yukarıdaki fıkra hükmünün tatbikinde mamul emvalden maksat; şerit, katrak, daire, testere ve hızar ile imal edilen 8 ila 96 mm kalınlığında olan orman emvali ile el bıçkısı ile el bıçkısı ile biçilmiş olup da 5 cm'den aşağı kalınlıkta bulunan muhtelif boy ve genişlikteki orman emvalidir.

Yarı mamul emvalden maksat ise: mamul emval dışında kalan şerit, katrak, daire, testere, hızarla veya balta, bıçkı, testere gibi vasıta veya aletlerle işlenilmiş muhtelif boy ve genişlik ve kalınlıkta kereste, yırtma kapak, pedavra, hartama gibi emvaldir.

Mamul ve yarı mamul emval dışındaki orman emvali de gayr-i mamul emvaldir.

Bu madde hükmünün tatbiki, suça 15. 8. 1956 ile 1. 5. 1958 tarihleri arasında el konmuş olması şartına bağlıdır.

Bu maddenin şümulüne giren suçlara müteallik davaların, orman idaresinin şahsı haklarına da şamil olmak üzere sükûtuna ve zapt olunan orman emvali ile suçta kullanılan aletlerin, kamyon gibi motorlu nakil vasıtaları hariç, diğer nakil vasıtalarının veya satılmış ise bunların bedellerinin mazmuna iadesine mahkemece, henüz hukuk-u amme davası açılmamış olan işlerde takipsizlik kararı ile birlikte Cumhuriyet Müdde-i Umumiliğince karar verilir.

MADDE 2: Bu kanun neşri tarihinde meriyete girer.

MADDE 3: Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

25 Haziran 1958⁶⁰**3.18 KANUN NO: 4****“23 Haziran 1960 Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Yasa (27 Mayısçıların Affı)”**

1950 yılından 1960 yılına kadar olan süre içerisinde ülkenin kaderini elinde tutan DP hükümeti; yanlış ekonomik politikalar, ordu ile aydınların karşı karşıya getirilmesi, inatçı ve direnici tutum ve en nihayet Türk ulusunun devrim bilincinden uzaklaştırılması gibi nedenlerle görevden alındı. 27 Mayıs 1960 gecesi yapılan kansız ve disiplinli bir hareketle ordu yönetime el koydu⁶¹.

Tarihe 27 Mayısçılar olarak geçen bu hâdisenin ardından yönetimi ele alan ordunun ilk ve en önemli işi hürriyet mücadelesi uğrunda işlenen bazı suçların affına dair yasanın çıkarılması olmuştur.

Bu yasada; Türkiye Büyük Millet Meclisi tahkikat encümenlerinin vazife ve salâhiyetleri hakkındaki 7468 sayılı kanuna muhalefetten, bakanlıkları alenen tahkir ve tezyif eylemekten, Hürriyet mücadelesi uğrunda, toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki 6761 sayılı kanuna muhalefetten, Dolayı takip altında bulunanlar ile mahkûm edilmiş olanların suçları ve cezaları affedilmiştir.

Sözü edilen kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Geçici Kanun

(Resmi Gazete ile ilânı: 30.6.1960-Sayı:10539)

Kabul tarihi

28.6.1960

MADDE 1: 27 Mayıs 1960 tarihinden evvel işlenmiş bulunan:

- a) Türk Ceza Kanununun 158. maddesinin 3. fıkrasına aykırı fiillerden ve 159. maddesine uyan, Bakanlıkları alenen tahkir ve tezyif eylemekten,
- b) Türkiye Büyük Millet Meclisi tahkikat encümenlerinin vazife ve salâhiyetleri hakkındaki 7468 sayılı kanuna muhalefetten,
- c) Hürriyet mücadelesi uğrunda, toplantılar ve gösteri yürüyüşleri hakkındaki 6761 sayılı kanuna muhalefetten,

⁶⁰ Kanunlar Dergisi, C.40, Ankara, 1958, s. 799.

⁶¹ Ahmet Mumcu, *a.g.e.*, s. 192–193.

Dolayı takip altında bulunanlar ile mahkûm edilmiş olanların suçları ve cezaları bütün neticeleri ile birlikte affedilmiştir.

MADDE 2: Milli Birlik Komitesi'nin 22 sayılı tebliğinde ve 31 Mayıs 1960 tarihli ve (4/2) sayılı kararında yazılı olanların ve bu tebliğ ve kararda bahsi geçen suçlardan dolayı mahkûm edilmiş olanların suç ve cezaları bütün neticeleri ile birlikte affolunmuştur.

MADDE 3: Bu kanun yayınlandığı tarihten itibaren yürürlüğe girer.

MADDE 4: Bu kanunun icrasına Adalet Bakanı memurdur.

29 Haziran 1960⁶²

3.19 KANUN NO: 5

“28 Haziran 1960 Silâh Taşıyanların Affı”

27 Mayısçıların affının ardından ordu yönetimi tarafından yürürlüğe konan bir diğer af yasası da 28 Haziran 1960 tarihli Ruhsatsız silâh taşıyan veya bulunduranların affını kapsayan yasadır.

Gergin dönemden sonra Halkın huzurlu bir ortama kavuşmasını sağlamak amaçlı çıkarılan bu yasada: silâhlarını teslim etmiş olanların affedileceği belirtilirken, İkinci maddede tayin edilen 30 günlük müddet içinde ruhsatlı veya ruhsatsız silahlarını teslim etmeyenler hakkında 6136 sayılı Ateşli silahlar ve bıçaklar hakkındaki kanunun cezai hükümleri üç misli arttırılacağı ifade ediliyordu.

Söz edilen kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

Silah taşıyan veya bulunduranların affına dair geçici kanun

(Resmi Gazete ile ilânı: 30.6.1960-Sayı:10539)

Kabul tarihi

28.6.1960

MADDE 1: Ruhsatsız silah taşıyan veya bulunduranlardan İçişleri Bakanlığının tebliği üzerine, tayin edilen müddet içerisinde bu silahlarını teslim etmiş olanlar hakkında taşıma veya bulundurma suçlarından dolayı takibat yapılmaz.

MADDE 2: İçişleri Bakanlığının tebliğinden tayin edilen müddet içinde ruhsatsız ve ruhsatlı silâhlarını teslim etmemiş olanlardan bu kanunun yayımı tarihinden itibaren 30 gün içinde askeri makamlara teslim edenler hakkında da takibat yapılmaz.

⁶² Kanunlar Dergisi, C.43, Ankara, 1961, s. 10.

MADDE 3: İkinci maddede tayin edilen müddet içinde ruhsatlı veya ruhsatsız silahlarını teslim etmeyenler hakkında 6136 sayılı Ateşli silahlar ve bıçaklar hakkındaki kanunun cezai hükümleri üç misli arttırılarak tatbik olunur.

MADDE 4: Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 5: Bu kanunun hükümlerini icraya Bakanlar Kurulu memurdur.

29 Haziran 1960⁶³

3.20 KANUN NO: 79

“10 Eylül 1960 Milli Korunma Suçlarının Affı”

Hükümet değişikiminin neticesi olarak aynı yıl içerisinde bir başka af kanununun daha çıkarıldığı görülmektedir. Milli Korunma Suçlarının affını kapsayan bu yasada affın dışında kanunlar da göze çarpmaktadır.

Milli Korunma Dairesi ve Ticaret Bakanlığına bağlanmış bulunan Tahsis ve Tevzi Dairesi kaldırılmıştır. Kaldırılan bu kurumların; demirbaş, matbu evrak ve kırtasiye malzemeleri Hazineye devredilmiştir. Petrol ithal ve satış fiyatları arasında doğacak farkları, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nın tesis edeceği fiyat istikrar fonu hesabında toplamaya karar verilmiştir.

İthal edilmiş ve edilecek otomobil ve benzeri nakil vasıtalarından gerek ithalleri, gerek satışları sırasında prim almaya ve bu primin miktar ve şartlarını tespit etmeye bu kanunla Hükümet yetkili olmuştur.

Söz konusu kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

Milli Korunma Suçlarının Affına, Milli Korunma Teşkilâtı, Sermaye ve Fon Hesaplarının Tasfiyesine ve Bazı Hükümler İhdasına Dair Kanun

(Resmi Gazete ile ilânı: 16.9.1960 – Sayı: 10605)

Kabul tarihi

10.9.1960

MADDE 1: 3780 sayılı Milli Koruma Kanunu ile ek ve tadillerine aykırı hareketlerinden dolayı haklarında tahkikat ve takibat yapılanlarla, mahkûm edilmiş bulunanların suçları ve cezaları cezai neticeleriyle birlikte affedilmiştir.

Milli Korunma Kanununun 64. maddesinde zikredilen vazife ve salâhiyetlilerle memur, müstahdem ve bunlar gibi cezalandırılacakları yazılı olanlar aftan istifade edemezler.

⁶³ Kanunlar Dergisi, C.43, s. 11.

Bunlar hakkında Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlar da muayyen olan cezalar aynen hükmolunur.

MADDE 2: Bu kanuna ekli (1) sayılı cetvelde yazılı kadrolar 3656 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin Adalet Bakanlığı bölümüne ve (2) sayılı cetvelde yazılı hizmetli kadroları 1960 malî yılı Muvazene-i Umumîye Kanununa bağlı (D) işaretli cetvelin Adalet Bakanlığı kısmına eklenmiştir.

Bu kadrolarda bulunanların 1960 malî yılı sonuna kadar maaş ve ücretleri, Milli Korunma Kanununun 6731 sayılı Kanunla değişen 43. maddesinin II. bendi gereğince tahsil edilerek Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında hususî bir hesapta toplanan ve Ticaret Bakanlığı emrine intikal etmiş bulunan paradan bu Bakanlıkça Adalet Bakanlığı emrine tefrik edilecek meblâğdan ödenir.

MADDE 3: K /1024 sayılı kararla kurulmuş olan Milli Korunma Dairesi ve K/1146 kararla kurulup 1 Haziran 1960 tarihli Resmi Gazetede yayınlanan 5/5 sayılı kararla Ticaret Bakanlığına bağlanmış bulunan Tahsis ve Tevzi Dairesi lâğvedilmiştir.

Bu daireler memur ve müstahdemlerinden:

A) Ekli (3) sayılı cetvelde gösterilen kadrolar 3656 sayılı kanuna bağlı cetvelin Ticaret Bakanlığı kısmında değişiklik yapılması hakkındaki 5102 sayılı kanuna bağlı (1) sayılı cetvele eklenmiştir.

3656 sayılı kanuna tabi dairelerden kaldırılan dairelere intisap etmiş olanlar, müktesep hakları veya bir derece aşağısı ile Ticaret Bakanlığı kadrolarındaki münhallarla bu defa verilen kadrolara en geç 1960 mali yılı sonuna kadar tayin edilirler.

B) Mukavele ile müstahdem bulunanlar mukavelelerinin sonuna kadar Ticaret Bakanlığı emrinde istihdam olunurlar.

C) Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Milli Korunma Muhasebe Bürosunda çalışmakta bulunan memurlar Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası kadrolarındaki münhallara müktesep haklarıyla tayin olunurlar.

D) Milli Korunma Kanununun tatbikten kaldırıldığı tarihte adı geçen dairelerde bulunan diğer bütün vazifelilerin, bu kanunun neşrini takip eden aydan başlamak üzere ayın sonuna kadar Ticaret Bakanlığı emrinde istihdamlarına devam olunur.

Yukarıda gösterilen memur ve müstahdemlerin istihkakları ile müddetleri sonuna kadar ihtiyar edilecek sair masraflar, 2. maddenin ikinci fıkrasında yazılı Ticaret Bakanlığı emrindeki hesaptan ödenir.

Bu maddenin (b) ve (d) bentlerinde yazılı olanların istihdam müddetlerinin sonunda vazifeleri ile ilişkileri kesilir ve kendilerine bundan sonra geçecek zaman için her hangi bir tediye yapılmaz.

MADDE 4: Mülga Milli Korunma Dairesi ile Tahsis ve Tevzi Dairesinin bilumum malzeme, demirbaş, matbu evrak ve kırtasiye Hazineye devredilir.

Her iki teşkilat için kiralanmış bulunan gayrimenkuller, kira mukavelelerinin sonuna kadar bu Bakanlığın emrinde kalır.

MADDE 5: Hükümet, doğrudan doğruya müstehlîke parakende olarak veya tevzi müesseseleri tarafından satılan petrol ve petrol müştaklarının ve –ham petrol hariç- her ne suretle satılırsa satılsın sair akar yakıtların dâhili fiyatlarını tanzim etmek maksadıyla ithal ve satış fiyatları arasında husule gelecek farkları Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasında tesis edeceği fiyat istikrar fonu hesabında toplamaya ve mezkur akar yakıt ve tenekenin alım, satım ve tevzii ile fiyatlarını tespitte ve Petrol Kanununa tabi olanlar hariç Türk tankerlerinin navlun ve suristaryalarını tayine yetkilidir.

Bu fona yatırılacak paralar, Amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanun hükümlerine göre tahsil olunur.

Bu hesapta toplanacak paralar münhasıran petrol fiyatlarında istikrarı sağlamak için kullanılır ve hesaba yatırılacak paralarla buradan yapılacak ödemelerin şekil ve esasları bir kararname ile tespit edilir. Ancak bu fonun idare ve murakabesi ile görevli özel teşkilatın maaş ve ücretleriyle diğer idare masrafları, 1960 mali yılı sonuna kadar bu fondan ödenebilir.

Maliye ve Ticaret Bakanları akaryakıt müessese ve şirketlerinin her türlü defter, kayıt ve hesapları üzerinde lüzumlu teftiş ve murakabeyi yaptırır.

Mülga K/744 sayılı kararla tesis olunup, K/1242 sayılı kararla idame ettirilen fiyat istikrar fonunda biriken paradan 10 milyon lirası, bu maddenin birinci fıkrası ile tesis olunacak fon hesabı ile birleştirilir.

MADDE 6: Hükümet kararı ile iş yerlerinde gündüz ve gece çalışmalarında tatbik edilmek üzere, günlük iş saatleri, işlerin mahiyetine ve ihtiyaç derecesine göre üçer sata kadar arttırılabilir ve zaruret halinde Hafta Tatili Kanunu ile Ulusal bayram ve genel tatiller hakkındaki kanun hükümleri kısmen veya tamamen tatbik edilmeyebilir. Bu gibi hallerde ücretler İş Kanununun 37. maddesine göre ödenir.

Kadınların ve 12 yaşından yukarı kız ve erkek çocukların sanayi işlerinde ve 16 yaşından yukarı erkek çocukların maden işlerinde çalışmaları hakkındaki 151, 1593 ve

3008 numaralı kanunlarda mevcut tahdidi hükümler Hükümetçe görülecek lüzum ve zarurete binaen tatbik edilmeyebilir.

Milli Korunma Kanununun 19. maddesine istinaden evvelce alınan kararlardan bu kanunun neşri tarihinde mer'î olanlarının tatbikine devam olunur.

MADDE 7: 3828, 4040, 4226 ve 4876 sayılı kanunların tatbik edilmekte olan hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

MADDE 8: Satış fiyatının Bakanlar Kurulunca tespitine hususi kanununda yetki verilmiş olan şeker fiyatında bir değişiklik olduğu takdirde, bunu beyana tabi tutmaya ve fiyat farklarını tahsil veya tediye ettirmeye Hükümet yetkilidir.

MADDE 9: ithal edilmiş ve edilecek otomobil ve benzeri nakil vasıtalarından (Station Wagon dâhil) gerek ithalleri, gerek satışları sırasında prim almaya ve bu primin miktar ve şartlarını tespit etmeye Hükümet yetkilidir.

MADDE 10: K/5, K/792, K/964, K/1089, K/1164, K/1180 sayılı kararların tatbikine devam olunur.

5/20 sayılı kararın 11. maddesine göre borsalarda yapılacak her nevi hububat satışlarına münhasır olmak üzere K/1051 sayılı karar hükümleri uygulanır

K/1164 sayılı Kararla tesis olunan fona yatırılacak paralar amme alacaklarının tahsil usulü hakkındaki kanun hükümlerine göre tahsil olunur.

GEÇİCİ MADDE 1: K/1269 sayılı koordinasyon kararı gereğince 1959 mahsulü ekici tütünleri piyasalarında devlet nam ve hesabına destekleme mubayaası ile vazifelendirilmiş bulunan Tekel Genel Müdürlüğü mezkûr piyasaların sonuna kadar bu vazifesine devam eder.

Bu yetkiye dayanılarak mubayaa edilen tütünler, Gümrük ve Tekel Bakanlığı'nın muvafakati ile piyasa icaplarına göre Tekel Genel Müdürlüğü'nce satılır.

GEÇİCİ MADDE 2: Milli Korunma Kanuna istinaden kurulmuş olan Petrol Ofisi ile Et ve Balık Kurumu için hususi birer teşkilat kanunu yürürlüğe konuluncaya kadar bunlar; kuruluşlarına, işleyişlerine ve vazifelerine ait kararlar ve bu kararların alakalı bulunduğu Milli Korunma Kanunu hükümlerine göre faaliyetlerine devam ederler.

Bu teşekküllerin suç işleyen memur ve müstahdemleri devlet memurları gibi cezalandırılır.

GEÇİCİ MADDE 3: A) Milli Korunma Kanuna göre alınmış bulunan Koordinasyon Heyeti kararları ve bunlarla ilgili muamelelerin;

B) K/744 sayılı kararla tesis olunup, K/1242 sayılı kararla idame ettirilen ve on milyon lirası bu kanunun 5. maddesine istinaden tesis olunacak fon ile birleştirilen akaryakıt fiyat istikrar fonu hesap bakiyesinin;

C) Milli Korunma Kanununun 43. maddesindeki sermayeden muhtelif daire teşekkül ve müesseselere yapılan tahsisler ve verilmiş bulunan paralar ile açılan kredilerin ve mezkûr kanununun 26. maddesine istinaden yapılan müdahale ve destekleme mubayaası ile ilgili işlerin ve hesapların ve mubayaalar için Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'ndan temin edilen reeskont kredileri bakiyelerinin;

D) Aynı kanununun 27. maddesine göre muhtelif kararlar ile tesis edilmiş bulunan fonların;

E) Milli Korunma Kanunu şümulüne giren ve yukarıda tada edilenler haricinde kalan her türlü hak ve vecibelerle borç ve alacakların;

Tasfiyesi 3460 sayılı Kanununun şümulüne giren müesseselerin bilânço, kâr ve zarar hesaplarının tasdiki tarihinden başlamak üzere Maliye ve Ticaret Bakanlıkları ile Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Umum Müdürlüğüne beş kişiden az olmamak üzere seçilecek bir heyet tarafından üç ay içerisinde yapılır.

Milli Korunma sermayesi ile fon ve kredilerinden faydalanmış olan müessese ve teşekküllerin tasfiye dolayısıyla karşılaşacakları güçlükler, bu Bakanlar Kurulunca alınacak kararlarla giderilir.

Petrol Ofisi ve Et ve Balık Kurumu hariç olmak üzere, alâkalı müesseselerin bu kanun ile ilgili hesaplarının tasfiyesi ve neticesinin Tasfiye Heyetine tevdi muameleleri Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası Genel Müdürlüğü tarafından yapılır. Tasfiyenin icap ettirdiği bircümle masraflar, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası nezdinde ki ikinci maddenin ikinci fıkrasında yazılı hesaptan ödenir,

Bu geçici maddenin b,c,d,e bentlerinde belirtilen tasfiyelerin neticeleri hazineye devredilir. Vukuu tespit olunacak zararlar, Maliye Bakanlığı bütçesine konulacak tahsisatla mahsup edilir.

GEÇİCİ MADDE 4: Milli Korunma Kanununun muaddel 43. maddesinin 2. bendine istinaden tahsil edilip Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası'nda açılan ve Ticaret Bakanlığı emrinde bulunan hesaptan yapılacak sarfiyat tamamlandıktan sonra kalacak bakiye hazineye devredilir.

MADDE 11: Bu kanun neşri tarihinde yürürlüğe girer,

MADDE 12: Bu kanunun hükümlerini icraya Bakanlar Kurulu memurdur.

14 Eylül 1960⁶⁴**3.21 KANUN NO: 113****“26 Ekim 1960 Genel Af”**

27 Mayıs 1960 tarihinde Türk Silâhlı Kuvvetleri tarafından yönetime el konulmasından sonra, sosyal bütünleşmeyi sağlamak ve geçmişin acı izlerini halkın beyninden silmek amacıyla, 26 Ekim 1960 tarihinde genel af yasası çıkarıldı.

Yasayla kusurdan doğan suçlarla üst sınırı 5 yılı geçmeyen hürriyeti bağlayıcı cezalar hakkında takibat yapılmaması hükmü getirildi; 5 yıldan fazla olan cezaların üçte biri indirildi, ancak bu miktarın 5 yıldan aşağı olamayacağı hükme bağlandı. Bu af yasasında devlet aleyhine, ırza yönelik ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar gibi bazı suçlara verilen cezalar af kapsamı dışında bırakıldı.

Söz konusu kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

Af Kanunu

(Resmi Gazete ile ilânı: 28.10.1960-Sayı:10641)

Kabul tarihi

26.10.1960

MADDE 1: 27 Mayıs 1960 tarihine kadar işlenmiş olan suçlardan:

A) Taksirli cürümlerle kanunların yukarı haddi beş seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile yahut yalnız para cezası ile cezalandırıldığı veya müsadereyi veya bir meslek ve sanatın yapılmamasını veya bu cezalardan birini veya bir kaçını istilzam eden fiiller hakkında takibat yapılmaz

Bu fıkra hükmünden istifade edecek olanların affi kabul etmemeye hakları vardır. Bu hakkını kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde kullananlar hakkında tahkikat ve takibata devam olunur. Mahkûmiyet halinde bu hakkın kullanılmış olması aftan istifadeye engel olmaz.

B) Beş sene ve daha az hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olanlar, fer‘i ve mütemmim cezalar ile ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şamil olmak üzere affedilmiştir.

C) Beş seneden fazla hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile mahkûm olanların cezalarının üçte biri indirilir.

MADDE 2: 27 ve 28 Mayıs 1960 günlerinde İnkılâp hareketleri lehine fiilen katılan askeri şahısların bu tarihlerde işledikleri taksirli suçlardan dolayı haklarında

⁶⁴ Kanunlar Dergisi, C.43, s. 196–200.

takibat yapılmaz ve mahkûm olanlar, fer'î ve mütemmim cezaları ile ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şâmil olmak üzere affedilmiştir.

MADDE 3: Aşağıda yazılı bentlerde gösterilen suçlar hariç bırakılmıştır:

A) Türk Ceza Kanununun 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132 ve 133. maddelerinde yazılı suçlarla 135. maddenin ikinci bendinde ve 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 146, 150 ve sulh zamanında işlenen fiiller hariç 161 ve 163. maddelerinde yazılı olan suçlar ve bunların 168, 171 ve 172. maddelerinde gösterilen şekilleri,

B) İhtilâs, irtikâp, rüşvet suçlarıyla miktar ve kıymetçe beş yüz liradan fazla zimmet suçları ve Türk Ceza Kanununun 339, 340, 341, 342, 366, 367 ve 368. maddelerinde yazılı suçlar,

C) Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416 (Son fırcası hariç), 417, 418, 429 ve 430. maddesinin birinci fırcası ile 431, 435 ve 436. maddelerinde yazılı suçlar. Ancak kaçırmak, evlenmek maksadıyla yapılmış ve kaçırılan kimsenin ırzına geçilmemişse birinci madde hükmü uygulanır.

Ç) Türk Ceza Kanununun 448, 449 ve 450. maddeleri ile diğer kanunlarda yazılı aynı mahiyetteki adam öldürme suçları,

D) Türk Ceza Kanununun 495, 496, 497, 498 ve 499. maddelerinde yazılı suçlar,

E) 4237 sayılı fevkalâde zamanlarda haksız mal iktisab edenler hakkındaki Kanun ile 5816 sayılı Atatürk aleyhinde işlenen suçlar hakkındaki kanunların şümulüne giren suçlar,

F) Askeri Ceza Kanununu 55, 56, 59, 94, 97, 100, 101, 102, 103 ve 104. maddeleri ile 148. maddesinin (B) bendi ve yukarıdaki bentlerde Türk Ceza Kanununun maddelerine atıf suretiyle cezalandırılan fiiller,

G) Milli Korunma suçlarının affına dair 79 sayılı Kanunun birinci maddesinin ikinci fıkrası gereğince aftan istisna edilen şahısların işledikleri suçlar,

H) 6831 sayılı Orman Kanununda yazılı suçlar ile Türk Ceza Kanununun 369, 370, 373. maddesinin 1. fırcası ve 374. maddesinde yazılı suçlarla bunların 411, 412, 413. maddelerinde gösterilen şekilleri,

İ) Kaçakçılık Kanunu ile Türk parasının kıymetini koruma hakkındaki Kanuna aykırı fiillerden sanık veya mahkûm olanlar,

Şu kadar ki:

Her ne suretle olursa olsun resmi makamların muvafakatiyle hariçte bulunan dövizlerini memlekete getirmiş olanlar birinci madde hükmünden istifade ederler.

J) Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı ölüm ve müebbet hapis cezasını müstelzim suçlar,

K) Mükerrirler,

L) Geçici 1 sayılı Kanununun 6. maddesinde gösterilen şahısların işledikleri suçlar,

M) 45 sayılı Kanun hükmüne tâbi memurlarla bunların şeriklerinin memuriyet sıfat ve vazifelerini suiistimal suretiyle işledikleri suçlar,

N) 2559 ve 6761 sayılı Kanun hükümlerinin tatbikinde bu kanunların tanıdığı vazife ve salâhiyetlerini suiistimal etmek suretiyle müessir fiil ve sair suretlerle suç işleyenler.

MADDE 4: Bu kanunun birinci maddesinin (B) ve (C) bentlerinden faydalanan hükümlüler kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren mahkûm oldukları cezanın zaman aşımı süresi içinde ve her halde beş yıl zarfında haddi altı aydan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı müstelzim aynı cinsten diğer bir cürüm işledikleri takdirde evvelce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın infaz edilmeyen kısmı aynen çektilir.

MADDE 5: Bu Kanun hükümleri kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması, alınması ve memlekete sokulması suç teşkil eden veya inhisara tâbi bulunan eşyanın müsaderesine karar vermeye mâni değildir.

Yukarıdaki fıkra haricinde kalan eşya Gümrük ve diğer Devlet ve Belediye Vergi ve resimlerinin ödenmesi halinde sahiplerine verilir.

MADDE 6: Firar halinde olup da bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay zarfında Cumhuriyet savcılıklarına veya konsolosluklara müracaat ile teslim olmayanlar birinci madde hükmünden istifade edemezler.

Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte asker kaçağı, izinsiz, bakaya, yoklama kaçağı ve saklı bulunanlar ve askerlikten kurtulmak için hile yapanlar kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren iki ay içinde resmi mercilere teslim olmak şartıyla affolunmuştur.

MADDE 7: Bu kanun hükümlerinin “taksirli suçlar hariç” hâkimler ve Memurin kanunları ile bunlara ek kanunlara ve sair hususi kanunlara tevfikân verilmiş ve verilecek idari ve inzibati karar veya yapılmış ve yapılacak işlemlere ve subay, askeri memur ve astsubayların cezalarının hukuki neticelerinden olan rütbenin kaybedilmesi

ve orduya subay, askeri memur, astsubay olarak kabul olunmamak ve askeri nispetin kesilmesi işlemlerine şümulü yoktur.

Hususi kanunlara göre mercilerce verilmiş olan ve bu kanunun neşri tarihinde infaz edilmemiş bulunan para cezaları da birinci madde hükmüne tâbidir, vergi cezaları ve misil zamları bu hükümden hariçtir.

MADDE 8: Bu kanun hükümlerinden faydalanacak tutuk ve hükümlülerin salıverme işleri kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 15 gün içinde tamamlanır.

MADDE 9: Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 10: Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

27 Ekim 1960⁶⁵

3.22 KANUN NO: 134

“18 Kasım 1960 Genel Affa Ek Yasa”

26 Ekim 1960 tarihinde çıkarılan genel af yasasına 18 Kasım 1960 tarihinde ek yasa çıkarıldığı görülmektedir.

113 No’lu Kanunun 3. maddesinde adam öldürenler ve devamlı aynı suçu işleyenler affın dışında tutulurken, 134 No’lu yasa ile bunlar da affa dâhil ediliyordu. Bu kanun ile mahkûmlar, altı aydan az olmayan hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren, aynı cinsten diğer bir suç işledikleri takdirde daha önce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın infaz edilmeyen kısmını aynen çekeceklerdi.

Yine bu kanun ile beş seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı ceza ile para cezasına mahkûm olanlar affediliyordu. Ayrıca müebbet ağır hapis cezaları 24 sene ağır hapis cezasına çevriliyordu.

Söz konusu kanunun tam metni aşağıda verilmiştir:

113 Sayılı Af Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Hükümler Eklenmesine Dair Kanun

(Resmi Gazete ile ilânı: 22.11-Sayı:10661)

Kabul tarihi

18.11.1960

MADDE 1: 113 sayılı Kanunun 1. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

27 Mayıs 1960 tarihine kadar işlenmiş olan suçlardan:

A) Taksirli cürümlerle kanunların suçu tespit eden aslî maddesinde, yukarı haddi beş seneyi geçmeyen hürriyeti bağlayıcı bir ceza ile yahut yalnız veya birlikte olarak

⁶⁵ Kanunlar Dergisi, C.43, s. 263–265.

para cezası ile cezalandırdığı veya müsadereyi yahut bir meslek veya sanatın yapılmaması veyahut bu cezalardan birini veya birkaçını istilzam eden fiiller hakkında takibat yapılmaz.

Bu fıkra hükmünden istifade edecek olanların affı kabul etmemeğe hakları vardır. Bu hakkını kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde kullananlar hakkında tahkikat veya takibata devam olunur. Mahkûmiyet halinde bu hakkın kullanılmış olması aften istifadeye engel olmaz.

B) Beş sene ve daha az hürriyeti bağlayıcı bir cezaya ve bir miktarı aşmayan hürriyeti bağlayıcı ceza ile veya müstakillen hükmedilmiş para cezasına mahkûm olanlar, fer'i ve mütemmin cezalar ile ceza mahkûmiyetlerinin neticelerine de şamil olmak üzere affedilmişlerdir.

C) Müstakillen beş seneden fazla hürriyeti bağlayıcı bir cezaya veya bununla birlikte para cezasına mahkûm edilenlerin cezalarının üçte biri indirilir. Ancak indirilen miktar beş seneden aşağı olamaz. Müebbet ağır hapis cezaları 24 sene ağır hapis cezasına çevrilir.

MADDE 2: Aynı kanunun 2. maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

Yukarıda yazılı fiillerden dolayı Hazinece uğranılmış zararlar dahi tazmin ettirilmez.

MADDE 3: Aynı Kanunun 3. maddesinin B, C, İ ve J bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

B) Miktar ve kıymetçe beş yüz liradan fazla olan zimmet, ihtilâs, irtikâp, rüşvet suçları ile Türk Ceza Kanununun 339, 340, 341, 342, 366, 367 ve 368. maddelerinde yazılı suçlar,

C) Türk Ceza Kanununun 414, 415, 416, 417, 418, 429 ve 430. maddesinin 1. fıkrası ile 431, 435 ve 436. maddelerinde yazılı suçlar. Ancak kaçırmanın evlenmek maksadıyla yapıldığı ve kaçırılan kimsenin ırzına geçilmediği ve 416. maddenin son fıkrasının aslî hüküm olarak tatbik edildiği hallerde kanunun 1. maddesi hükmü uygulanır.

İ) Karşılığı 500 (dâhil) Türk lirasını geçmeyen döviz kaçakçılığı ile istimal ve istihlâk maksadıyla işlenmiş kaçakçılık fiilleri ve 6829 sayılı Kanunun ek 2. maddesinin IV. bendinin 1. fıkrası hükmünü ihlâl eden fiiller hariç, Kaçakçılığın men ve takibine dair 1918 sayılı kanun ile tadillerini ve Türk Parasının Kıymetini Koruma hakkındaki Kanun hükümlerini ihlâl eyleyen fiiller.

Şu kadar ki:

Her ne suretle olursa olsun resmi makamların muvafakatiyle hariçte bulunan dövizlerini memlekete getirmiş olanlar birinci madde hükmünden faydalanırlar.

J) Türk Ceza Kanunu ile diğer kanunlarda yazılı suçlardan dolayı ölüm cezasına mahkûm edilen veya edilecek olanlar.

MADDE 4: Aynı kanunun 3. maddesinin Ç ve K bentleri kaldırılmıştır.

MADDE 5: Aynı kanunun 4. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Bu kanunun 1. maddesinin (C) bendinden faydalanan hükümlüler kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren mahkûm oldukları cezanın zaman aşımı süresi içinde ve her halde beş yıl zarfında aşağı haddi altı aydan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı müstelzim aynı cinsten diğer bir cürüm işledikleri takdirde evvelce haklarında hükmedilmiş bulunan cezanın infaz edilmeyen kısmı aynen çektirilir.

MADDE 6: Aynı kanunun 5. maddesinin 1. fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Bu kanun hükümleri bir ceza mahkûmiyeti olmasa ve faile ait bulunmasa dahi kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması, alınması ve memlekete sokulması suç teşkil eden veya inhisara tâbi bulunan eşyanın müsaderesine mani değildir.

MADDE 7: Aynı kanunun 7. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Bu kanun hükümlerinin “taksirli suçlar hariç” Hâkimler ve Memurin kanunları ile bunlara ek kanunlara ve sair hususî kanunlara tevîkan verilmiş ve verilecek idari ve inzibati karar veya yapılmış ve yapılacak işlemlere ve subay, askeri memur ve astsubayların cezalarının hukuki neticelerinden olan rütbenin kaybedilmesi ve orduya subay, askeri memur, astsubay olarak kabul olunmamak ve askeri nispetin kesilmesi işlemlerine şümulü yoktur. Ancak, 1. maddenin (B) bendinden faydalanan askeri ve sivil şahısların emeklilik hakları geri gelir.

Hususi kanunlara göre mercilerce verilmiş olan ve bu kanunun neşri tarihinde infaz edilmemiş bulunan para cezaları da birinci madde hükmüne tâbidir, vergi cezaları ve misil zamları bu hükümden hariçtir

MADDE 8: Yargıtay’ca incelenmekte bulunan bir ceza davasının ortadan kaldırılmasına karar verilmesi halinde usulünce açılmış ve mahkûmiyetle neticelenmiş olan şahsi hak davalarına ait kararlar üzerinde temyiz incelenmesi yapılmak üzere dosya, görevli Hukuk Dairesine gönderilir. Şahsi hakka ait mahkûmiyet kararı Hukuk

dairesince bozulduğu takdirde dosya görevli ve yetkili hukuk mahkemesine yollanır ve o mahkemece Hukuk Muhakemeleri Usulü gereğince dava karara bağlanır.

Yargıtay Hukuk Dairesi ilâmından alınacak harçlar, hukuk ilâmlarındaki harçların aynıdır. Mahal mahkemeleri peşin ilâm harcını tamamladıktan sonra davaya devam ederler.

Mahal mahkemesince verilmiş bulunan bir ceza mahkûmiyet kararı ile beraber usulünce açılmış şahsi hak davalarına ait olarak verilmiş mahkûmiyet kararlarının Temyizce incelenmesi ceza kararlarının temyizindeki şartlara gör istendiği takdirde dosya yukarıdaki fıkra gereğince işleme tâbi tutulur.

MADDE 9: Bu kanun hükümlerinden faydalanacak tutuk ve hükümlülerin salıverme işleri kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren 15 gün içinde tamamlanır.

MADDE 10: Bu kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 11: Bu kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

19 Kasım 1960⁶⁶

⁶⁶ Kanunlar Dergisi, C.43, s. 311–312.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÇIKARILAN BAZI ÖZEL AFLAR

Cumhuriyet döneminde yeni suçlar için bireysel af kanunları eski dönemlere nazaran daha az başvurulan bir yol olarak tercih edilmişti. Bunda hiç şüphe yok ki devrimlerden ödün vermeme arzusunun etkili olduğu düşünülmektedir.

İncelenilen bu dönemde özel afların tümü ayrı bir inceleme konusu olduğu düşünülerek geniş bir bölüm halinde verilmedi; fakat önemli görülen özel aflara birkaç örnek verilerek yasaların niçin çıkarıldığı anlatılmaya çalışıldı.

4.1. Lütfi Fikri Bey Affı

Cumhuriyetin ilk yıllarında çıkarılan en önemli özel af, İstiklâl Mahkemelerince hapse mahkûm edilen İstanbul Barosu Reisi Lütfi Fikri Bey'in affıdır. Daha önce de izah edildiği üzere Milli Savaşın kazanılmasından kısa bir süre sonra, özellikle saltanatın kaldırılışı ve Cumhuriyetin ilânı ile gelişen olaylar sıranın halifeliğe geldiği yolunda bir izlenim uyandırıyor. İstanbul'un muhalif basınında bir geriye dönüş fikri ortaya çıktı.

Lütfi Fikri Bey ve Hüseyin Cahit (Tanin Gazetesi yazarı) halifeliğin tamamen kaldırılacağı veya M. Kemal'in hilâfeti üzerine alacağı endişesini dile getiriyorlardı¹. Giderek artan muhalefet üzerine İstanbul İstiklâl Mahkemeleri kuruldu. Tanin, İkdâm ve Tevhid-i Efkâr gazetelerinin sahipleri ve müdürleri gözaltına alındı. 13 Aralık 1923'te Lütfi Fikri Bey de gözaltına alındı. Fikret Bey Akşam, Tanin gazetelerindeki hilâfet yanlısı yazılarından dolayı 1922 kanununun 1. maddesine göre idam cezasıyla yargılandı. Sonuçta bölücü ve yıkıcı yayında bulunduğu Hıyanet-i Vatanîye kanununun 3. maddesi gereği 5 sene kürek cezasına çarptırıldı². Fakat bilindiği üzere ortamın giderek yumuşaması, affın çıkarılmasına ortam hazırladı. Neticede İstanbul Barosu Reisi Lütfi Fikri Bey, mahkûmiyetinin bütün hukukî sonuçlarını kapsamak üzere affedildi³.

4.2 Hacı Oğlu Seyfullah'ın Affı

18 Teşrin Evvel 1339(M.1923) tarihli kanunun birinci maddesinde firarîlerin cezasının bir defaya mahsus olmak üzere affedileceği vurgulanıyordu⁴.

¹ Ergün AYBARS, *İstiklâl Mahkemeleri*, Ankara, 1982, s. 22–27.

² E. AYBARS, *a.g.e.*, s. 49–55.

³ E. AYBARS, *a.g.e.*, s. 66.

⁴ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Katalogu, Katalog No:767, Belge No: 030,10–31.175.20.

İstiklâl Mahkemesi tarafından 23 Nisan 1338 tarihli firarî suçundan mahkûm edilmiş olan, Develi kazasının Şah Melik Karyesinden Hacı oğlu Seyfullah, yazdığı dilekçede Milli mücadeleye katıldığını belirterek, bu kanundan faydalanmak istediğini söylemiştir. Onun bu isteği uygun görülmüş, affedilmesine karar verilmiştir⁵.

4.3. Sungurlulu Yakup'un Oğlu İbrahim'in Affı

Eşkîyalık suçundan İstiklâl Mahkemesince gıyaben müebbet kürek cezasına mahkûm edilmiş olan Üçüncü Süvari Fırkası Karargâh Takımı Kumandanı Levazım-ı Sanisi Sungurlulu İbrahim Efendi'nin, vatana göstermiş olduğu hizmetlerden ötürü affının gerekliliğine dair Denizli Milletvekili Yusuf Bey tarafından Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisine bir müzakere sunulur.

Yapılan Müzakerelerden sonra Kuva-yı Milliye mensupları hakkındaki Teşrinisani 1339(M.1923) tarihli Kanunun dördüncü maddesine göre 19.12.1923 tarihinde affedilmesi kararlaştırılır⁶.

4.4 Abdullah Öztürk'ün Affı

23.1950 tarihli ve 3/10837 sayılı kararname ile bazı şahısların Türk vatandaşlığından çıkarılmaları hakkında hüküm verilmiştir. Türklüğe hakaret suçu vatandaşlıktan çıkarılma hükmünü doğuran en büyük suç olarak görülmüştür. Buna güzel bir örnek: Hasan ve Ayşe oğlu 1330 Bursa doğumlu Abdullah Öztürk'e ait Türk vatandaşlığından çıkarılma hükmüdür. Bu kararın yanlış verildiği düşünülerek kaldırılması, Dahiliye vekâletinin 27.9.1956 tarihli ve 73118/163/5608–20158 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 23.10.1956 tarihinde kararlaştırılmıştır⁷.

4.5. Emin Okuttu'nun Affı

Birinci Bölümde Cumhurbaşkanı "…sürekli hastalık, sakatlık ve kocama sebebi ile belirli kişilerin cezalarını hafifletmek veya kaldırmak" üzere ferdi af yetkisi verildiği belirtilmişti. Buna güzel bir örnek Emin Okuttu affıdır.

677 sayılı kanuna muhalif hareketten iki ay on beş gün hapis ve 208 lira 30 kuruş ağır para cezasına mahkûm edilmiş olan Emin Okuttu'nun, Adlî tıp raporu ile geri

⁵ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Katalogu, Katalog No:767, Belge No: 030,10–31.175.20.

⁶ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Başbakanlık Muamelât Genel Müdürlüğü Katalogu, Katalog No:768, Belge No: 030,10–31.175.21.

⁷ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu, Katalog No: 1700, Belge No:030,18,01,02–144,87,6.

kalan cezasını tamamlayamayacağı belirtilmiş, kalan cezası 17.1.1957 tarihinde affedilmiştir⁸.

⁸ Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, Bakanlar Kurulu Kararları Katalogu, Katalog No: 32, Belge No: 030,18,01-145,106,13.

SONUÇ

Af, tüm toplumlarda geçmişin unutulması, yarınlar için daha umutla bakılabilmesi için kullanılmış bir müessesedir. Çeşitli amaçlarla çıkarılan affin incelenilen dönemde bunlara ilâveten başka nedenlerle de çıkarıldığı görülmektedir.

Cumhuriyet öncesi, kurtuluş savaşının devam ettiği yıllarda çıkarılan af yasalarının genel karakteri: yurdun düşmanlardan temizlenmesi için gereken asker ihtiyacını karşılamayı hedef tayin eden bir bakış açısı gereği çıkarılmış olmasıdır. Yani kurtuluş mücadelesine taraftar toplamak için affin sakinleştirici ve unutturucu etkisine başvurulmuştur.

Kurtuluş Savaşının zaferle neticelenmesinden sonra kesin barış anlaşmasının yapılacağı güne kadar çıkarılan af yasaları ise ihtiyatlı politikanın bir gereği olarak temayüz etmişti. Lozan Barış Antlaşması henüz neticelenmediği için ihtiyatlı davranmak icap ediyordu. Tekrar bir savaş olabilir ve yurdun savunulması için asker ihtiyacı doğabilirdi.

Cumhuriyetin ilânından hemen sonra yürürlüğe konan 391 no'lu af yasası mecliste uzun süre tartışıldıktan sonra karara bağlanmıştı. Bunun en önemli nedeni hiç şüphesiz savaş acılarının henüz geçmemiş olmasıydı. Affa taraftar olanların genelinde; halkın cahil oluşu ve kandırılmaya müsait olması göz önünde bulundurulmuş ve bu yüzden affedilmeleri âdilâne bir siyaset gereğidir denilmişti. Fakat daha sonra peş peşe çıkarılan af yasaları ile Milli Mücadele döneminin olumsuz izleri silinmek istenmişti.

Mecliste uzun uzun tartışılan kanunlardan bir diğeri de Yüzelliliklerin Affidır. Vatana ihanet suçundan yargılanan bu kişilerin önce affedilmeleri dahi düşünülmezken; Yüzelliliklerin bir kısmından gelen af istekleri, Türkiye'deki ailelerinin yükselen feryatları, Yüzelliliklerin son tarihlerdeki sağlık durumları, Devletin bu siyasî muhaliflere karşı tutumunda gitgide bir yumuşamaya sebep olmuştur. Bu yumuşama ile birlikte şefkat ve merhamet duygularının ağır basması bir af kanununu doğurmuştur. Ancak bu doğum uzun ve sancılı sürecin ardından meydana gelmiştir. Bu doğumun sancılı olmasının sebebi Milli Mücadele yıllarının acı hatıralarının dimağlardan silinememesidir. Vatana ihanet suçundan yargılanan Yüzelliliklerin dahi affedilmesi geçmişin izlerinin bütün kötü neticeleriyle silinmek istendiğinin bir göstergesi olsa gerek.

Yüzelliliklere gösterilen merhamet bütün suçlulara gösterilmemiştir. Özellikle ırza geçme, kız kaçırma, şekavetle mahkûm olanlar genel affin dışında tutulmuştur. Bu suçluların af dışında bırakılmasında toplumsal düzeni bozma düşüncesi başta gelir. Bununla birlikte bu suçluların işledikleri suçun tesirinin toplum üzerinde etkisini uzun yıllar göstermesi ve halkın bu suçluları kendi bünyesine kabul etmemesidir. Ancak genel af ile affedilmesi mümkün görünmeyen bu suçlular bazı özel durumlarda affedilmiştir ki buna en iyi örnek incelenen dönemdeki 3804 ve 4162 nolu af kanunlarıdır. Bu af kanunları ile yukarıda zikredilen suçlardan mahkûm olanların, zelzelede yararları görülmesinden dolayı affedilmesi kararı verilmiştir.

Bundan sonraki dönemde seçimlerden önce oy toplamak amacıyla af yasalarının çıkarıldığı görülmektedir ki bu da affin menfaatler için alet edilebileceğini göstermiştir. 14 Haziran 1946 yılında çıkarılan 4943 no'lu Basın Affi buna örnek gösterilebilir.

1950 yılında yapılan seçimleri DP Hükümeti kazanmış ve ülkenin kaderinde söz sahibi olmuştu. Bu hükümet zamanında da geçmişin acı izleri silinmek istenmiş ve af yasaları çıkarılmıştır. Ayrıca yeni idarenin halkın sempatisini kazanması amaçlanmış görülmektedir.

1960 yılında ise Ordu Türk ulusunun devrim bilincinden uzaklaştırıldığını düşünerek yönetime el koydu. Böylece 3. hükümet dönemi başladı. 1960 yılındaki af yasaları da doğal olarak Ordu idaresi tarafından çıkarılmıştı. Bu yasaların kendine has özellikleri vardı. En önemli özelliği Millet Meclisi'nde görüşülerek karara varılmasına alışılmış olan af kanunlarının artık Ordu idaresi tarafından incelenerek yasalaşması sağlanmıştır.

İncelenilen dönemde: Cumhuriyet Halk Partisi (1923–1950) idaresinde 13 adet genel af yasasının çıkarıldığı görülmektedir. Demokrat Parti yönetiminde (1950–1960) ise 4 adet genel af yasasına rastlanmaktadır. Nihayet ordu idaresinde bir yıl içinde 5 adet genel af yasası çıkarılmıştır ki bundan anlaşılacağı üzere en az zamanda en fazla af yasası ordu idaresinde çıkarılmıştır. Af kanunlarının % 55 'i CHP döneminde, % 25'i Ordu idaresinde ve % 20'si DP hükümeti döneminde çıkarılmıştır.

Basında affin işleniş şekli etki ve tepki şeklinde zuhur etmişti. Özellikle Cumhuriyet ve Tan gazetesi birbirleriyle bu konuda pek anlaşamamışlardır. Cumhuriyet hemen hemen bütün af yasalarına muhalif bir tutum sergilerken, Tan gazetesi tamamıyla taraftar bir tavır takınmıştır. Ama af yasalarının hepsi gazetelere ayrıntısıyla

yansımamış, bazen üstünkörü geçilmiştir. Özellikle yüzellilikler gibi siyasî niteliklere sahip af yasaları tartışma konusu olmuştur.

Yürürlüğe konan bu yasalardan sonraki duruma bakıldığı zaman görüldü ki: halkın tabulaştırdığı kurumların kaldırılmasıyla birlikte artan muhalefet sert tedbirlerle susturulmaya çalışılmış, fakat sükûnet avdet edince af kanunları çıkarılarak eski dönemin izleri silinmek istenmişti. Ne yazık ki yasaların sakinleştirici ve unutturucu etkisi uzun süreli olmamıştı. Bunda en önemli etken halkın cumhur idaresini henüz tanıyamamış ve kavrayamamış olmasıydı.

Çeşitli amaçlar için ortak bir çözüm yolu olarak tercih edilen affın, birçok defa suiistimal edilmiş olması, bazı yazarları endişeye sevk etmiştir. Bu yazarlara göre; haksızlıkların af gibi keyfi bir usulle giderilmesi uygun görülmeyen bir çözümdür. Fakat tecil ve şartla salıvermenin de suiistimal edilmesi mümkündür.

Bozulan toplumsal düzeni yeniden tesis etmek için özellikle genel affın gücünden faydalanmak icap eder. Yalnız, genel af sadece siyasî suçlar için çıkarılmamalıdır; çünkü siyasî suçun ne olduğu tespit edilememektedir. Ayrıca bazı buhranlı devreler, bir takım siyasî suçlarla birlikte adî suçların da doğmasına neden olmaktadır.

Affin diğer bir şekli olan özel af ise, ceza adaletinin şiddetini gidermek ve bazı adlî hataları düzeltmek bakımından faydalı sonuçlar doğurmaktadır. Yapılan bütün itirazlara rağmen tecil, şartla salıverme, muhakemenin iadesi gibi müesseseler özel affa olan ihtiyacı ortadan kaldırmamaktadır. Bununla beraber, özel af yetkisinin kullanılmasından evvel, aynı gayenin ceza kanunlarında yer alan diğer müesseselerle gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğini araştırmak icap eder. Kanunî yollar kısmî tatmin sağlayabiliyorsa yine af yolunu tercih etmekte fayda vardır. Ancak bilhassa adlî hata gerekçesi ile çıkartılan özel aflarda, mahkemelerin bağımsızlığı prensibinin ihlâl edilmemesine bilhassa itina göstermek gerekmektedir.

Bütün bunlar karşısında, suiistimallinden titiz bir şekilde kaçınmak şartı ile bu yetkiyi kabul etmek doğru bir netice sayılabilir. Fakat bu konuda gösterilecek en ufak bir hafifliğin dahi affa karşı olanlara hak verdireceğini unutmamak gerekir. Af yetkisinin kullanılmasında sorumsuz bir şekilde hareket etmek mazur görülmez; zira af ceza hukukunda ciddiyet ve dürüstlüğün ölçüsüdür.

Devletin asıl görevi toplumu suç işlemeye iten sebepleri analiz edip, bunların ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Nedir bu sebepler? Suç işleme oranları niçin

artmaktadır? Suçun oluşumuna neden olan sosyal, ekonomik ve siyasî sebepler nelerdir?.. Öncelikle çözülmesi gereken problemler bunlardır. Daha sonra başka çare kalınmamışsa affa müracaat edilmelidir.

Devletin bir başka önemli görevi afftan sonra başlamaktadır. Devlet, affı, aldığı yerinde önlemlerle ve sağlıklı politikalarla desteklemelidir. Affa uğrayanın tekrar suç işlemesini önleyici etkinliklere başvurulmalıdır. Affedilen kişileri topluma kazandırmak için iş olanakları sağlanmalıdır. Aksi takdirde istenilen netice alınamaz ve af amacına ulaşamaz.

KAYNAKLAR

1 ARŞİVLER:

1.1 T.C BAŞBAKANLIK CUMHURİYET ARŞİVİ

2 SÜRELİ YAYINLAR:

2.1 TBMM ZABIT CERİDESİ

2.2 KANUNLAR DERGİSİ

2.3 DÜSTUR

2.4 GAZETELER:

2.4.1 RESMİ GAZETE

2.4.2 CUMHURİYET GAZETESİ

2.4.3 TAN GAZETESİ

2.4.4 HÜRRİYET GAZETESİ

2.5 TETKİK ESERLER

2.5.1 KİTAPLAR:

AHMAD, F., *İttihat Ve Terakki (1908–1914)*, İstanbul, 1999.

ARMAOĞLU, F., *20. Yüzyıl Siyasî Tarihi*, Ankara, 2000.

ARSEL, İ., *Anayasa Hukuku*, Ankara, 1964.

_____, *Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları (Birinci Kitap: Cumhuriyetin Temel Kuruluşu)*, Ankara, 1965.

ATATÜRK, Mustafa K., *Nutuk*, Ankara, 1981.

AYBARS, E., *İstiklâl Mahkemeleri*, Ankara, 1982.

BİLSEL, C., *Lozan, C.2*, Ankara, 1933.

DEMİRCİOĞLU, H., *Roma Tarihi, C.I*, Ankara, 1998.

DÖNMEZER, S. ve ERMAN, S., *Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku, C.III*, İstanbul, 1985.

ERGİL, D., *Milli Mücadelenin Sosyal Tarihi*, Ankara, 1981.

ERDEHA, K., *Yüzellikler Yahut Milli Mücadelenin Muhasebesi*, İstanbul, 1998.

EROĞLU, H., *Türk Devrim Tarihi*, Ankara, 1973.

GÖKBİLGİN, T., *Milli Mücadele Başlarken, C. II*, Ankara, 1965.

GÖZLER, K., *Türk Anayasa Hukuku*, Bursa, 2000.

- KARABEKİR, K., *İstiklâl Harbimiz*, İstanbul, 1960.
- KARAL, Enver Z., *Osmanlı Tarihi*, C.VII, Ankara, 1995.
- KEYMAN,S., *Türk Hukukunda Af: Genel Af-Özel Af*, Ankara, 1965.
- MERAY, Seha L., *Ceza Hukukunda Af*, Ankara, Zerbamat Basım evi, Ankara, 1944.
- MUMCU, A., *Tarih açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, İstanbul, 1986.
- PAŞA, S, *Sait Paşa 'nın Hatıratı*. C.2, k.2, İstanbul, 1328.
- SONYEL Salâhi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C.I, Ankara, 1995.
- SOYSAL, M., *Anayasaya Giriş*, Ankara, 1969.
- TANÖR, B., *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri (1789–1980)*, İstanbul, 1998.
- TANSEL, S., *Mondros 'tan Mudanya 'ya Kadar*, C.I, İstanbul, 1991.

2.5.2 MAKALALER:

- ÇAĞRICI, M., “Af”, *İslam.Ansiklopedisi*, C.I, İstanbul, 1988.
- DOĞANAY, R., “Saltanat’tan Cumhuriyet’e İmparatorluktan Milli Devlet’e”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 17, s, 49’dan ayrı basım, Mart 2001.
- GÖYÜNÇ, N., “Musul Misak-ı Milli’ye Dahil midir, Değil midir?”, *Misak-ı Milli Ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara,1998.
- GÖZLER, K., “Karşılaştırmalı Anayasa Hukukunda Af Yetkisi”, *Anayasa Yargısı*, C.18, Anayasa Mahkemesi Yayını, Ankara, 2001. (www.anayasa.gen.tr/af.htm;1.5.2004).
- KORKUT, S.,“Af”, *TBMM. Araştırma Servisi*, Ankara, 1987.
- ÖZEK, Ç., “Umumî Af”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, , C.24, N.1–4, İstanbul, 1959.
- TİNÇ, F., *Hürriyet Gazetesi*, 14 Şubat 2000.
- UZUNÇARŞILI, İsmail H.,“1908 Yılında İkinci Meşrutiyetin Ne Suretle İlan Edildiğine Dair Vesikalar”, *Bellekten*, C.XX/77, Ankara, 1956.
- YALÇIN, S., “Misak-ı Milli Ve Lozan Barış Konferansı Belgelerinde Musul Meselesi”, *Misak-ı Milli Ve Türk Dış Politikasında Musul*, Ankara, 1998.

EKLER

EK:1 1921–1993 yılları arasında çıkarılan Af yasaları.

<u>Yasa No</u>	<u>Tarihi</u>	<u>Yasanın Konusu</u>	
1	135	14 Temmuz 1921	Darülharpte Yaralılıkları Görülen Mahkûmların Affına Dair Yasa
2	158	20 Ekim 1921	Şeyh Eşref Meselesinde Alâkadar Olanların Affına Dair Yasa
3	162	3 Kasım 1921	İzinnamesiz Akdi Nikâh ve İzdivaçtan Dolayı Maznun ve Mahkûm Olanların Affına Dair Yasa
4	168	5 Aralık 1921	Affi Umumî Hakkında Yasa
5	170	19 Aralık 1921	Hıyaneti Vatanîye Suçlularından Bir Kısımının Affına Dair Yasa
6	179	7 Ocak 1922	Genel Af
7	318	31 Mart 1923	Esirlerin Affı
8	391	26 Aralık 1923	Genel Af (Cumhuriyet'in ilânı nedeniyle)
9	445	20 Mart 1924	Genel Affa Ek Yasa
10	487	16 Nisan 1924	Genel Af
11	488	16 Nisan 1924	Türkiye'ye Mübadele ile Gelenlere Verilecek Emvali Gayr-i Menkule Hakkında Kanun
12	530	11 Aralık 1924	Men'i Müskirat Affı
13	1441	13 Mayıs 1929	Kabahatlıların Affı
14	2330	26 Ekim 1933	Cumhuriyet'in İlânı'nın 10. Yılı Affı
15	2887	8 Ocak 1936	Tunceli Yasası
16	3323	14 Ocak 1938	Tunceli Yasası'na Ek Yasa
17	3527	29 Haziran 1938	Af Yasası(150'liklerin Affı)
18	3804	19 Nisan 1940	Zelzelede Yararı Görülen Mahkûmların Affı
19	4162	26 Aralık 1941	Zelzelede Yararı Görülen Mahkûmların Affı
20	4627	2 Ağustos 1944	Bazı Suçlardan Mahkûm Bulunanların Affı
21	4943	14 Haziran 1946	Basın Affı
22	5677	14 Temmuz 1950	Genel Af
23	6385	11 Mart 1954	Orman Suçları Affı
24	6910	1 Şubat 1957	Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Yasa

25	7132	23 Haziran 1958	Orman Suçları Affi
26	4	23 Haziran 1960	Hürriyet Mücadelesi Uğrunda İşlenen Bazı Suçların Affına Dair Yasa (27 Mayısçıların Affi)
27	5	28 Haziran 1960	Silah Taşıyanların Affi
28	79	10 Eylül 1960	Milli Korunma Suçlarının Affi
29	113	26 Ekim 1960	Genel Af
30	134	18 Kasım 1960	Genel Affa Ek Yasa
31	50	10 Mayıs 1962	22 Şubatçıların Affi
32	78	16 Ekim 1962	DP'lilerin Affi
33	218	23 Şubat 1963	Genel Af
34	295	18 Temmuz 1963	Genel Affa Ek Yasa
35	579	8 Nisan 1965	DP'lilerin Affi
36	780	3 Şubat 1966	Genel Af
37	917	19 Temmuz 1967	Genel Affa Ek Yasa
38	977	26 Aralık 1967	21 Mayısçıların Affi
39	1182	15 Mayıs 1969	Kısmî Genel Af
40	1779	26 Haziran 1973	Orman Suçları Affi
41	1803	15 Mayıs 1974	Genel Af (Ecevit Affi)
42	1938	24 Şubat 1976	Şoför Affi
43	2091	2 Ağustos 1977	Haşhaş Ekimi İle İlgili Suç Ve Cezaların Affi
44	2110	26 Ocak 1978	1803 Sayılı Yasanın 15/A Maddesinin Değiştirilmesi Ve Bu Yasaya Bir Bend Eklenmesi Hakkında Yasa
45	2248	22 Haziran 1979	Bazı Yasalarda Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa (Mehmet Can Affi)
46	2305	25 Eylül 1980	Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar Hakkında Yasa
47	3249	25 Aralık 1985	Memurların Disiplin Cezalarının Affi
48	3267	19 Mart 1986	647 Sayılı Yasada Değişiklik Yapılması Hakkında Yasa (Oltan Sungurlu Affi)
49	3712	12 Nisan 1991	Terörle Mücadele Yasası (Kısmî Tahliye)
50	3817	18 Haziran 1992	Memurların Disiplin Cezalarının Affi
51	3908	6 Mayıs 1993	Öğrenci Affi

EK:2 Firar cürümünden mahkûm edilen Hacı Oğlu Seyfullah'ın affedildiğine dair belge.

درانجی رضا علی

T C
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

یاد هیئت

تقریر کیا
پاسہ کنڈی
قلم مدیری و یا مہیونک
اعضای

میشک اعضای
مقابلہ ایدلرک
اعضای

قلم مدیری و یا مہیونک
اعضای

۲۲ - ۱۱ - ۶۶

۱۸ نیامہ ۱۹۴۸ء تا پینچہ فرار فرزندہ دوری حکوم ایرلیکی جزائک عمومی مقننہ کی عرضی
و موضوع حکمت عدلیہ ابتدائی و نظا کھری اشو عرضی عمومی علیہ پایہ و توجیہ
اولیٰ مقننہ و عدالتیہ حکومت واقعتاً زات فرزندہ فی قبائل قیدی ، برادرہ سنت -
و معاویہ بر فرزندہ محنت عرفونک مناسبتیہ "مقننہ" پایہ ابتدائی ۱/۱/۱
۱۹ تاریخ ۱۹۵۵ (نوروز ۱۹۵۵) فرزندہ کی انجمنہ لیدی القیدیہ فراری بقایا مقننہ کی
۱۸ فریب اول ۱۹۵۹ء تاریخ قانونک برنجی مارہ سید معلوم فریبک جزائندہ ، بر دفعیہ
مفروض اولیہ اولیہ ، حقتاً ایدلرک نہ رقومان دخی اشو قانوندہ مستفید اولیہ یعنی
ریکا - بولونقو قیدیہ معاہدہ حق اولیہ کی مقننہ لکھت عمومیہ عدہ اولیہ

۱۹۱۵/۰

۱۰

31 175 20

3

EK:3 Sungurlulu İbrahim bin Yakup'un Kuva-yı Milliye'de görülen hizmetlerinden önceki işlemiş olduğu eşkıyalık suçunun affını içeren belge.

آققره
۳۳۹۷۷-۱.

T. C.
BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARŞIVI

علیه انجمن مطهری

تورکیا
قانون اساسی
قانون اساسی

مدد تقاضا عادیہ فقہانہ دولتی ہودوم استیاض جرائم حکومتی حکم واعدوت غیاباً سوبہ
کورد ہ جرائم مجموع ایضاً اولوہ اوجنی حواری زرقی قرانجاہ تمام قوانان انی میس ہونم
نایس سونقویسلی ابراہیم انڈی بہ بقوبت جاکھدہ میردہ بقت ایضاً فہمات وطنہ سنہ ۱۲۸۱
عقوی لزومہ راز کرزی مہوی ہونفا ہک فرضہ وریوب علیہ انجمنہ محول ورنجی
تورکیا ہونم مت جینسہ مدد۔ لطف قانونی مطالبہ وایس یادارہ اولونڈی
سوی ایہ ابراہیم اذنیہ عادیہ ترک اولیہ تقاضا فقہانہ دولتی تحقہ ایضاً
غیای اولد یعنی اعدا تہنہ و سوی اھک تقوی مید منجوبی عقدہ کی تشبہ غیای
۱۲۹۹ نایس قانون ورنجی مادہ سنہ ۱۰۰۰ ورنجی مادہ ۱۰۰۰ تقوہ ویا مجموع اولونڈی
حکامہ تشبہ سنہ ویا با تحقہ قوی مید ایضاً ایہ ہک خدمتندہ استغناہک
اولونڈی قد ایضای ہمد خدمت ایسکری حکومت مجیدہ تحقہ ایضاً ایضاً قبلی اولونڈی
یہ تقوہ سنہ اولوہ اضلالہ دولتی تقاضا اجرا وقلندہ کی حکم رہ اوقان
اولونڈی و بوزورہ اللہ موترقی وکوس بولونانکر تحقہ سنہ ۱۰۰۰ استغناہ ایضاً ہمد بنا
تیمہ مکالیہ من لو۔ ولہ مدسہ اولونڈی کتب مجیدہ و عہ اولونڈی۔

تورکیا ہونم مات جینسہ مقالان سالوہ تابع اولونڈی مصدق صورت لک عورنہ مخصوصہ

مہیضک امضای
مقابلہ ایدنلرک
امضای
قلم مدیری ویا ایچیشک
امضای

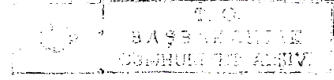
۱۹۱۶

030	10	31	175 21
-----	----	----	--------

3

EK:4 Abdullah Öztürk adlı şahsın vatandaşlıktan çıkarılma hükmünün kaldırıldığına dair belge.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4

KARARNAME

8178

Ekl :

Bazı şahısların Türk vatandaşlığından çıkarılmaları hakkındaki 2/3/1950 tarihli ve 3/10837 sayılı kararnamenin, Hasan ve Ayşe oğlu 1330 Bursa Doğumlu Abdullah Öztürk'e ait hükmünün kaldırılması; Dahiliye Vekâletinin 27/9/1956 tarihli ve 73118/168/5608-20158 sayılı yazısı üzerine, İcra Vekilleri Heyetince 23 / 10/1956 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİS İCUMHUR

Başvekil ve
Maliye V.V.

Devlet Vekili

Devlet Vekili ve
Millî M.V.V.

Devlet Vekili

Devlet Vekili

Adliye Vekili ve
Dahiliye V.V.

Millî Müdafaa Vekili

Dahiliye Vekili ve

Hariciye Vekili

Maliye Vekili

Maarif Vekili

Nafza Vekili ve
Hariciye V.V.

İkt. ve Ticaret Vekili

Sih. ve İc. Mud. Vekili

Güm. ve İnh. Vekili

Ziraat Vekili

Münakalat Vekili

Çalışma Vekili

İşletmeler Vekili

Dosya No :

15-23

1010

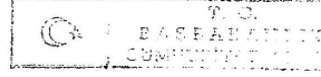
680 18 01 2 144 87 6

EK:5 İki ay on beş gün hapis ve 208 lira 30 kuruş ağır para cezasına mahkûm olan Emin Okuttu'nun hastalığından dolayı affına dair belge.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

Karar Sayısı
4
8562

KARARNAME

Ekte :

677 sayılı kanuna muhalif hareketten iki ay onbeş gün hapis ve 208 lira 30 kuruş ağır para cezasına mahkûm edilmiş olan Kayseri'nin Hacıkılıç mahallesinin 25/25 sayılı hanesinde kayıtlı Bekir oğlu Emine'den doğma 1285 doğumlu Emin Okuttu O.'nun, Kayseri Devlet Hastahanesi sıhhi heyetinden verilen ve adli tıp meclisinin 26/10/1956 tarihli ve 19632/6849 sayılı raporiyle kabul edilen raporda tesbit olunan hastalıklar dolayısıyla bakiye üç gün hapis cezasıyla para cezasından muhavel hapisin iskati, Adliye Vekâletinin 3/1/1957 tarihli ve 109 sayılı yazısı üzerine, Teşkilâtı Esasiye Kanununun 42 nci maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 17 / I . 1957 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

030
18
01
145
106/13

Başvekil Devlet Vekili Devlet Vekili Milli M.V.V. Devlet Vekili Devlet Vekili
Adliye Vekili Millî Müdafaa Vekili Dahiliye Vekili Hariciye Vekili Maliye Vekili
Maarif Vekili Nafia Vekili İkt. ve Ticaret Vekili Sıh. ve İc. Mua. Vekili Güm. ve İnş. Vekili
Ziraat Vekili Munkahat Vekili Çarşı ve Ticaret Vekili İşletmeler Vekili

Dosya No :

2-12
32

ÖZGEÇMİŞ

Mevlana Akagündüz, 1979 yılında Bingöl'ün Kiğı ilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Elâzığ'da tamamladı. Yüksek öğrenimine 1999 yılında, Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih bölümünde başladı. Buradan Fırat Üniversitesi'ne yatay geçiş yaptı. 2004 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Tarih Bölümünden iyi derece ile mezun oldu. Aynı yıl Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi alanında tezli yüksek lisans öğrenimine başladı.